

ฉัตร
และ การยกฉัตรพระเจดีย์

ฉัตรและการยกฉัตรพระเจดีย์

ฉัตรพระประธาน
พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร
ประดิษฐาน ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว)
เขตพระนคร กรุงเทพฯ

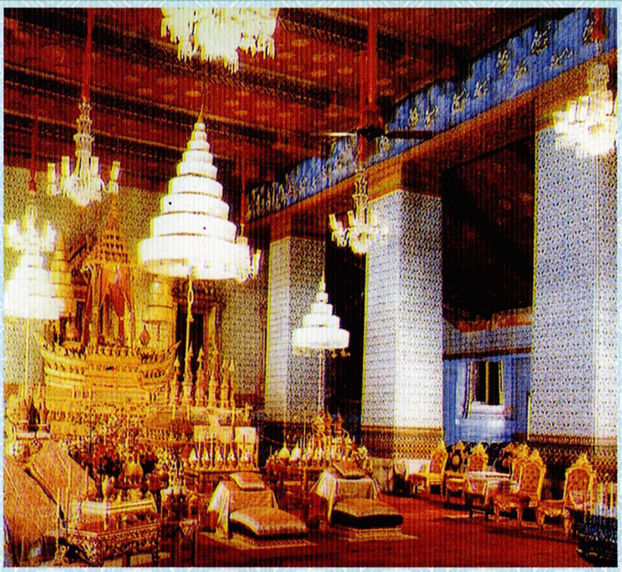

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลมหาราช
สถิตเหนือพระราชบัลลังก์ ภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร

พระแท่นมหาเศวตฉัตร (นพปฎลมหาเศวตฉัตร) และพระที่นั่งบุษบกมาลามหาจักรพรรดิพิมาน

ในท้องพระโรง ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยมไหสูรยพิมาน บนพระแท่นราชบัลลังก์ กั้นพระนพปฎลมหาเศวตฉัตร (ฉัตร ๙ ชั้น) ในภาพอยู่กลาง เบื้องขวาพระแท่นราชบัลลังก์ กั้นพระสัปตปฎลเศวตฉัตร (ฉัตร ๗ ชั้น) เบื้องซ้ายพระแท่นราชบัลลังก์ กั้นพระเบญจปฎลเศวตฉัตร (ฉัตร ๕ ชั้น)

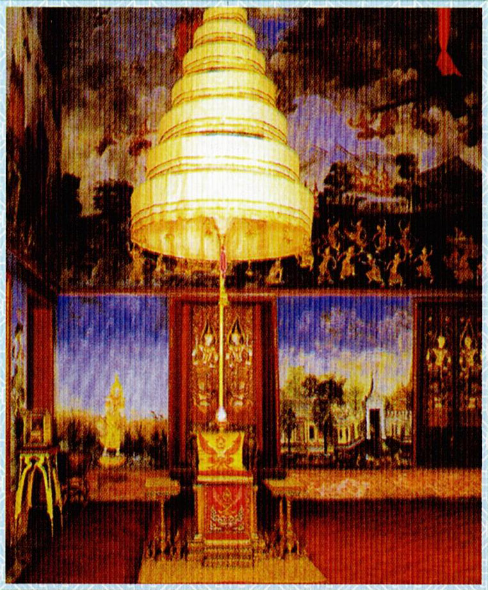

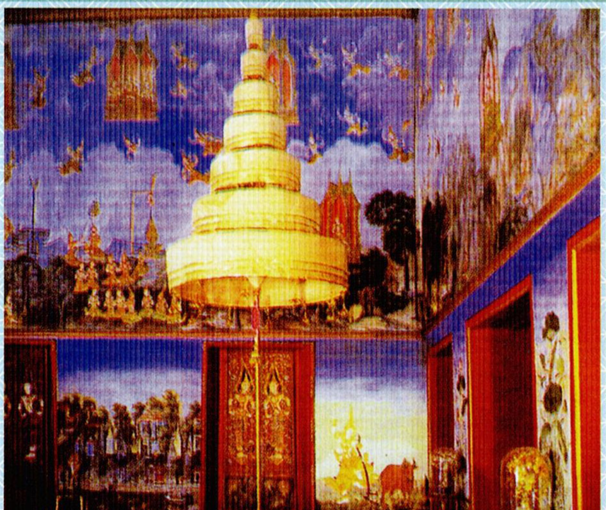
เจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช
ยกฉัตรพระประธานพระอุโบสถวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร

ภายในท้องพระโรง
พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
กางกั้นพระนพปฎลมหาเศวตฉัตร

พระที่นั่งภัทรบิฐ เป็นพระที่นั่งถมตะทอง ประดิษฐาน ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ เช่นเดียวกับพระที่นั่งอัฐทิศอุทุมพรราชอาสน์ (ในภาพ กางกั้นพระนพปฎลมหาเศวตฉัตร) พระที่นั่งภัทรบิฐเป็นที่สำหรับพระมหากษัตริยาธิราชเจ้าประทับรับการถวายราชสมบัติและเครื่องสิริราชกกุธภัณฑ์ในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

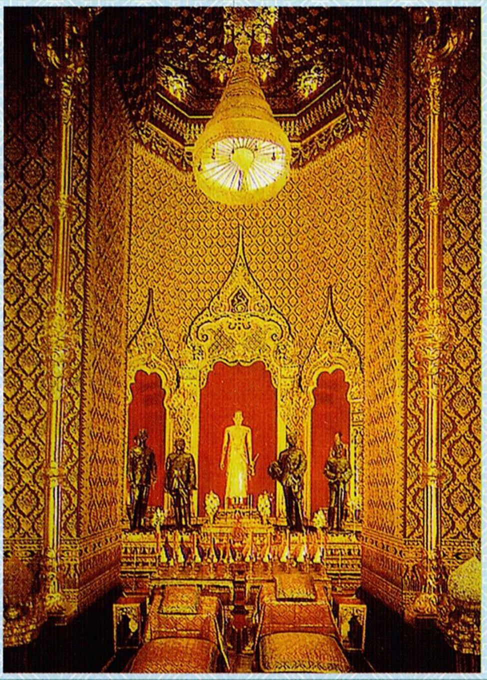
พระที่นั่งอัฐทิศอุทุมพรราชอาสน์ สร้างด้วยไม้มะเดื่อแกะสลักลงรัก ปิดทอง กางกั้นเศวตฉัตร ๗ ชั้น ซึ่งมีชื่อว่า พระสัปตปฎลเศวตฉัตร หรือ พระบวรเศวตฉัตร ประดิษฐาน ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ หมู่พระมหามณเฑียรในพระบรมมหาราชวัง พระที่นั่งองค์นี้เป็นที่สำหรับพระมหากษัตริย์ประทับรับน้ำอภิเษกจากผู้แทนปวงชนทั้ง ๘ ทิศ ในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกตามโบราณราชประเพณี

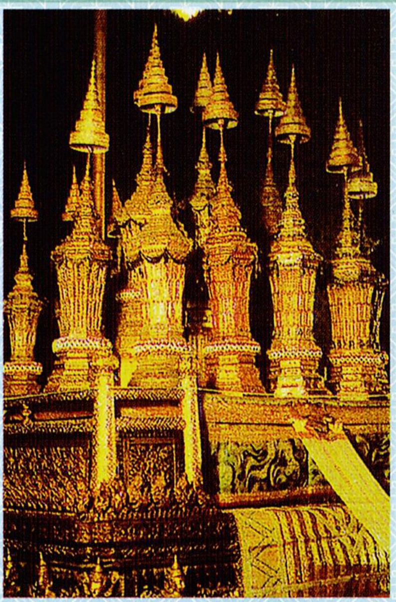
มณฑปยอดพระนพปฎลมหาเศวตฉัตร

ภายในท้องพระโรงพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานอัญเชิญเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์ พระแสงศาสตราวุธสำคัญประจำรัชกาลประดิษฐานเหนือพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุก ภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร แวดล้อมด้วยต้นไม้เงินต้นไม้ทอง เครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์นี้ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเพื่อการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกกาลต่อมา

พระบรมรูปพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า ในพระบรมราชจักรีวงศ์ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ประดิษฐานอยู่ภายในปราสาทพระเทพบิดร บนพระแท่นภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร

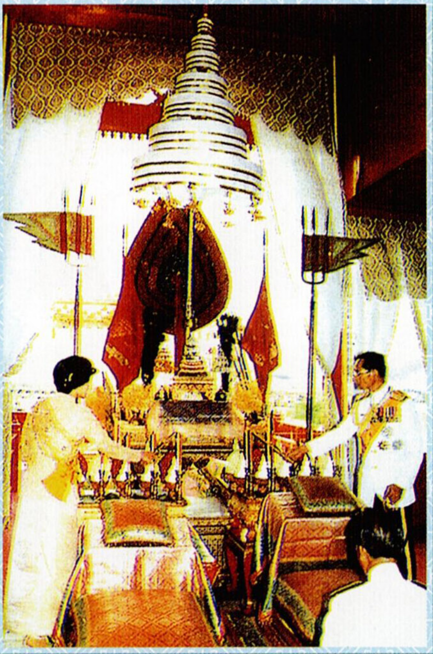
พระโกศพระบรมอัฐิ

ในภาพ พระกลด ๒ องค์ องค์หนึ่งกั้นถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
องค์หนึ่งกั้นถวายสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

หน้าป้อมเผด็จดัสกร มุมกำแพงพระบรมมหาราชวังทิศตะวันออก
ปักเศวตฉัตร ๙ ชั้น ในการพระราชพิธีสมโภชน์กรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี

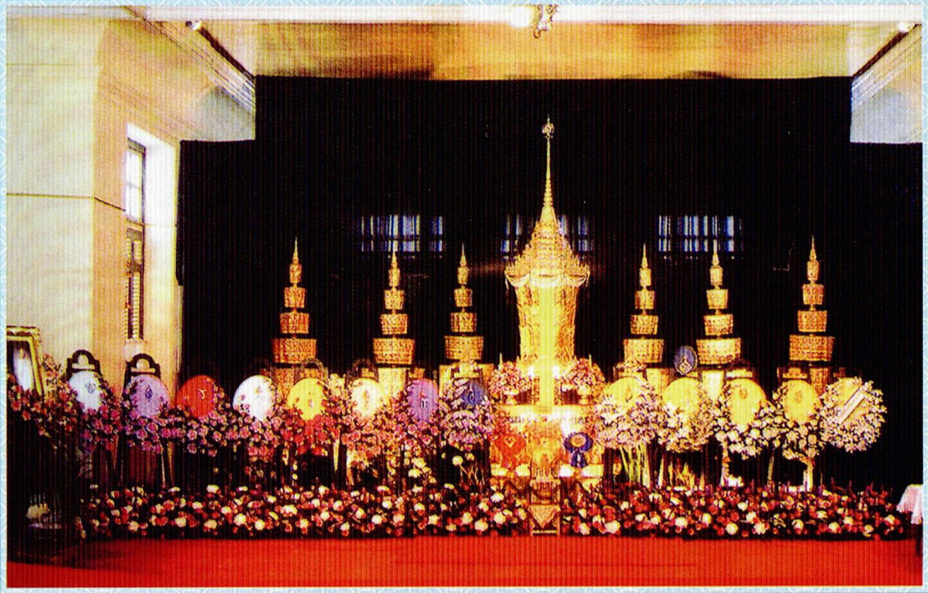
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
เสด็จพระราชดำเนินขึ้นสู่ที่พลับพลา ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระชัย (หลังช้าง)

พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย
มไหสูรยพิมาน ซึ่งตกแต่ง
พร้อมในการเสด็จออก
มหาสมาคมทอดพระที่นั่ง
พุดตานกาญจนสิงหาสน์
บนแท่นพระราชบัลลังก์ ภายใต้
พระนพปฎลหาเศวตฉัตร
สำหรับเป็นที่ประทับของ
พระมหากษัตริยาธิราชเจ้า

ฉัตรแห่เป็นขบวนเกียรติยศ
ในภาพ เป็นริ้วขบวนพระอิสริยยศ แห่พระชัย (หลังช้าง) เครื่องสูงในริ้วขบวน
เป็นเครื่องสูงทองแผ่ลวด ประกอบด้วยฉัตร ๗ ชั้น และฉัตร ๕ ชั้น

ฉัตรประดับเป็นเกียรติยศ

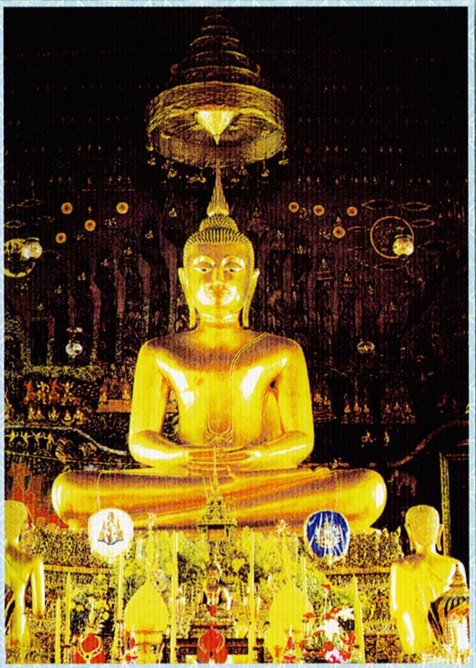

ภาพจิตรกรรมฝาผนังรูปเศวตฉัตร
วัดอรุณราชวราราม

ภาพจิตรกรรมฝาผนังรูปเศวตฉัตร
ในเวลาเคลื่อนทัพ
วัดอรุณราชวราราม

ฉัตรพระประธาน วัดสระเกศ
กรุงเทพมหานคร

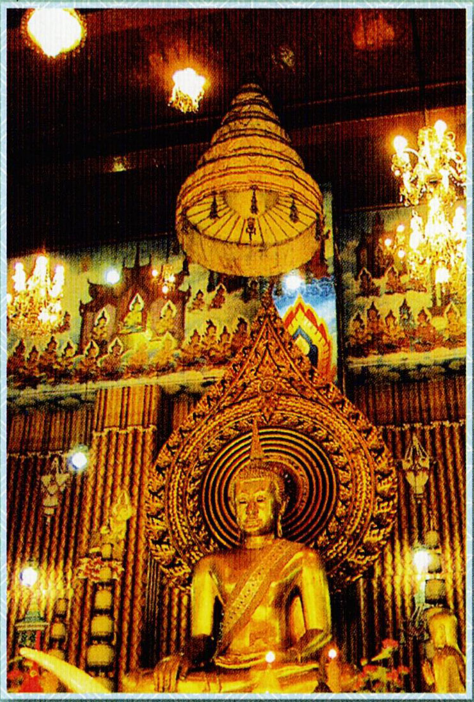

ฉัตรพระประธาน
พระพุทธนิมิตวิชิตมารโมลี ศรีสรรเพชญ์
บรมไตรโลกนาถ ประดิษฐาน ณ
พระอุโบสถ วัดหน้าเมรุชิการาม
อำเภอพระนครศรีอยุธยา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

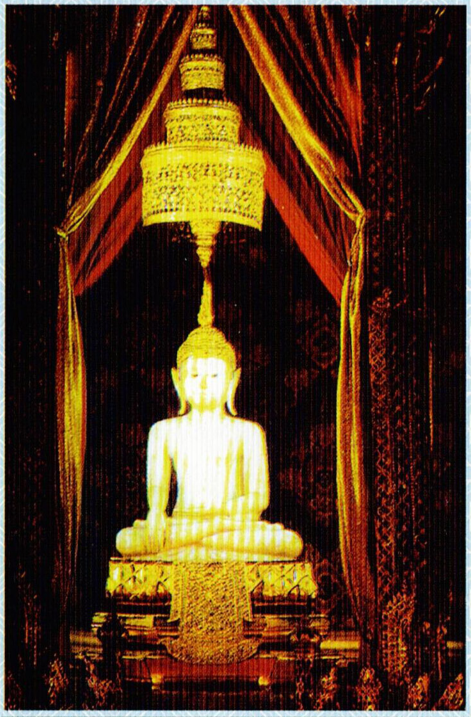
ฉัตรพระประธาน
พระพุทธเทวปฏิมากร ประดิษฐาน ณ
พระอุโบสถวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
ราชวรมหาวิหาร
เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

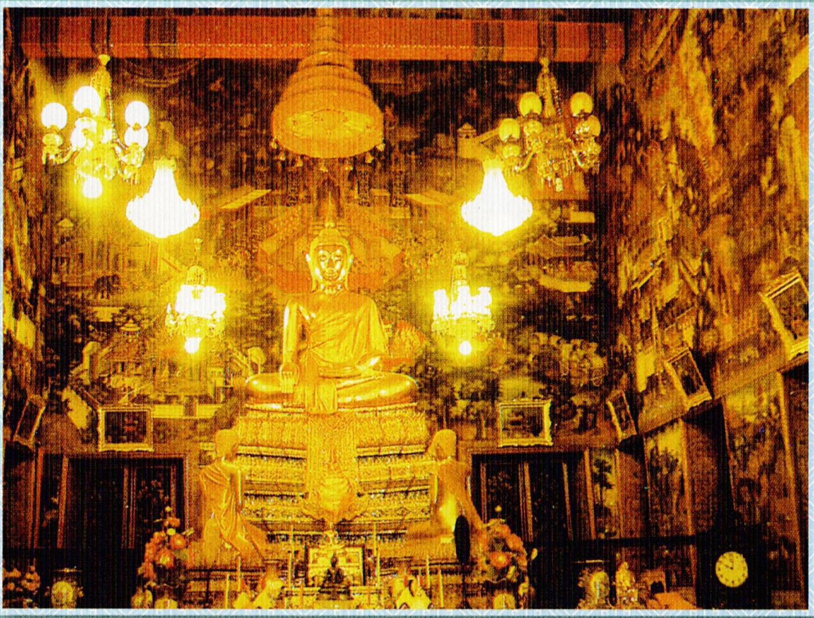
ฉัตรพระประธาน
พระพุทธนรสีห์ตรีโลกเชฏฐ์
ประดิษฐาน ณ พระอุโบสถ
วัดชนะสงครามราชวรมหาวิหาร
เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

ฉัตรพระประธาน
พระพุทธตรีโลกเชฏฐ์ ประดิษฐาน ณ
พระอุโบสถ วัดสุทัศน์เทพวราราม
ราชวรมหาวิหาร
เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

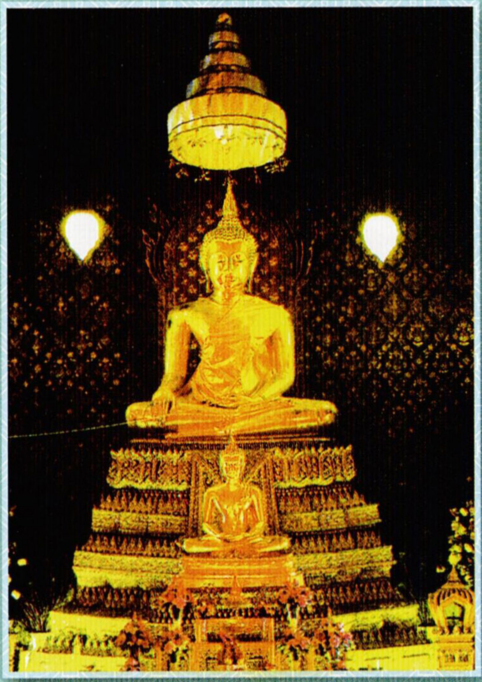
ฉัตรพระประธาน
พระพุทธเทววิลาส
ประดิษฐาน ณ พระอุโบสถ
วัดเทพธิดารามวรวิหาร
เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

ฉัตรพระประธาน พระพุทธธรรมมิศราชโลกธาตุดิลก ประดิษฐาน ณ พระอุโบสถ
วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร

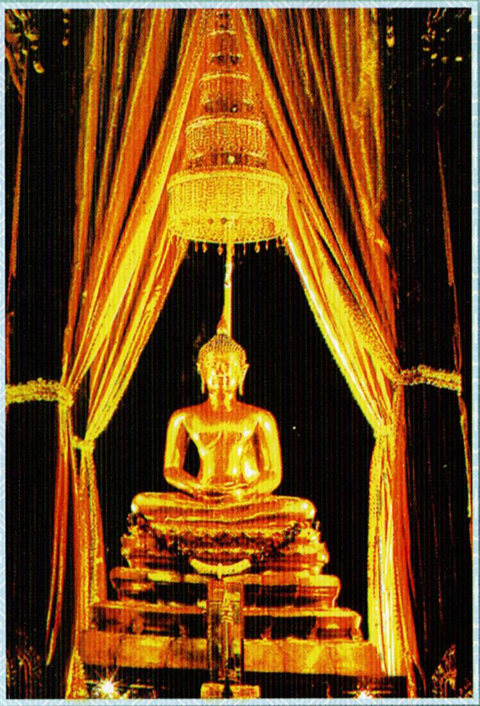

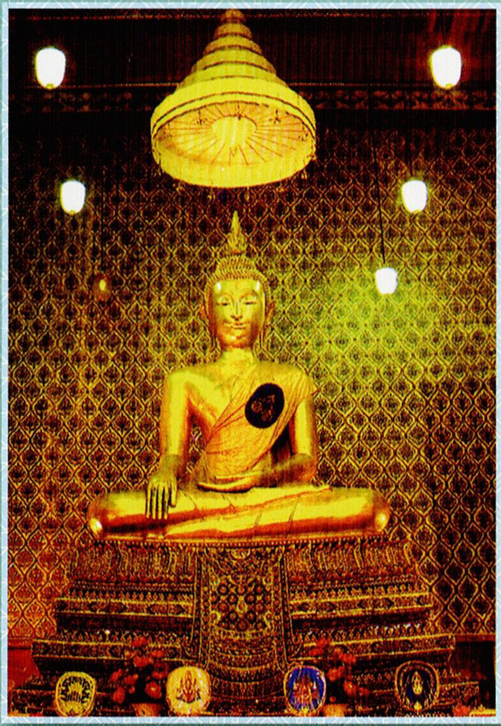
ฉัตรพระประธาน
พระศรีศากยมุนี ประดิษฐาน ณ
พระอุโบสถ วัดสุทัศน์เทพวราราม
ราชวรมหาวิหาร
เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

ฉัตรพระประธาน
พระสิทธารถ ประดิษฐาน ณ พระอุโบสถ
วัดพิชัยญาติการามวรวิหาร
เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร

ฉัตรพระประธาน
พระพุทธสิหิงค์ ประดิษฐาน ณ
พระที่นั่งพุทไธสวรรค์
ภายในบริเวณพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ
เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

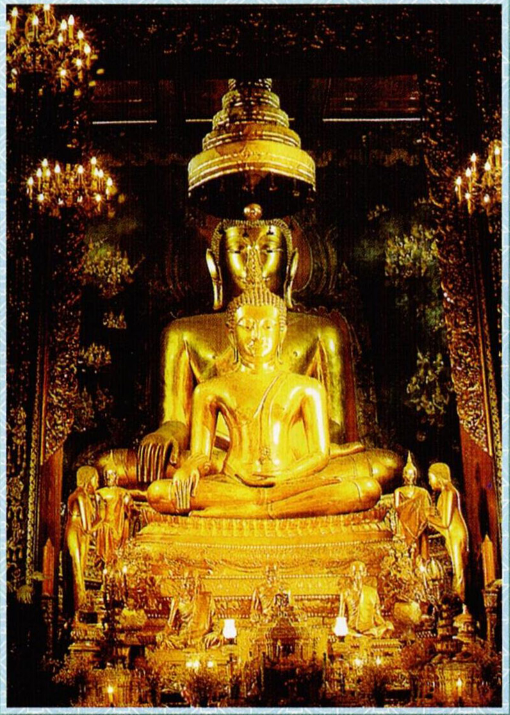

ฉัตรพระประธาน
พระพุทธมหาโลกาภินันทปฏิมา
ประดิษฐาน ณ พระอุโบสถ
วัดเฉลิมพระเกียรติวรวิหาร
อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

ฉัตร
พระพุทธสิหิงค์ (นครศรีธรรมราช)
ประดิษฐาน ณ หอพระพุทธสิหิงค์
ในบริเวณศาลากลางจังหวัด
อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

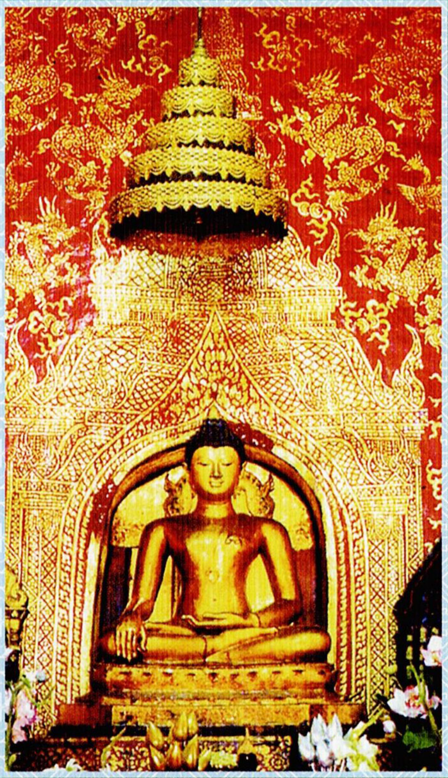

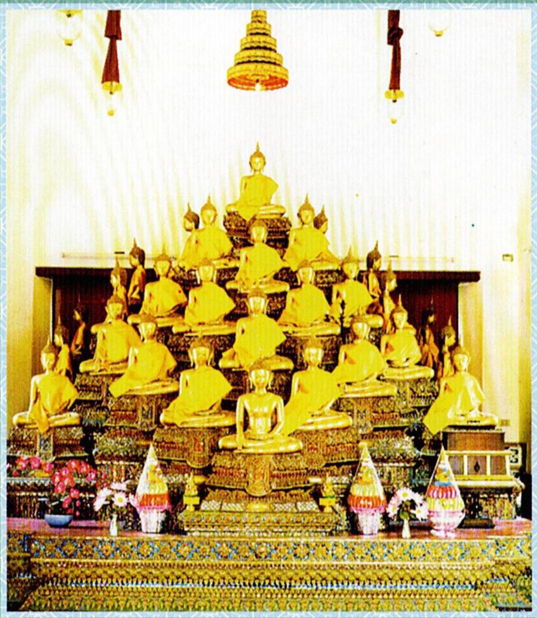
ฉัตรพระประธาน
พระพุทธชินสีห์
ประดิษฐาน ณ พระอุโบสถ
วัดบวรนิเวศวิหารราชวรวิหาร
เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

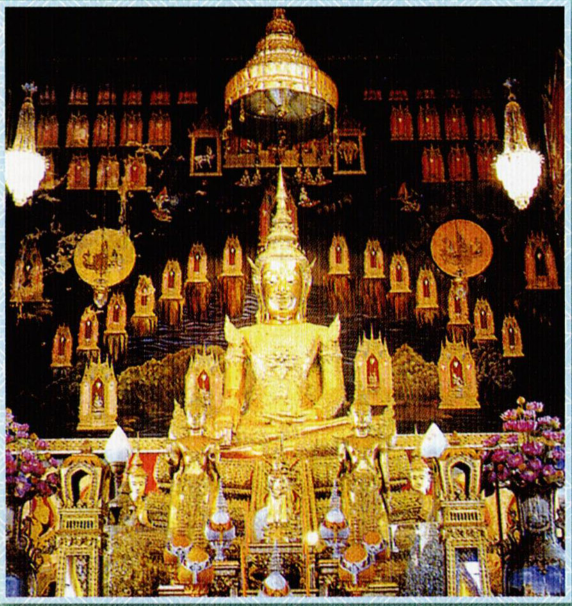
ฉัตรพระประธาน
ประดิษฐาน ณ พระอุโบสถ
วัดใหญ่สุวรรณารามวรวิหาร
อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี

ฉัตรพระประธาน
พระพุทธสิหิงค์ (เชียงใหม่)
ประดิษฐาน ณ พระวิหารลายคำ
วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

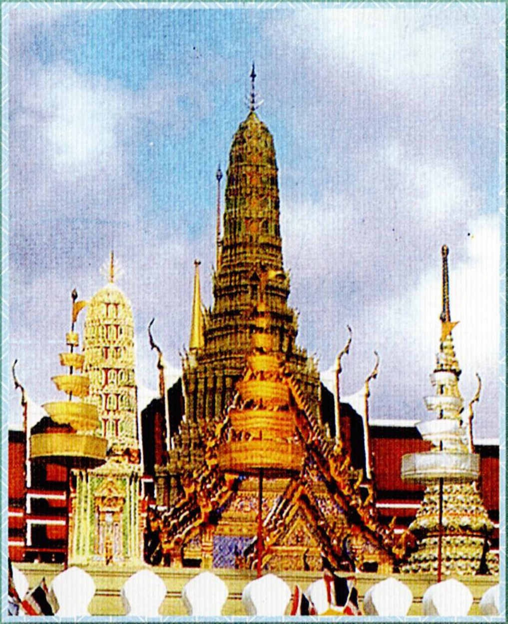
ฉัตรพระประธาน
ประดิษฐาน ณ พระอุโบสถ
วัดอัปสรสวรรค์
กรุงเทพมหานคร

ฉัตรพระประธาน พระพุทธมหาชนก ประดิษฐาน ณ พระอุโบสถ
วัดปทุมคงคารามราชวรวิหาร เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร

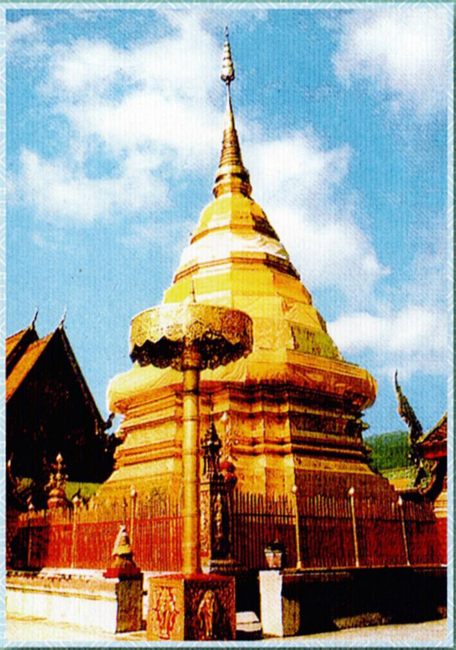
ฉัตรพระประธาน พระศรีศาสดา ประดิษฐาน ณ พระวิหารพระศรีศาสดา
วัดบวรนิเวศวิหารราชวรวิหาร เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

พระบรมมหาราชวัง กรุงเทพมหานคร

ฉัตรพระเจดีย์ วัดจองกลาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ฉัตรยอดพระเจดีย์ วัดพระธาตุดอยสุเทพ
จังหวัดเชียงใหม่

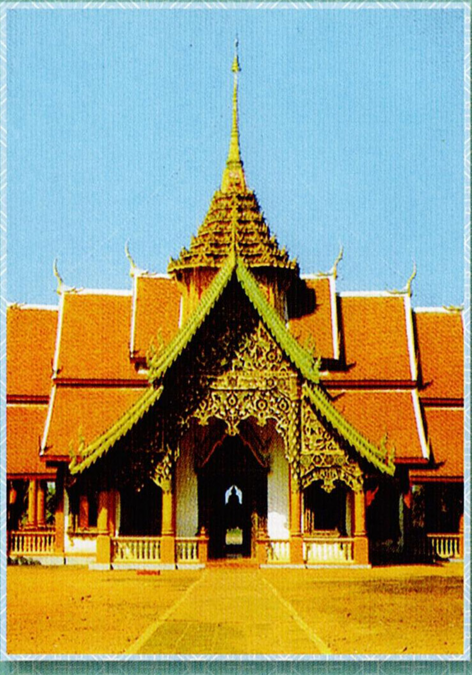
ฉัตรยอดพระเจดีย์ วัดพระธาตุพนม
จังหวัดนครพนม

ฉัตรยอดพระเจดีย์ วัดพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี

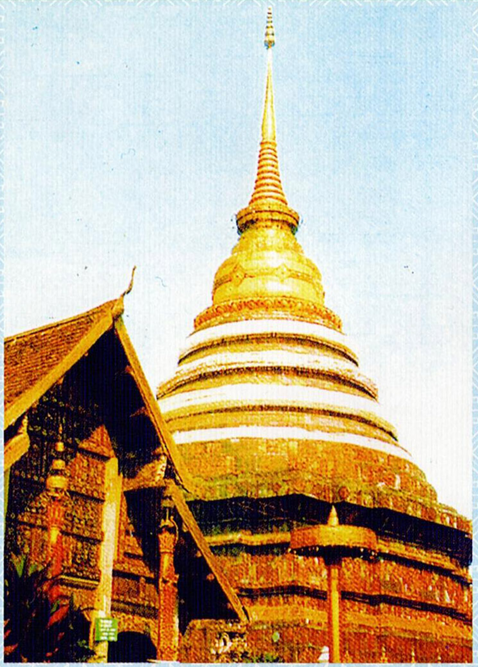
ฉัตรยอดพระเจดีย์ พระบรมธาตุไชยา จังหวัดนครศรีธรรมราช

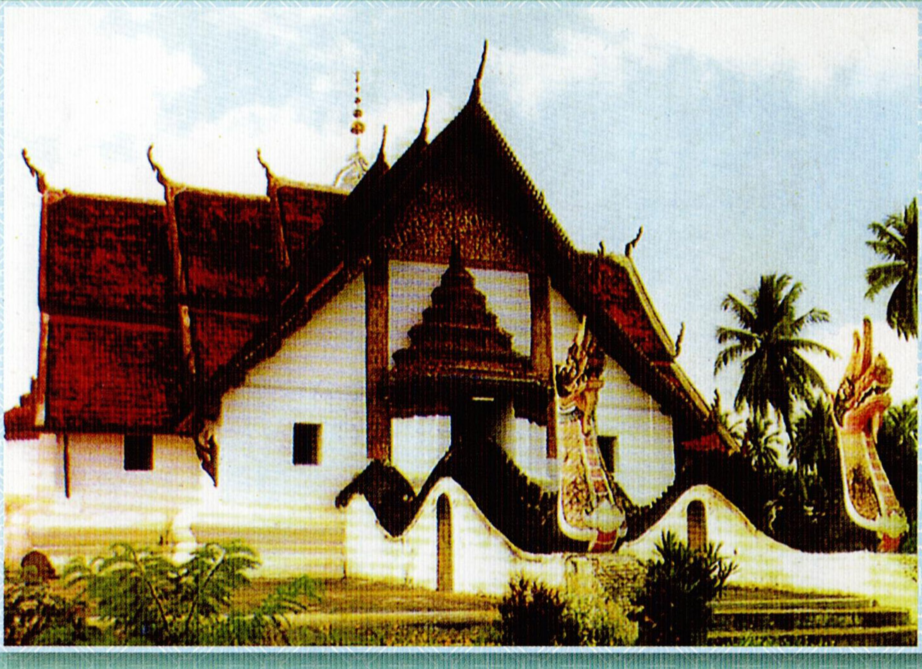
ฉัตรยอดพระวิหาร วัดพระพุทธบาทตากผ้า
จังหวัดลำพูน

ฉัตรยอดพระเจดีย์ วัดพระธาตุหริภุญไชย
จังหวัดลำพูน

ฉัตรยอดพระเจดีย์
วัดพระธาตุลำปางหลวง
จังหวัดลำปาง

ฉัตรยอดพระวิหารจตุรมุข จังหวัดน่าน

ที่ รล ๐๐๐๔.๒/ ๑๘๔๗๒

สำนักราชเลขาธิการ
พระบรมมหาราชวัง กทม.๑๐๒๐๐

๗ ธันวาคม ๒๕๔๘

เรื่อง พระราชทานพระบรมราชานุญาต

นมัสการ พระมหามีชัย วีรปัญโญ
ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร

อ้างถึง ลิขิตที่ พิเศษ/๒๕๔๘ ลงวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๘

ตามที่พระคุณท่านได้มีลิขิตขอให้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเชิญพระบรมฉายาลักษณ์ และภาพพระที่นั่งพุดตานกาญจนสิงหาสน์ภายใต้นพปฎลมหาเศวตฉัตร ตามสำเนาที่แนบไป ไปพิมพ์ลงในหนังสือธรรมะ เรื่อง ฉัตร และการยกฉัตรพระเจดีย์ เพื่อเผยแพร่เป็นธรรมทาน เนื่องในโอกาสการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ความแจ้งอยู่แล้ว นั้น

พระราชทานพระบรมราชานุญาต

(นางสาวสมลักษณ์ วงศ์งามขำ)
ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านอักษรศาสตร์ ๑๐ ปฏิบัติราชการแทน
ราชเลขาธิการ

กองข่าว
โทร ๐๒ ๒๒๕ ๓๔๕๗ - ๖๒ ต่อ ๓๔๐๓
โทรสาร ๐๒ ๒๒๔ ๓๒๙๗

ที่ จด ๑๐/๒๕๕๑

วัดจากแดง ต.ทรงคนอง
อ.พระประแดง จ.สมุทรปราการ

๒๑ มกราคม ๒๕๕๑

เรื่อง ขออนุญาตพิมพ์หนังสือเรื่องฉัตร เพื่อเป็นธรรมทานแก่ผู้มาร่วมงานยกฉัตร-ปฏิบัติธรรม

เรียน พระเดชพระคุณ พระศรีศาสนวงศ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย กำหนดการยกฉัตร-ปฏิบัติธรรม ๑ ชุด

ด้วยวัดจากแดง ต.ทรงคนอง อ.พระประแดง จ.สมุทรปราการ กำหนดจะจัดงานยกฉัตร-ปฏิบัติธรรม และฉลองพระธาตุสมันตมหาปัฏฐานเจดีย์ ระหว่างวันพุธที่ ๕ – วันอาทิตย์ที่ ๙ มีนาคม ๒๕๕๑ โดยกราบอาราธนานิมนต์พระเดชพระคุณ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสณมหาเถระ) ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช มาเป็นองค์ประธาน และในงานนี้ได้นิมนต์พระธุดงค์ ๑๐๐ รูป มาปักกลดสาธยายธรรม สวดชัยมงคลกถาด้วย คาดว่าจะมีพุทธศาสนิกชนมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก คณะกรรมการเห็นชอบที่จะให้พิมพ์หนังสือ**เรื่องฉัตร** ซึ่งเป็นหนังสือที่จะให้ความรู้ความเข้าใจแบบวิถีพุทธ ที่พระเดชพระคุณได้เรียบเรียงไว้ดีมาก เหมาะที่จะเป็นของบรรณาการแจกแก่ผู้มาร่วมงาน จึงใคร่ขออนุญาตจัดพิมพ์หนังสือดังกล่าว

นมัสการมาเพื่อพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินการจัดพิมพ์ต่อไปได้ จึงขออนุโมทนาบุญและขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

อนุญาตตามประสงค์
และขออนุโมทนาเป็นอย่างยิ่ง
พระศรีศาสนวงศ์

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระมหาประนอม ธมฺมาลงฺกาโร)
รองเจ้าอาวาสวัดจากแดง
ปฏิบัติหน้าที่แทนเจ้าอาวาส

กองงานเลขา ฯ

โทร.๐๒-๘๑๖-๔๖๔๕

คำนำ

ด้วยวัดจากแดงได้กำหนดจัดงาน "ยกฉัตร - ปฏิบัติธรรม" ขึ้นระหว่างวันพุธที่ ๕ มีนาคม ถึงวันอาทิตย์ที่ ๙ มีนาคม ศกนี้ เพื่อยกฉัตรประดับ "พระธาตุสมันตมหาปัฏฐานเจดีย์" ถวายเป็นเครื่องสักการบูชาพระบรมสารีริกธาตุที่ประดิษฐานอยู่ภายในพระธาตุเจดีย์นี้

ในการจัดงาน ทางวัดได้จัดพิมพ์หนังสือเรื่อง "ฉัตรและการยกฉัตร" เป็นอนุสรณ์แก่ผู้มาร่วมงาน หนังสือนี้ผู้เรียบเรียงได้ประมวลความรู้เกี่ยวกับฉัตรในด้านต่างๆ เป็นหนังสือที่ให้ความรู้ในเรื่องฉัตรได้เป็นอย่างดี สมควรจัดพิมพ์ให้เป็นประโยชน์แก่พุทธศาสนิกชน พระมหาประนอม ธมฺมาลงฺกาโร รองเจ้าอาวาสวัดจากแดง จึงได้ติดต่อขออนุญาตผู้เรียบเรียง และดำเนินการจัดพิมพ์จนแล้วเสร็จ

จึงขออนุโมทนาต่อผู้เรียบเรียงและ พระมหาประนอม ธมฺมาลงฺกาโร ไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย และขออนุโมทนาในกุศลเจตนาของสาธุชนที่มาร่วมงานทุกท่าน

พระครูธรรมธรสุมนต์

(พระครูธรรมธรสุมนต์ นนฺทิโก)
เจ้าอาวาสวัดจากแดง
อ.พระประแดง จ.สมุทรปราการ

อนุโมทนากถา

หนังสือเรื่องฉัตรและการยกฉัตรพระเจดีย์ ที่ท่านมหาวัดแจ้งได้เรียบเรียงขึ้นเล่มนี้ มีเนื้อหาสาระแสดงถึงความสำคัญของฉัตรทั้งที่เกี่ยวข้องในฝ่ายบ้านเมืองที่ควรทราบ และในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ทั้งได้ขยายความในส่วนอื่นๆ อีก จึงทำให้ได้ทราบถึงสาระของประเพณีพิธีกรรมและอานิสงส์ในส่วนนี้อย่างชัดเจน ก่อให้เกิดศรัทธาประสาทะ ในการทำความดีในทางพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น หนังสือเล่มนี้ ท่านมหาวัดแจ้งได้ค้นคว้าคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา มีพระไตรปิฎกเป็นต้น นำมาอ้างอิงไว้แสดงที่มาที่ไปของเรื่องราวในส่วนนี้อย่างมีเหตุมีผล ถือเป็นหนังสือที่ดีและมีประโยชน์เล่มหนึ่งในการเผยแผ่หลักปฏิบัติและหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา

จึงขออนุโมทนา ในความวิริยะอุตสาหะศึกษาค้นคว้า และนำมาเรียบเรียงเป็นหนังสือที่มีคุณค่ามีประโยชน์อันเป็นธรรมะวิทยาทานอย่างนี้ของท่านมหาวัดแจ้ง ไว้ ณ โอกาสนี้ และขอให้ตั้งใจรังสรรค์ผลงานที่มีคุณค่า ให้ดียิ่งๆ ขึ้น ต่อไป.

(พระพรหมเวที)
เจ้าอาวาสวัดไตรมิตรวิทยาราม
เจ้าคณะภาค ๘
กรรมการมหาเถรสมาคม

คำปรารภ

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่ยืนยงคงอยู่คู่คนไทยมาช้านาน ขนบธรรมเนียมประเพณีที่คนไทยยึดถือปฏิบัติกันมา พิธีกรรมต่าง ๆ พร้อมทั้งหลักปฏิบัติของคนไทยล้วนเกี่ยวข้องกับคตินิยมและหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาเป็นส่วนมาก ในพิธีกรรมต่าง ๆ นั้นล้วนแฝงไว้ด้วยหลักธรรมคำสอนเพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีงามและมีความสุขทั้งทางตรงและทางอ้อม ควรแก่การศึกษาเรียนรู้เป็นอย่างยิ่ง ฉัตร และการยกฉัตรพระเจดีย์ เป็นประเพณีหนึ่งที่ชาวพุทธได้ปฏิบัติสืบต่อกันมายาวนาน ทั้งมีความสำคัญที่พุทธศาสนิกชน ควรศึกษาและควรทราบเพื่อเพิ่มพูนกุศลศรัทธาในพระพุทธศาสนาและการปฏิบัติให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป ในฐานะที่เป็นคนไทยนั้น คนไทยเราแต่เดิมมาถือเรื่องฉัตร เป็นสิ่งสำคัญและสูงส่งอย่างยิ่ง

หนังสือเล่มนี้ ผู้เรียบเรียงประสงค์แสดงถึงความสำคัญของเรื่องฉัตร ที่เกี่ยวข้องกับสถาบันที่คนไทยเคารพนับถือและเทิดทูน และการยกฉัตรพระเจดีย์ซึ่งเป็นประเพณีที่ชาวพุทธถือปฏิบัติมานั้น ว่ามีที่มาและมีอานิสงส์อย่างไร เป็นต้น ทั้งนี้ ก็เพื่อให้ท่านผู้สนใจทุกท่านได้ภาคภูมิใจว่า ข้อปฏิบัติ หรือประเพณีนิยมในทางพระพุทธศาสนานั้นล้วนมีเหตุมีผลและเป็นที่ตั้งแห่งความสุขความเจริญได้อย่างแท้จริง

ผู้เรียบเรียงหวังว่าคงเป็นประโยชน์แก่ท่านผู้สนใจในเชิงปกิณณกะสาระ หากมีข้อเสนอแนะประการใด ก็ขอน้อมรับด้วยความยินดียิ่งและนำมาปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น ต่อไป.

บุญกุศลอันใดที่พึงเกิดขึ้นในครั้งนี้ ผู้เรียบเรียงตั้งใจน้อมถวายเป็นพระราชกุศลเนื่องในวโรกาสมหามงคลครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ พรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และน้อมถวายเป็นมหาเถรบูชา

มหาวัดแจ้ง

รวบรวมและเรียบเรียง

สารบัญ

ฉัตร

คำว่า **ฉัตร** เป็นภาษาสันสกฤต (ฉตฺร) ภาษาบาลีใช้ "ฉตฺต" ฉตฺต= ฉท อปวารเณ.โต,อาตปํ ฉาเทตีติ ฉตฺตํ. ฉตฺต สร้างรูปคำมาจาก ฉท ธาตุ มีความหมายว่า ห้าม,กั้น ต ปัจจัย มีรูปวิเคราะห์ว่า อาตปํ ฉาเทตีติ ฉตฺตํ.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ พ.ศ.๒๕๔๒ ได้นิยามความหมาย คำว่า "**ฉัตร**" ไว้ว่า (คำนาม) เครื่องสูงชนิดหนึ่งมีรูปคล้ายร่มที่ซ้อนกันขึ้นไปเป็นชั้น ๆ ชั้นบนมีขนาดเล็ก ชั้นล่างลดหลั่นกันไปโดยลำดับสำหรับแขวน ปัก ตั้ง หรือเชิญเข้าขบวนแห่เป็นเกียรติยศ

กล่าวอีกนัยหนึ่ง คำว่า ฉัตร เป็นร่มซ้อนชั้น ถือเป็นเครื่องหมายประกาศเกียรติยศของพระมหากษัตริย์ พระราชวงศ์ชั้นสูง และผู้ที่พระมหากษัตริย์ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้ หรือสถาปนาขึ้นโดยเฉพาะ เรียกว่า เศวตฉัตรบ้าง พระมหาเศวตฉัตรบ้าง

ฉัตรนั้น โดยรูปลักษณะแล้ว มีความสง่างามและวิจิตรบรรจงในการสร้างอย่างยิ่ง บ่งบอกถึงพลานุภาพของผู้ที่ทรงหรือเกี่ยวข้องกับฉัตร

นั้นในเชิงอำนาจวาสนาบารมีได้อย่างชัดเจน

อนึ่ง ในประเทศไทยเรา มีพระเจ้าแผ่นดินปกครองบ้านเมืองมาแต่ครั้งโบราณ แม้ปัจจุบันนี้ระบอบการปกครองจะเปลี่ยนไปเป็นระบอบประชาธิปไตย กล่าวคืออำนาจการปกครองประเทศเป็นของประชาชนก็ตาม แต่เราก็มีพระเจ้าแผ่นดินทรงเป็นพระประมุขของประเทศ และเป็นศูนย์รวมดวงใจของชาวไทยทั้งชาติ คนไทยเคารพเทิดทูนองค์พระมหากษัตริย์เป็นอย่างยิ่ง มีระเบียบราชสำนักว่าด้วยเรื่องฉัตร และข้อกำหนดการใช้อย่างละเอียด ดังนั้น ฉัตร เมื่อว่าโดยความรู้สึกของคนไทยแล้วถือว่าสูงส่งอย่างยิ่ง และในประเทศไทยนี้ **มีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำ ชาติโดยพฤตินัยมาเป็นเวลาช้านาน** เรื่องฉัตรในส่วนที่เกี่ยวข้องทางพระพุทธศาสนาก็มีอยู่มาก ดังนั้น การเสนอเรื่องฉัตรในที่นี้จึงแบ่งออก เป็น ๒ ส่วน คือ ฉัตรที่เกี่ยวข้องกับพระเจ้าแผ่นดินองค์พระมหากษัตริย์ ตามระเบียบราชสำนัก เป็นต้น ขอเรียกว่า **ฉัตรทางบ้านเมือง** ที่เกี่ยว ข้องกับพระพุทธเจ้า เป็นต้น ขอเรียกว่า **ฉัตรทางพระพุทธศาสนา**

****

ฉัตรทางบ้านเมือง

เศวตฉัตร

เศวตฉัตร (สันสกฤต เศวตฉตร - สะ - เหวด - ตะ - ฉัด - ตระ) (ภาษาบาลีใช้ เสตฉตฺต - เส - ตะ – ฉัด – ตะ) หมายถึง ฉัตรสีขาว และใช้เป็นเครื่องหมายแห่งความเป็นพระเจ้าแผ่นดิน เรียกว่า พระมหาเศวตฉัตร

พระมหาเศวตฉัตรนั้นเป็นราชกกุธภัณฑ์ ของพระมหากษัตริย์ มีที่ใช้คือ ปักที่พระแท่นราชอาสน์ราชบัลลังก์ กางกั้นเหนือพระแท่นที่บรรทม ปักพระยานมาศ และแขวนกางกั้นพระโกศ ทรงพระบรมศพ เป็นต้น **แต่โบราณมาไทยเราถือเศวตฉัตร เป็นสิ่งสำคัญยิ่งกว่าสิ่งอื่นใด** เศวตฉัตร หมายถึง ความเป็นพระราชามหากษัตริย์ เช่นเดียวกับมงกุฎของชาว ยุโรป พระมหาเศวตฉัตรที่เป็นราชกกุธภัณฑ์นั้น สร้างในสมัยรัชกาลที่ ๑

หนังสือเฉลิมพระเกียรติกาญจนาภิเษก โดยพลาดิศัย สิทธิธัญกิจ ได้นำเสนอเรื่องฉัตรไว้อย่างน่าสนใจว่า คำว่า ฉัตร นั้น หมายถึง เครื่องกั้น ส่วนมากเข้าใจกันแต่เพียงว่าเป็นร่ม แต่ฉัตรสำหรับราชูปโภคมีระบายหลายชั้น และอาจซ้อนกันเป็นชั้น ๆ ขึ้นไปได้ถึงเก้าชั้น ที่เรียกว่า พระมหาเศวตฉัตร ตามคำ แปลว่าร่มใหญ่สีขาว คงเป็นธรรมเนียมไทยโบราณผู้ที่เป็นหัวหน้าหรือกษัตริย์ใช้ร่มสีขาวกันแดดเป็นเครื่องหมาย แม้กษัตริย์ในแคว้นล้านช้างยังเรียกกษัตริย์ของเขาเป็นคำไทยว่า พระเจ้าร่มขาว เป็นคติว่า ฉัตรมีสีขาวและสะอาดใหม่เสมอ

ฉัตรที่เป็นราชูปโภคของไทยมีจำนวนชั้นเป็นเลขคี่ทุกลักษณะ คือ

๑-๓-๕-๗-๙ ชั้นเป็นที่สุด ซึ่งมีผู้กล่าวว่า การที่ต้องซ้อนร่มลงไปหลาย ๆ ชั้นเช่นนั้น ก็เนื่องจากผู้ใช้ร่มปรารถนาจะแสดงอิทธิอำนาจว่า เคยชนะเมืองอื่น ๆ มาเท่าจำนวนชั้นที่ซ้อนนั้น ในเรื่องนี้พระยาเทวาธิราชสมุหราชมนเฑียร มีความเห็นว่า ถ้าหากว่ามีการซ้อนชั้นกันคราวละชั้นเช่นนั้นก็น่าจะต้องมีฉัตรจำนวนเลขคู่ คือ ๔ ชั้น ๖ ชั้นบ้าง แต่ไม่ปรากฏว่ามีฉัตรชั้นคู่ใช้เลย จึงเชื่อว่าจะเป็นประเพณีหรือความปรารถนาที่ต้องการจะให้เป็นเช่นนั้น ในอินเดียและพม่านั้น มีการซ้อนชั้นฉัตรเหมือนกัน แต่ไม่มีมากชั้นอย่างประเทศไทย

พระมหากษัตริย์ไทยทรงใช้ฉัตรในโอกาสแตกต่างกัน โดยปกติในการเสด็จพระราชดำเนินมักใช้**ฉัตรชั้นเดียวเรียกว่า "พระกลด"** ในการเสด็จพระราชดำเนินภายนอกพระราชฐานในพิธีการทั่วไป เว้นไว้แต่เสด็จพระราชดำเนินในพิธีราชการทหารหรือออกสนาม จะไม่มีการกั้นพระกลดทั้งนี้ เพื่อความเหมาะสมกับสภาพท้องที่และเหตุการณ์ ด้วยการออกสนามจำเป็นจะต้องเสด็จในสถานที่อันเป็นธรรมชาติ ไม่อาจ ปรับปรุงให้สะดวกสบายนักที่พระองค์จะต้องตรากตรำตามภาวะธรรมชาติและสภาพของสงคราม จึงไม่ทรงทำอันใดที่เป็นหนทางให้เห็นว่าหย่อนความเข้มแข็งเพื่อผดุงขวัญของผู้อยู่ในสนาม

จึงนับว่าเป็นประเพณีที่มีเหตุผลมาก สำหรับการที่พระมหากษัตริย์ไม่ใช้ฉัตรหรือ พระกลดกั้นพระองค์ในเวลาออกราชการสนาม เพราะได้ประโยชน์หลายประการทั้งทางจิตใจและยุทธสงคราม เช่น

๑. เป็นการผดุงขวัญทหารและเพิ่มกำลังจิตใจของกองทัพ เพราะแสดงให้เห็นว่า พระมหากษัตริย์ทรงพร้อมที่จะตรากตรำ ในสงครามหรือราชการสนามนั้นเท่า ๆ กับทหารทุกคน ไม่มีอื่นใดที่พระมหากษัตริย์ จะได้ทรงรับเป็นพิเศษยิ่งกว่าบุคคลอื่น ๆ เว้นแต่การรักษาพระราชอำนาจหรือพระราชอิสริยยศในฐานะทรงเป็นจอมทัพเท่านั้น แสดงว่าทรงพร้อมที่จะ

ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับทหารทุกคน ทำให้เกิดเอกภาพในการใช้กำลังรบและขวัญของทหารเข้มแข็งขึ้น

๒. ได้ประโยชน์ทางยุทธการ เพราะการที่ไม่ใช้พระกลด หรือฉัตรในสนามทำให้ไม่เกะกะสะดวก แก่การจะทรงปฏิบัติพระองค์แคล่วคล่องว่องไว แม้จะต้องมีการรบโดยฉุกเฉินก็ไม่ว้าวุ่นและไม่เป็นที่สังเกตอันจะเป็นเป้าหมายแก่ศัตรูเพราะในระหว่างพวกเดียวกันย่อมมีอาณัติ และเครื่องหมายอื่นที่รู้เฉพาะกันเป็นการภายในอยู่แล้ว

ในการสงคราม แม้พระมหากษัตริย์จะทรงช้างและปักฉัตร ก็ใช้เฉพาะเวลาเดินทัพเท่านั้นมิได้ทรงใช้ไปทุกโอกาส หากเป็นเวลาที่จะต้องเข้าทำการรบมักจะทรงช้างหลังเปล่าไม่มีเครื่องประกอบพระราชอิสริยศมากมายเพื่อมิให้ขัดขวางขัดข้องในยามที่ทรงปฏิบัติทางการยุทธการ

ดังจะเห็นได้จากภาพเขียนเรื่องพระนเรศวรมหาราช ทรงชนช้างกับพระมหาอุปราชา อุปราชพม่าที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพรับสั่งให้พระยาอนุศาสตร์จิตรกร เขียนไว้ที่ผนังพระอุโบสถวัดสุวรรณดาราราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นช้างทรงหลังเปล่าที่คล่องแคล่วในการรบ แทนภาพเขียนแต่เดิมที่เป็นช้างทรงกูบทองปักฉัตร ซึ่งใช้ระหว่างเสด็จเดินทางเท่านั้น เพราะทรงมีดำริว่าช้างที่มีเครื่องประกอบ ไม่เหมาะที่จะชนต่อสู้กัน พระมหากษัตริย์โบราณคงทรงมีพระราชดำริทำนองเดียวกัน

ประวัติความเป็นของฉัตร

ประวัติความเป็นมาของฉัตรนั้น สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ประทานคำอธิบายไว้ พอสรุปได้ว่า

"**ใบบัวเป็นต้นเดิมของร่ม ร่มเป็นต้นเดิมของฉัตร** คนโบราณ

รู้กันว่า หัวเป็นของสำคัญ จึงรักษาหัวกันเป็นพิเศษ สมัยเมื่อยังไม่มีร่มจะใช้ เขาก็ เอาใบบัวปิด คนที่มีฐานะเป็นหัวหน้าไม่ถือใบบัวปิดหัวตัวเองก็ให้บ่าวไพร่ ของตนถือบังหัวให้ ต่อมาเมื่อได้มีผู้ประดิษฐ์ร่มขึ้นใช้แทนใบบัว คนที่เป็น หัวหน้าจะไปไหนก็มีคนคอยกั้นร่มให้ นายทัพนายกองเมื่อไปสนามรบก็มี คนกั้นร่มให้ เพราะนอกจากจะเป็นการถนอมหัว ก็ยังเป็นประโยชน์ที่จะให้ ไพร่พลได้รู้ว่านายทัพนายกองของตนอยู่ที่ไหนจะได้รับคำสั่งได้ถูกต้อง เมื่อนายทัพนายกองต่างมีร่มเป็นสัญญาณแล้วเวลารบกัน ฝ่ายชนะจึงยึด ร่มของฝ่ายแพ้ไว้เป็นพยานในชัยชนะแห่งตนเมื่อยึดมาแล้วจะไปไหน ก็ จัดให้มีคนถือร่มที่ยึดได้ตามไปในกระบวนเป็นการประกาศชัยชนะของ ตนด้วย ต่อมาการถือร่มเข้ากระบวนทัพ ก็กลายเป็นเกียรติของผู้เป็นประธานในกระบวน เช่นกระบวนแห่ของจีนและญวนมีคนถือวัตถุเป็น กระบอกไปรอบ ๆ ตัวผู้เป็นประธานในกระบวนจนเป็นแพเต็มไปหมด แต่ไทยเรา เห็นว่ากระบวนแห่ทำนองนั้นไม่เป็นระเบียบและไม่สวยงาม ซ้ำปิดบังผู้เป็นประธานเสียด้วย จึงคิดจับร่มนั้นซ้อนกันเสียให้เป็นเถา เรียกว่า "**ฉัตร**" และถือเป็นคตินิยมว่า ฉัตรไม่ว่าจะกี่ชั้นก็ตามเป็นของ ตนเอง ๑ ชั้น นอกนั้น มีซ้อนอยู่อีกกี่ชั้นก็หมายความว่าเป็นผู้ชนะกี่ทิศ เช่น ฉัตร ๓ ชั้น หมายถึง ผู้ชนะใน ๒ ทิศ ฉัตร ๕ ชั้น หมายถึงผู้ชนะใน ๔ ทิศ ฉัตร ๗ ชั้น หมายถึงผู้ชนะใน ๖ ทิศ ฉัตร ๙ ชั้น หมายถึงผู้ชนะใน ๘ ทิศ

โดยเหตุที่ร่มเป็นของสำหรับกางกันภายนอกอาคาร และเมื่อฉัตรก็คือร่มที่ซ้อนกันเป็นชั้น ๆ ดังกล่าว ควรใช้แต่ภายนอกอาคาร จะนำมาใช้ในอาคารด้วยน่าจะไม่ถูกต้อง ดังนั้น เสนาบดีกระทรวงวังในสมัยรัชกาลที่ ๕ จึงได้ทำหนังสือกราบบังคมทูลพระกรุณาเรียนพระราชปฏิบัติว่าฉัตรนั้นจะควรใช้เฉพาะภายนอกอาคาร หรือควรใช้ทั้งภายนอกภายในดังที่ใช้กันอยู่แล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทาน

พระบรมราชาธิบายโดยพระราชหัตถเลขา ลงวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๔ ว่า “เรื่องฉัตรจับครูเดิมที่อินเดียเห็นใช้ทั้งนอกทั้งใน คือ เหนือยอดพระราชวังที่มีเดลลิแลลักเนา เป็นร่มชั้นเดียว พระแท่นทำนองธรรมาสน์วัดพระแก้ว พนักหลังปักร่มบนพนักทั่วทุกแห่ง แต่ที่ต่อหลายชั้นในอินเดียไม่มีเลย คงเกิดแถบพม่าและเรา **ยาวา**ที่เขารับตรงจากอินเดียก็ชั้นเดียวทั้งนั้น และอาจจะเป็นทองทั้งอินเดียและยาวา ไม่ใช่ขาว” จากพระราชหัตถเลขานี้ จะเห็นได้ว่าฉัตรเมื่อใช้สำหรับเกียรติยศแล้วก็กางกั้นทั้งนอกและในอาคาร

คนไทยจะใช้ฉัตรเป็นเครื่องประกอบเกียรติยศแต่ครั้งใดไม่ปรากฏหลักฐาน แต่ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้มีการใช้ฉัตรเป็นเครื่องประกอบเกียรติยศมาตั้งแต่แผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) เพราะมีข้อความใน**กฎมนเทียรบาล**ฉบับที่ตราขึ้นเมื่อศักราช ๗๒๐ (พ.ศ. ๑๙๐๑) กำหนดไว้ว่า “ หน่อสมเด็จพระพุทธเจ้า ได้อภิรมย์ ๓ ชั้น พระอุปราชได้อภิรมย์ ๒ ชั้น” จากความในกฎมณเฑียรบาลนั้น แสดงว่าในสมัยนั้นมีฉัตร ๒ ชั้นด้วย แต่จะเลิกเสียเมื่อใดไม่พบหลักฐาน ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นี้ มีฉัตร ๓ ชั้นเป็นอย่างน้อย ดังนั้น การใช้ฉัตรประกอบเกียรติยศจึงเป็นดังนี้

๑. ฉัตรชั้นเดียว คือพระกลดใช้สำหรับองค์พระมหากษัตริย์และพระบรมราชินี สำหรับเสด็จพระราชดำเนินนอกพระราชฐาน นอกอาคาร (เว้นแต่ในวัด) และใช้เคลื่อนที่ได้

๒. ฉัตรหลายชั้น ใช้ลดหลั่นกันตามความสำคัญของพิธี แต่ใช้ภายในและตั้งประจำไม่เคลื่อนที่ เหตุที่ต้องตั้งประจำเข้าใจว่า คงจะให้สะดวกต่อการรักษารูปทรงของฉัตรให้เรียบร้อยสวยงามอยู่เสมอ และฉัตรหลายชั้นนี้ส่วนมากเส้นผ่าศูนย์กลางเล็กกว่าฉัตรชั้นเดียวมาก เพื่อให้ใช้ภายในสถานที่ได้ เว้นแต่กางกั้นราชบัลลังก์ หรือของขนาดใหญ่ซึ่งจำเป็น

ต้องมีขนาดให้สมดุลงดงาม

เมื่อกล่าวโดยสรุป จัดเป็น ๒ กลุ่ม คือ

๑. เศวตฉัตร และ

๒. ฉัตรเบญจา

เมื่อกล่าวโดยลักษณะการใช้ จัดเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. ฉัตรแขวนหรือปัก เป็นเครื่องแสดงพระอิสริยยศของผู้ทรงฉัตร

๒. ฉัตรตั้งในพิธี หรือเชิญไปในกระบวนแห่เพื่อเป็นเครื่องประกอบเกียรติยศ

๑. ฉัตรสำหรับแขวนหรือปักเป็นเครื่องแสดงพระอิสริยยศ เป็นฉัตรเดี่ยวมีอยู่ ๔ ชนิดคือ

๑. เศวตฉัตร (ฉัตรขาว)

๒. ฉัตรขาวลายทอง

๓. ฉัตรตาด

๔. ฉัตรโหมด

ฉัตรทั้ง ๔ ชนิด เป็นฉัตรกว้างทรงเตี้ย ใช้แขวนหรือปักเดี่ยวทั้งสิ้น เว้นพระมหาเศวตฉัตรที่ถวายในวโรกาสที่พระมหากษัตริย์เถลิงถวัลยราชสมบัติบรมราชาภิเษก เท่านั้นที่เป็นฉัตรทรงชะลูด

เศวตฉัตร

เป็นฉัตรผ้าขาวทรงกว้างมี ๔ คือ

๑. พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร

๒. พระสปตฎลเศวตฉัตร

๓. เบญจปฎลเศวตฉัตร

๔. เศวตฉัตร ๓ ชั้น

ลักษณะของเศวตฉัตร

๑. พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร เป็นฉัตรหุ้มผ้าขาว ๙ ชั้นที่ถือว่าเป็นฉัตรชั้นสูงสุด แต่ละชั้นของฉัตรมีระบายขลิบทองแผ่ลวดซ้อน ๓ ชั้น มียอดฉัตร ชั้นล่างสุดห้อยอุบะจำปาทอง เป็นราชกกุธภัณฑ์ที่แสดงภาวะความเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงรับพระบรมราชาภิเษกตามโบราณขัตติยราชประเพณี ประดิษฐานเหนือพระแท่นที่ประทับ ถ้าจะใช้ในพิธีอื่นหรือเชิญออกไปในการทัพการศึก ให้ลดจำนวนชั้นลงคือให้เหลือเพียง ๗ ชั้น

ใช้แขวนหรือปักในสถานที่ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ก. ปักเหนือพระราชอาสน์ราชบัลลังก์ ในท้องพระโรงแห่งพระมหา**ปราสาทราชมณเฑียรสถาน**

ข. ปักที่พระคชาธาร ในเวลาเดินทัพหรือทรงช้างเสด็จพระราชดำเนิน

ค. แขวนเหนือพระแท่นราชปัจถรณ์ภายในพระมหามณเฑียร

ง. แขวนเหนือพระโกศทรงพระบรมศพ ณ ที่ประดิษฐานพระบรมศพ

จ. ปักยอดพระเมรุมาศและยอดพระโกศ พระบรมอัฐิพระมหากษัตริย์

ฉ. ปักบนพระยานมาศ ๓ คานในการเชิญพระบรมศพโดยกระบวนพระบรมราชอิสริยยศ

ช. ปักเหนือเกริน ขณะเชิญพระโกศพระบรมศพขึ้นสู่พระมหาพิชัยราชรถและเชิญขึ้นประดิษฐานบนพระเมรุมาศ

ซ. แขวนเหนือพระจิตกาธานเมื่อสุมและเก็บพระบรมอัฐิ

พระนพปฎลมหาเศวตฉัตรนี้ เรียกกันแต่โดยย่อว่า "พระ มหาเศวตฉัตร"

พระนพปฎลมหาเศวตฉัตรซึ่งเป็นฉัตรเก้าชั้นนั้น ประดิษฐาน (ติดตั้ง) ไว้เหนือพระแท่นมหาเศวตฉัตรภายใน พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย มไหสูรยพิมานเป็นการถาวร

๒. พระสัปตฎลเศวตฉัตร (รัชกาลที่ ๔ ทรงใช้คำว่า สัตปฎลเศวตฉัตร) เป็นฉัตร ๗ ชั้น มีระบายของทองแผ่ลวด ๓ ชั้น และห้อยอุบะจำปาทองเช่นเดียวกับ "พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร" เป็นฉัตรสำหรับพระอิสสริยยศของพระมหากษัตริย์ที่ยังมิได้ทรงรับพระบรมราชาภิเษก สมเด็จพระอัครมเหสี สมเด็จพระบรมราชชนนี และสมเด็จพระยุพราช ในกาลก่อนเมื่อครั้งยังมีตำแหน่งพระมหาอุปราชพระราชวังบวรฯ ก็ใช้เป็นฉัตรสำหรับกรมพระราชวังบวรฯ ด้วย จึงเรียกกันว่า " พระบวรเศวตฉัตร" อีกชื่อหนึ่ง โดยประดิษฐานเหนือพระแท่นที่ประทับ หากจะใช้ในพิธีอื่น หรือเชิญออกไปในการทัพการศึกให้ลดจำนวนชั้นลงให้เหลือเพียง ๕ ชั้น

ใช้แขวนหรือปักในโอกาสต่าง ๆ ดังนี้

ก. ปักเหนือพระที่นั่งพุดตานบนพระคชาธารพระที่นั่งทรงของมหากษัตริย์ (แม้พระมหากษัตริย์จะทรงรับพระบรมราชาภิเษกแล้วแต่สำหรับพระคชาธารก็คงใช้เพียง ๗ ชั้น ไม่ใช้ ๙ ชั้น)

ข. ปักเหนือพระแท่นอัฐทิศอุทุมพรราชอาสน์ที่พระมหากษัตริย์ประทับรับน้ำอภิเษกในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

ค. ปักเหนือพระที่นั่งภัทรบิฐ ที่พระมหากษัตริย์ประทับรับเครื่องสิริราชกกุธภัณฑ์ในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก (ในปัจจุบันพระที่นั่งภัทรบิฐปักพระนพปฎลมหาเศวตฉัตร เพราะเมื่อครั้งงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกรัชกาลปัจจุบัน ถวายพระนพปฎลมหาเศวตฉัตรที่พระที่นั่ง

อัฐทิศ มิได้ถวายที่พระที่นั่งภัทรบิฐดังรัชกาลก่อน ๆ)

ข้อที่ควรสังเกตในการเรียกชื่อฉัตร ๗ ชั้น ก็คือ เมื่อใช้ปักพระที่นั่ง พุดตานบนพระคชาธาร ปักเหนือพระแท่นอัฐทิศฯ และเหนือพระที่นั่ง ภัทรบิฐ หรือใช้สำหรับกรมพระราชวังบวรฯ หรือสมเด็จพระยุพราชจะ เรียกว่า **"พระบวรเศวตฉัตร"ถ้าใช้สำหรับสมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จ พระอัครมเหสี จะเรียกว่า "พระเศวตฉัตร ๗ ชั้น"** ไม่ค่อยจะได้เรียกชื่อเต็ม เห็นจะเป็นด้วยเรียกยากมากกว่าอย่างอื่น

๓. **เบญจปฎลเศวตฉัตร** เป็นฉัตร ๕ ชั้น แต่ละชั้นมีระบายขลิบทองแผ่ลวด ๒ ชั้น ระบายชั้นล่างห้อยอุบะจำปาทอง เป็นฉัตรใช้สำหรับกรมพระราชวังหลัง และพระบัณฑูรน้อย (คือ คำสั่งกรมพระราชวังบวร) สำหรับพระราชวงศ์ที่ดำรงพระยศชั้นเจ้าฟ้า พระมเหสีชั้นราชเทวี และพระอัครชายาเธอ กับ**สกลมหาสังฆปรินายกที่ได้รับสมณุตมาภิเษกเป็น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า** ประดิษฐานเหนือพระแท่น หากใช้ในสถานที่อื่น หรือเชิญออกไปในการทัพการศึกให้ลดจำนวนชั้นลงคือให้เหลือเพียง ๓ ชั้น

๔. **เศวตฉัตร ๓ ชั้น** แต่ละชั้นมีระบายขลิบทองแผ่ลวด ๒ ชั้น ชั้นล่างห้อยอุบะจำปาทอง เป็นฉัตรสำหรับสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปรินายก ในฉัตรเฉพาะสมเด็จพระสังฆราชนี้ ไม่เคยปรากฏว่ามีการนำออกใช้นอกสถานที่ประทับ

มีข้อสังเกตว่า:- **การใช้ฉัตรที่เป็นพระมหาเศวตฉัตรนั้น ตามพระราชประเพณีแล้วจะไม่มีผู้ใดร่วมใช้ด้วย แม้แต่พระราชินี หรือพระชายาของ ผู้ทรงสิทธิ์ในเศวตฉัตรนั้น ๆ**

ฉัตรขาวลายทอง เป็นฉัตร ๕ ชั้น พื้นขาวเขียนลายทอง ห้อยจำปาทองเป็นฉัตรสำหรับ พระบรมวงศ์ชั้นพระองค์เจ้าที่ดำรงพระ

อิสสริยยศเป็นเจ้าต่างกรม ชั้น "สมเด็จฯ กรมพระยา"

ไม่ว่ากลดหรือฉัตรที่เขียนลายทองไม่ใช่ปักหรือติดทองแผ่ลวด โบราณท่านถือว่าเป็นสิ่งที่ทำเทียมขึ้นไม่ทนทาน จึงมักเรียกกันว่า กลด หรือ**ฉัตรกำมะลอ** อีกชื่อหนึ่ง

ฉัตรตาด

ฉัตรตาด มี ๒ แบบ

๑. เป็นฉัตรตาดขาว มี ๕ ชั้น มีระบาย ๒ ชั้น ขอบระบาย ติดแถบ กระจังเงินห้อยอุบะจำปาทองเช่นเดียวกับฉัตรขาวลายทอง เป็นฉัตรสำหรับพระราชโอรส พระราชธิดาของพระมหากษัตริย์ที่ดำรงพระยศเป็นพระองค์เจ้าต่างกรมชั้นกรมพระ

๒. เป็นฉัตรตาดเหลือง ๕ ชั้น ระบายติดแถบกระจังเงิน ห้อยอุบะจำปาทองเช่นเดียวกับฉัตรตาดขาว เป็นฉัตรสำหรับพระราชโอรส พระราชธิดาของพระมหากษัตริย์ที่ดำรงพระอิสสริยยศเป็นพระองค์เจ้าต่างกรมหลวง กับเป็นฉัตรสำหรับสมเด็จพระสังฆราชเจ้า

ฉัตรโหมด

ฉัตรโหมดมี ๕ แบบ คือ

๑. ฉัตรโหมดขาว ๕ ชั้น มีระบายขอบติดแถบกระจังเงิน ห้อยอุบะจำปาทอง เช่นเดียวกับฉัตรตาด เป็นฉัตรสำหรับพระราชโอรส พระราชธิดาของพระมหากษัตริย์ที่ดำรงพระอิสสริยยศเป็นพระองค์เจ้าต่างกรมชั้นกรมขุน

๒. ฉัตรโหมดเหลือง ๕ ชั้น มีระบายและอุบะเช่นเดียวกับฉัตรตาด เป็นฉัตรสำหรับพระราชโอรส พระราชธิดาของพระมหากษัตริย์ที่ดำรง

พระอิสสริยยศ เป็นพระองค์เจ้าต่างกรมชั้นกรมหมื่น

๓. ฉัตรโหมดทอง ๕ ชั้น มีระบายและอุบะเช่นเดียวกับฉัตรตาด เป็นฉัตรสำหรับพระราชโอรส พระราชธิดาของพระมหากษัตริย์ที่ดำรงพระอิสสริยยศเป็นพระองค์เจ้า แต่มิได้ทรงกรม

๔. ฉัตรโหมดเงิน ๓ ชั้น มีระบายและอุบะเช่นเดียวกับฉัตรตาด เป็นฉัตรสำหรับพระโอรส พระธิดาในสมเด็จพระบวรราชเจ้า ที่ดำรงพระอิสสริยยศเป็นพระองค์เจ้าต่างกรม

๕. ฉัตรโหมดทอง ๓ ชั้น มีระบายและอุบะเช่นเดียวกับฉัตรตาด เป็นฉัตรสำหรับพระโอรส พระธิดาในสมเด็จพระบวรราชเจ้า ที่มิได้ทรงกรม

ฉัตรสำหรับตั้งในพิธี หรือเชิญเข้ากระบวนแห่เป็นเกียรติยศ มีอยู่ ๖ ชนิด คือ

๑. พระมหาเศวตฉัตรกรรภิรมย์

๒. พระอภิรุมชุมสาย (ฉัตรเครื่องสูง)

๓. ฉัตรเครื่องสูงวังหน้า

๔. ฉัตรเครื่อง

๕. ฉัตรเบญจา

๖. ฉัตรราชวัติ

แต่ละชนิดมีลักษณะและการใช้ในโอกาสต่าง ๆ ดังนี้

๑. พระมหาเศวตฉัตรกรรภิรมย์ เป็นฉัตร ๕ ชั้น ทรงชะลูด ทำด้วยผ้าขาวลงยันต์เส้นทอง มีด้ามสำหรับสวมบนฐานตั้งหรือสำหรับเชิญ สำรับหนึ่งมี ๓ องค์ คือ พระเสนาธิปัตย์ พระฉัตรชัย **พระเกาวพ่าห์**

๒. พระอภิรุมชุมสาย เป็นฉัตรเครื่องสูง สำหรับใช้ในกระบวนแห่ หรือสวมฐานตั้งเป็นเกียรติยศประจำสถานที่หรือเฉพาะงาน อภิรุมชุมสาย สำรับหนึ่งประกอบด้วย

ฉัตรเจ็ดชั้น รูปฉัตรเครื่องสูง ทำด้วยผ้าปักหักทองขวาง สำรับหนึ่งมี ๔ คัน สำหรับปักหรือแห่พระราชดำเนิน ๔ มุมพระที่นั่ง

ฉัตรห้าชั้น รูปฉัตรเครื่องสูง ทำด้วยผ้าปักหักทองขวางเช่นเดียวกัน สำรับหนึ่งมี ๑๐ คัน สำหรับปักหรือแห่ระราชดำเนินหน้า ๖ คันและหลัง ๔ คัน

ฉัตรสามชั้น เป็นฉัตรทรงใหญ่ ทำด้วยผ้าปักหักทองขวางมีสายไหมถักห่าง ๆ คลุมทับเพื่อกันลมตีกลับบางขณะเรียกว่า "ฉัตรชุมสาย" สำรับหนึ่งมีจำนวน ๔ คัน สำหรับปักและแห่พระราชดำเนินหลังฉัตรห้าชั้น ฉัตร ๗ ชั้น และฉัตร ๕ ชั้น เป็นฉัตรทรงชะลูด ส่วนชุมสายเป็นฉัตร ๓ ชั้น ทรงกว้างมีสายไหมถักคลุมฉัตร ชั้นล่างปล่อยชายห้อยรอบระบายของฉัตร

อภิรุมชุมสายนี้มี ๒ แบบ คือ อภิรุมชุมสายปักหักทองขวางแบบหนึ่ง และอภิรุมชุมสายทองแผ่ลวดอีกแบบหนึ่ง

๒.๑ อภิรุมชุมสายปักหักทองขวางทำด้วยผ้ากำมะหยี่ แต่ละชั้นของฉัตรมีระบายซ้อน ๒ ชั้น ปักดิ้นทองตามขวางของลายตั้งแต่เพดานตลอดถึงระบาย การปักดิ้นขวางชายนี้ถือเป็นของสูง ใช้แต่สำหรับพระมหากษัตริย์ ต่อมาได้โปรดให้ใช้สำหรับสมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระอัครมเหสีและสมเด็จพระยุพราชด้วย

ตามหลักฐานใน "ตำราแบบทำเนียมในราชสำนักครั้งกรุงศรีอยุธยา" ปรากฏว่าเวลาที่พระมหากษัตริย์เสด็จ โดยกระบวนแห่สถลมารค มีฉัตรเครื่องสูงเพียง ๕ ชั้น สีแดง สีน้ำเงิน สีเหลือง สีขาว สีดำ

อย่างละคู่เชิญสลับกับบังแทรก ฉัตร ๗ ชั้น และฉัตรชุมสายไม่มีฉัตรแม่สี ดังกล่าว เรียกกันว่า ฉัตรเบญจรงค์

อภิรุมชุมสายปักหักทองขวางที่ใช้อยู่ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ไม่ได้ใช้สีเบญจรงค์คงใช้อยู่เพียง ๔ สี คือ ฉัตร ๗ ชั้น พื้นสีส้ม ลูกขนาบที่ระบายสีแดงเข้ม ฉัตร ๕ ชั้น พื้นสีแดง ลูกขนาบที่ระบายสีน้ำเงิน และพื้นสีน้ำเงิน ลูกขนาบที่ระบายเป็นสีแดง ส่วนชุมสายสีเขียว ลูกขนาบที่ระบายสีแดงเข้ม

จำนวนที่ใช้ในการต่าง ๆ

ก. สวมฐานตั้งประจำพระมหาปราสาทและพระราชมณเฑียรสถาน ฉัตร ๗ ชั้น ๔ ฉัตร ๕ ชั้น ๑๐ และฉัตรชุมสาย ๔

ข. สวมฐานตั้งสำหรับประกอบพระบรมราชอิสสริยยศพระบรมศพ ฉัตร ๕ ชั้น ๑๐ ฉัตรชุมสาย ๔

ค. เชิญในขบวนแห่สถลมารค ฉัตร ๗ ชั้น ๔ ฉัตร ๕ ชั้น ๑๐ (หรือ ๒๐) ฉัตรชุมสาย ๔

ง. ปักในเรือพระที่นั่งเสด็จพระราชดำเนินโดยกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค หน้าบุษบกหรือหน้าบัลลังก์กัญญา ๗ ชั้น ๑ ฉัตร ๕ ชั้น ๓ หลังบุษบกหรือหลังบัลลังก์กัญญา ฉัตร ๗ ชั้น ๑ ฉัตร ๕ ชั้น ๒

วิธีปัก ปักเรียงหนึ่งตามความยาวของลำเรือ ฉัตร ๗ ชั้น อยู่ใกล้บุษบกหรือบัลลังก์กัญญา

๒.๒ อภิรุมชุมสายทองแผ่ลวดเป็นฉัตรผ้าสีต่าง ๆ แต่ละชั้นของฉัตรมีระบาย ๗ ชั้นซ้อนระบายแต่ละชั้นใช้ผ้าสีเดียวกัน เดินทองแผ่ลวดเป็นลวดลาย ทั้งบนเพดานและที่ระบาย เป็นฉัตรสำหรับพระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จเจ้าฟ้าลงมาถึงพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า และสำหรับพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ตั้งแต่สมเด็จ พระมหาสมณเจ้าลงมาถึงสมเด็จพระสังฆราช

แต่ที่ใช้เต็มสำรับ เฉพาะสมเด็จเจ้าฟ้าเท่านั้น ถ้าใช้สำหรับพระเกียรติยศพระราชวงศ์ที่ต่ำกว่าสมเด็จเจ้าฟ้า ไม่ใช้ฉัตรชุมสาย

๓. **ฉัตรเครื่องสูงวังหน้า** เครื่องสูงสำหรับสมเด็จพระบวรราชเจ้ากรมพระราชวังบวรฯ และพระราชโอรส-ธิดา เป็นเครื่องสูงทองแผ่ลวดสีต่าง ๆ แต่สำรับหนึ่งมีฉัตร ๕ ชั้น ๔ (ใช้แทนที่ฉัตร ๗ ชั้น) และฉัตร ๗ ชั้น ๑๐ (ใช้แทนที่ฉัตร ๕ ชั้น) ตามหลักฐานจดหมายเหตุอุปราชาภิเษกกรมพระราชวังบวรฯ รัชกาลที่ ๒ ปรากฏว่าฉัตรเครื่องสูงที่ใช้ในกระบวนแห่มีฉัตร ๕ ชั้น ๔ ฉัตร ๓ ชั้น ๑๐

ในรัชกาลต่อมาจะเป็นรัชกาลใดยังไม่พบหลักฐาน ได้เปลี่ยนฉัตรเครื่องสูงสำหรับสมเด็จพระบวรราชเจ้าและพระราชโอรส-ธิดาเท่าเจ้านายวังหลวง ฉัตร ๓ ชั้น คงใช้สำหรับหม่อมเจ้า พระราชนัดดา ในกรมพระราชวังบวรฯ ต่อมาเมื่อเลิกตำแหน่งกรมพระราชวังบวรฯ แล้วจึงเปลี่ยนใช้ฉัตรเบญจาเช่นเดียวกับหม่อมเจ้าวังหลวง

ลักษณะของฉัตร ๓ ชั้น เป็นฉัตรทรงกว้างกว่าฉัตร ๕ ชั้นเล็กน้อย แต่ก็ไม่กว้างถึงขนาดฉัตรชุมสายมีระบาย ๒ ชั้น สีเดียวกันเหมือนฉัตรทองแผ่ลวด

๔. **ฉัตรเครื่อง** เป็นฉัตร ๕ ชั้น ลักษณะเหมือนฉัตร ๕ ชั้นทองแผ่ลวดทุกอย่าง แต่ที่ไม่เรียกอภิรุมทองแผ่ลวดหรือเครื่องสูงทองแผ่ลวดก็เพราะเมื่อเชิญออกในกระบวนแห่ศพ เชิญแต่ฉัตร ๕ ชั้น ไม่มีฉัตร ๗ ชั้นและบังแทรก ฉัตรเครื่องนี้ใช้สำหรับศพพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ชั้นสมเด็จพระราชาคณะ ศพผู้มีบรรดาศักดิ์ชั้นเจ้าพระยาสุพรรณบัตร หรือหิรัญบัตร องคมนตรี รัฐมนตรี ประธานองคมนตรี นายกรัฐมนตรี ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภา ประธานศาลฎีกา ที่ถึงอสัญกรรมในตำแหน่ง จำนวนที่ใช้ตั้งระหว่าง ๔ ถึง ๑๐ สุดแต่ความเหมาะสมของ

สถานที่ แห่ศพใช้ ๑๐

๕. **ฉัตรเบญจา** เป็นฉัตร ๕ ชั้น ทรงชะลูดอย่างเดียวกับฉัตร ๕ ชั้นทองแผ่ลวด ผิดกันแต่ที่ไม่เดินทองแผ่ลวดบนเพดานฉัตร และระบายที่ซ้อนกันก็ใช้ผ้าต่างสี ฉัตรเบญจานี้ใช้สำหรับการศพพระราชวงศ์ชั้นหม่อมเจ้า ที่ไม่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ หรือที่ได้รับพระราชทานต่ำกว่าทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษลงมา พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์แต่พระราชาคณะชั้นธรรมถึงพระราชาคณะชั้นเจ้าคณะรอง และผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตั้งแต่ชั้นทุติยจุลจอมเกล้าขึ้นไป แต่ไม่ถึงปฐมจุลจอมเกล้า รวมทั้งบิดามารดาของผู้กำลังดำรงตำแหน่งองคมนตรี นายกรัฐมนตรี ประธานสภาและประธานศาลฎีกาด้วย

๖. **ฉัตรราชวัติ** คำว่า ราชวัตินี้หมายถึง รั้วที่มีฉัตรปักเป็นระยะๆ ฉัตรสำหรับปักรั้วเป็นราชวัตินั้น ใช้ฉัตรสีต่าง ๆ อันเป็นแม่สีซึ่งเรียกว่า เบญจรงค์ และฉัตรเงิน ทอง นาก ชั้นของฉัตรสุดแต่งาน ถ้าเป็นงานสำคัญของพระมหากษัตริย์ เช่นราชวัติมุมพระมณฑปพระกระยาสนาม ราชวัติพระเมรุมาศก็ใช้ฉัตร ๗ ชั้น งานสำหรับพระเกียรติพระราชวงศ์ชั้นสูงใช้ฉัตร ๕ ชั้น ก็มี ใช้ทั้งฉัตร ๗ ชั้น และฉัตร ๕ ชั้น ก็มี เป็นฉัตรที่มีระบายชั้นเดียวทั้งสิ้นรูปทรงทำเหมือนฉัตรเครื่องสูงบ้าง ทำเป็นรูปทรงกระบอกบ้าง ทำเป็นฉัตรระบายกลีบบัวบ้าง ทำด้วยโลหะสลักโปร่งบ้าง และบางงานไม่ใช้ฉัตรเบญจรงค์ ใช้แต่ฉัตร เงิน ทอง นาก เท่านั้น

สำหรับฉัตรชั้นเดียว คือพระกลด นั้น เป็นเครื่องกันแดดกันฝน "ร่ม" องค์พระกลดทำด้วยผ้าชุบขี้ผึ้ง โหมดตาดหรือเยียรบับ ด้ามมีหลายชนิด เป็นถมบ้าง เป็นทองบ้าง เป็นทองลงยาบ้าง **ยอดพระกลดเป็นรูปพรหมพักตร์** ดังนั้น **ฉัตรเก้าชั้น ถือเป็นเบญจราชกกุธภัณฑ์** ส่วนฉัตร

นอก เหนือนี้ ถือเป็นเครื่องสูงสำหรับประดับพระราชอิสริยยศพระมหากษัตริย์ ในกรณีพระมหากษัตริย์เสด็จพระราชดำเนินต้องมีเครื่องสูงประกอบกับฉัตร ดังกล่าวด้วย คือ

๑. **บังสูรย์** เป็นเครื่องบังแดดขนาดใหญ่ รูปใบโพธิ์ มีด้าม ทำด้วยผ้าปักหักทองขวาง

๒. **พัดโบก** เป็นพัดทำด้วยใบลานรูปซ้อน มีด้ามติดอยู่ด้านข้างเป็นพัดขนาดเล็กสำหรับถือพัดโบกจริง ๆ พัดโบกขนาดกลางมีด้ามคู่สำหรับมหาดเล็กถวายอยู่งานพัดเวลาเสด็จประทับพระราชอาสน์ อีกขนาดหนึ่งเป็นขนาดใหญ่ สำหรับเจ้าพนักงานเชิญอยู่งานพัดถวายในขบวนเสด็จพระราชดำเนิน

๓. **จามร** เดิมเป็นพระแส้ด้ามยาวทำด้วยขนจามรี สำหรับ เจ้าพนักงานเชิญถือปัดในเวลาประทับอยู่เบื้องสูง เช่น เวลาทรงพระราช- ยาน เป็นต้น จามรสำรับหนึ่งมี ๑๖ คัน แบ่งเป็นซ้าย ๘ คัน ขวา ๘ คัน มีปลอกหนังรูปเหมือนน้ำเต้าแต่แบน สวมรัดขนจามรีอยู่ภายนอก พระยาเทวาธิราชกล่าวว่า สมัยต่อมาจามรเหล่านี้ตัวแส้ขนจามรีข้างในหายไปจึงมีแต่ปลอกติดอยู่ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ ไม่โปรดลักษณะที่เหลืออยู่เช่นนั้นจึงโปรดให้เปลี่ยนเป็นเชิญทวนหรือพุ่มดอกไม้เงิน พุ่มดอกไม้ทองแทน

การใช้ฉัตรเป็นราชูปโภคนี้ พระมหากษัตริย์ในกรุงสุโขทัยโดยเฉพาะพ่อขุนรามคำแหงมหาราช รัชกาลต่อมาและรัชกาลพระเจ้าลือไทยโดยที่พ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้ไปนำลัทธิพุทธศาสนานิกายหินยานจากนครศรีธรรมราช มาประดิษฐานที่กรุงสุโขทัยในรัชสมัยของพระองค์นั้น ทรงปรารถนาจะสถาปนาลัทธิสงฆ์ที่ทรงเห็นว่าถูกต้องขึ้นให้มั่นคงถาวรในเมืองไทย แทนลัทธิมหายานและลัทธิพื้นเมืองอื่น ๆ ที่ราษฎรถืออยู่และเพื่อเพิ่มศรัทธาประสาทะให้ประชานิกรเลื่อมใสสนใจในลัทธิใหม่ จึง

ได้มีพระบรมราชานุญาตให้พิธีการทางศาสนาทำแบบเครื่องราชูปโภค ไปจำลองใช้ในวัดและพิธีทางศาสนาหลายอย่าง โดยเฉพาะฉัตรชั้นเดียว ทรงยอมให้ใช้กั้นนาค คือบุคคลพร้อมแล้วที่จะอุปสมบทได้ปลงผมปลงคิ้วเตรียมไปวัดอยู่แล้ว เป็นการให้เกียรติแก่ผู้ที่เสียสละความสุขส่วนตัวและครอบครัว เข้ามาช่วยทะนุบำรุงลัทธิศาสนาที่ทรงประดิษฐานขึ้นใหม่ แม้กระทั่งฉัตรหลายชั้นก็ทรงอนุญาตให้นำไปใช้ปักตามวัดในเทศกาลต่าง ๆ ได้ ส่วนมากจำลองรูปและทำเป็นฉัตรกระดาษง่าย ๆ แม้จะมีลายปรุ แต่ส่วนมากไม่มีริ้วระบาย ใช้ในโอกาสกรานกฐิน เทศน์มหาชาติ ฯลฯ เป็นราโชบายสำคัญทางการปกครองและการพัฒนา เพื่อให้คนทั่วไปเลื่อมใสศรัทธาในสิ่งใหม่ ซึ่งได้รับเกียรติยศเท่าเทียมพระราชาธิบดี แม้พระภิกษุสงฆ์ธรรมดา หากสถาปนาให้เป็นสมเด็จพระสังฆราช ก็พระราชทานฐานันดรให้เทียบเท่าเจ้าองค์หนึ่ง ซึ่งยังคงยึดถือเป็นธรรมเนียมใช้กันมาจนทุกวันนี้

ฉัตรมงคล

คำว่า “ฉัตรมงคล” นั้นเป็นศัพท์เฉพาะที่ใช้สำหรับงานพระราชพิธีฉลองพระมหาเศวตฉัตร กระทำในวันซึ่งตรงกับวันบรมราชาภิเษก คือวันที่ได้รับการอภิเษกเป็นพระมหากษัตริย์แล้วเท่านั้น

พระราชพิธีฉัตรมงคล ตรงกับวันที่ ๕ พฤษภาคม ซึ่งวันที่ ๕ พฤษภาคมนี้ คือ ๕ พฤษภาคม ๒๔๙๓ เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงกระทำพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเสด็จขึ้นครองราชย์ เป็นลำดับที่ ๙ แห่งราชวงศ์จักรี ดังนั้น รัฐ จึงถือเอาเป็นมงคลว่า วันที่ ๕ พฤษภาคมของทุกปี เป็นวันมงคลสมัย คือ เป็นกาลทำมงคล พสกนิกรไทย และรัฐ ได้ร่วมกันจัดงานพระราชพิธีนี้ขึ้น เรียกว่า “รัฐพิธีฉัตรมงคล” บ้าง “พระราชพิธีฉัตรมงคล” บ้าง

เรื่องพระราชพิธีวันฉัตรมงคลนั้น แต่เดิมก่อนสมัยรัชกาลของ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นยังไม่มีพิธีนี้ คงมีแต่พนักงาน ฝ่ายหน้า และฝ่ายใน ในพระบรมมหาราชวังจัดงานสมโภชเครื่องราชูป- โภค และตำแหน่งซึ่งตนรักษามา ในเดือนหกทางจันทรคติสมัยนั้นไม่ถือ เป็นงานหลวง จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์และได้ทรงกระทำพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๓๙๔ แล้ว

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่า วันบรมราชาภิเษกเป็นมหามงคลสมัย ประเทศทั้งหลายที่มีพระเจ้าแผ่นดินปกครองประเทศ ย่อมนับถือว่า วันบรมราชาภิเษกนั้นเป็นวันนักขัตฤกษ์มงคลกาล ต่างก็จัดงานขึ้นเป็นอนุสรณ์ ส่วนในประเทศไทยไม่มี ควรจะจัดให้มีขึ้น แต่จะประกาศแก่คนทั้งหลายว่า จะจัดงานวันบรมราชาภิเษกหรืองานฉัตรมงคล ผู้คนในขณะนั้นยังไม่คุ้นเคยย่อมไม่เข้าใจ จะต้องทรงอธิบายชี้แจงยืดยาว จึงโปรดให้เรียกชื่อไปตามเก่าว่า**งานสมโภชเครื่องราชูปโภค** แต่ทำในวันคล้ายวันบรมราชาภิเษก นิมนต์พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ในวันขึ้น ๑๓ ค่ำเดือน ๖ รุ่งขึ้นพระสงฆ์รับพระราชทานฉัน ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ด้วยเหตุนี้จึงถือว่า พระราชพิธีฉัตรมงคลเริ่มมีขึ้นในรัชการของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นครั้งแรก

ในรัชกาลปัจจุบัน พระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศล ทักษิณานุปทานและพระราชพิธีฉัตรมงคล มี ๓ วัน คือ ในวันที่ ๓ ที่ ๔ และที่ ๕ พฤษภาคม ตั้งแต่พุทธปีศักราช ๒๔๙๔ เป็นต้นมา

วันที่ ๓ พฤษภาคม เป็นวันทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทาน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานอัญเชิญพระโกศพระบรมอัฐิ สมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชเจ้าในรัชกาลก่อน ขึ้นประดิษฐานบนพระราชบัลลังก์ ภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร ภายในพระที่นั่ง

อมรินทรวินิจฉัย ทอดเครื่องบรมราชอิสริยราชูปโภคทั้งเบื้องขวาและซ้าย พระราชบัลลังก์ และอัญเชิญพระพุทธรูปประจำพระชนมวารคู่พระบรมอัฐิ ขึ้นประดิษฐานบนพระที่นั่งบุษบกมาลามหาจักรพรรดิพิมาน พอเวลาบ่าย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินมายังพระราชพิธีมณฑล ทรงจุดธูปเทียนบูชาพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร ทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะ ถวายบังคมพระบรมอัฐิแล้วพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์ ต่อจากนั้นพระราชาคณะถวายพระธรรมเทศนา จบแล้วทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม ทรงทอดผ้า พระสงฆ์สดับปกรณ์พระบรมอัฐิ แล้วถวายอดิเรก ถวายพระพรลา

วันที่ ๔ พฤษภาคม และวันที่ ๕ เวลาเช้า เป็นพิธีสมโภชพระมหาเศวตฉัตร และเครื่องราชกกุธภัณฑ์ ซึ่งมีทั้งพิธีทางพุทธศาสนาและพิธีพราหมณ์ ในการนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระพุทธปฏิมาชัยวัฒน์ประจำรัชกาล ขึ้นประดิษฐานบนม้าหมู่เหนือพระแท่นมุขในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท อัญเชิญ**พระกรัณฑ์** ทรงพระสุพรรณบัฏจารึก พระปรมาภิไธย และดวงพระบรมราชาภิเษกของพระบาทสมเด็จพระเจ้า อยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน พร้อมด้วยเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์ และพระแสง ราชศาสตราวุธ ขึ้นประดิษฐานบนพระราชบัลลังก์ ภายใต้พระนพปฎล มหาเศวตฉัตร เพื่อทรงบำเพ็ญพระราชกุศลและสมโภช

ในตอนบ่ายวันที่ ๔ พฤษภาคมนี้ เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้า อยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมา ยังพระราชพิธีมณฑลทรงจุดธูปเทียนเครื่อง ทองน้อยบูชาราชกกุธภัณฑ์ และทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระราชครูอ่านคำ ประกาศการพระราชพิธีฉัตรมงคล เมื่อสิ้นคำประกาศ พระสงฆ์ทรงสมณ- ศักดิ์ เจริญพระพุทธมนต์ จบแล้วถวายอดิเรก ถวายพระพรลา เป็นเสร็จ การพระราชพิธีสำหรับวันนี้

รุ่งขึ้นวันที่ ๕ พฤษภาคม เวลาเช้า เสด็จพระราชดำเนินสู่

พระราชพิธีมณฑลทรงถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ เมื่อพระสงฆ์รับ พระราชทานฉันเสร็จแล้ว ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม พระสงฆ์ถวาย อนุโมทนา ถวายอดิเรก ถวายพระพรลา ต่อจากนั้นพระบาทสมเด็จ พระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเครื่องทองน้อยบูชาพระมหาเศวตฉัตรและเครื่อง ศิริราชกกุธภัณฑ์ แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พราหมณ์พิธีทำพิธีเบิกแว่นเวียนเทียนสมโภช พระบรมวงศานุวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาท ซึ่งเฝ้าอยู่นั้นเข้าแถวรายล้อมรับแว่นเทียน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ประทับพระราชอาสน์อยู่ท่ามกลางรายล้อมเวียนเทียนของพราหมณ์ พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าทูลละอองธุลีพระบาททั้งปวง ระหว่างการเวียนเทียน เจ้าพนักงานประโคมสังข์แตรฆ้องชัย บัณเฑาะว์และดุริยางค์ ทหารบก ทหารเรือ ยิงปืนใหญ่เฉลิมพระเกียรติฝ่ายละ ๒๑ นัด เสร็จการเวียนเทียนแล้ว โหรหลวงผูกผ้าสีชมพู และพระราชครูพราหมณ์พิธีเจิมคันพระนพปฎลมหาเศวตฉัตร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระสุหร่ายประพรมพระมหาเศวตฉัตรและเครื่องราชกกุธภัณฑ์ แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับ ต่อจากนั้นโหรและพราหมณ์จะได้ผูกผ้าสีชมพูและเจิมพระมหาเศวตฉัตร พระบวรเศวตฉัตร ที่พระที่นั่งอนันตสมาคมตามลำดับ

ในตอนบ่ายวันที่ ๕ พฤษภาคม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออก ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ประทับพระราชอาสน์เบื้องหน้าพระแท่นพระมหาเศวตฉัตร ท่ามกลางมหาสมาคมอันประกอบด้วยพระบรมวงศ์ องคมนตรี รัฐมนตรี ข้าราชการฝ่ายทหารและพลเรือน และสมาชิกเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าทั้งมวล แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า แก่ผู้มีความดีความชอบในราชการ เสร็จแล้วเสด็จพระราชดำเนินไปถวาย บังคมพระ

บรมรูปสมเด็จพระบุรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า ณ ปราสาทพระเทพบิดร ต่อจากนั้นพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าทูลละอองธุลีพระบาท บรรดาที่เป็นสมาชิกเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าเข้าถวายบังคมพระบรมรูปโดยทั่วกัน

พิธีออกมหาสมาคมพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า และถวายบังคมพระบรมรูปสมเด็จพระบรมบุรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า เนื่องในพระราชพิธีฉัตรมงคลนั้นเริ่มมาในสมัยรัชกาลที่ ๕ เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๑๖

เครื่องราชกกุธภัณฑ์ ๒ แบบ

เครื่องราชกกุธภัณฑ์นั้น มี ๒ แบบ แบบหนึ่งมี ๕ อย่าง เรียกว่า เบญจราชกกุธภัณฑ์

แบบ ก.

๑. พระมหาเศวตฉัตร

๒. พระมหาพิชัยมงกุฎ

๓. พระแสงขรรค์ชัยศรี

๔. พัดวาลวิชนี และพระแส้จามรี

๕. ฉลองพระบาทเชิงงอน

แบบ ข.

๑. พระมหาพิชัยมงกุฎ

๒. พระแสงขรรค์ชัยศรี

๓. ธารพระกรชัยพฤกษ์

๔. พัดวาลวิชนี และพระแส้จามรี

๕. ฉลองพระบาทเชิงงอน

โดยที่ประเพณีไทยที่มีมาแต่ครั้งบุรพกาล ที่นิยมการทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่ปู่ย่าตายาย ในโอกาสสำคัญเช่น วันสงกรานต์ หรือวันสำคัญอื่น ๆ ทางศาสนา เป็นต้น ในหนังสือราชสำนักสยามชุดพิเศษ ได้กล่าวถึง จุดมุ่งหมายของพิธีนี้ไว้ว่า

เนื่องในดิถีฉัตรมงคลนี้ จึงมีพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุประทานถวายแด่สมเด็จพระบรมราชบุพการี แล้วจึงได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสมโภชพระมหาเศวตฉัตรและเครื่องสิริราชกกุธภัณฑ์ พิธีการนี้เรียกว่า พระราชกุศลทักษิณานุประทาน และพระราชพิธีฉัตรมงคล อันมีจุดหมายสำคัญ ๔ ประการคือ

๑. เพื่อเฉลิมพระเกียรติคุณในสมเด็จ พระบุรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าในรัชกาลก่อน ๆ ที่ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณีกิจให้เป็นคุณ เป็นประโยชน์ แก่ประเทศชาติและประชาชนอย่างไพศาลมาแล้วแต่อดีต

๒. เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่สิริราชสมบัติ

๓. เพื่อทรงอุทิศพระราชกุศลอันเป็นเนื้อนาบุญทั้งปวง แก่พสกนิกร โดยทั่วหน้า

๔. เพื่อเป็นเครื่องน้อมนำจิตใจผู้มีหน้าที่ปฏิบัติราชการแผ่นดิน ให้ตั้งตนไว้โดยชอบ ประกอบแต่คุณงามความดีและปฏิบัติหน้าที่ราชการให้เป็นคุณประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เพราะคุณสมบัติดังกล่าวของผู้ปฏิบัติราชการแผ่นดินย่อมส่งผลให้ประชาชนทั้งมวลอยู่เย็นเป็นสุข

****

ฉัตรทางพระพุทธศาสนา

ในตอนก่อนได้นำเสนอเรื่องฉัตรที่เกี่ยวข้องกับทางบ้านเมือง คือ พระราชพิธีอันเป็นพระราชประเพณี ให้ท่านผู้สนใจได้ทราบเป็นเบื้องต้นแล้ว ในส่วนนี้จักได้กล่าวถึงเรื่องฉัตรที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา และประเพณีนิยมในทางพระพุทธศาสนา ที่ชาวพุทธได้ถือปฏิบัติสืบกันมา เพื่อเป็นเครื่องเจริญศรัทธาและปัญญาของท่านผู้สนใจทุกท่าน ซึ่งเมื่อกล่าวโดยหลักแล้ว พระพุทธศาสนานั้น เป็นศาสนาที่มีหลักคำสอนอันว่าด้วยเหตุด้วยผล ดังนั้น การกระทำของมวลพุทธศาสนิกชนที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้นั้น จึงเป็นการกระทำที่ล้วนมีเหตุมีผล มิได้กระทำลงไปโดยไร้เหตุผล ซึ่งเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของพระพุทธศาสนา ที่วิญญูชน สามารถตริตรองตามได้ และเห็นถึงสาระสำคัญของการกระทำดังกล่าวได้. สำหรับฉัตรที่เกี่ยวข้องในทางพระพุทธศาสนานั้น เท่าที่ประมวลจากคัมภีร์ต่างๆ พอสรุปได้ ๓ ลักษณะ คือ

๑. ฉัตรที่เกี่ยวข้องกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยตรง

๒. ฉัตรพระเจดีย์

๓. ฉัตรล้านนา

ฉัตรที่เกี่ยวข้องกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยตรง

ฉัตรที่เกี่ยวข้องกับองค์สมเด็จสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยตรงนั้น มีปรากฏหลักฐานในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เช่น พระสูตรต่าง ๆ และที่โบราณาจารย์รวบรวมไว้ในปฐมสมโพธิกถา อันเป็นที่มาของแนวความคิด จนเกิดมีประเพณีการยกฉัตรพระพุทธปฏิมากรอันเป็นพระประธาน

ใน พุทธสถานต่าง ๆ มีพระอุโบสถเป็นต้นซึ่งพอสรุปได้ ดังนี้

ฉัตรที่มีผู้ยกขึ้นกั้นถวายองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในคราวเสด็จจาริกไปในที่ต่าง ๆ นั้นมีเป็นเอนก แต่เมื่อกล่าวโดยภาพรวมตามที่โบราณาจารย์ท่านแสดงไว้ อาจแบ่งฉัตรที่เนื่องด้วยผู้ถวายหรือเกิดขึ้นแด่พระพุทธเจ้าในแต่ละกาลออกเป็น ๓ อย่าง คือ

๑. **มานุสสกเศวตฉัตร**

คือ เศวตฉัตรที่พวกมนุษย์ยกขึ้นถวาย

๒. **ทิพยเศวตฉัตร**

คือ เศวตฉัตรที่พวกเทวดาและพรหมยกขึ้นถวาย

๓. **วิมุตติเศวตฉัตร**

คือ เศวตฉัตรที่ทรงยกขึ้นเองในคราวตรัสรู้

๑. **มานุสกเศวตฉัตร** คือ เศวตฉัตรที่พวกมนุษย์ยกขึ้นถวายนั้น ในปฐมสมโพธิกถา ฉบับของสมเด็จพระสังฆราช (ปุสฺสเทว) ชาติกถากัณฑ์ที่ ๑ กล่าวถึงตอนที่พระมหาสัตว์ยังทรงเป็นพระกุมารนั้น ได้รับการถวายการเลี้ยงดูจากพระประยูรญาติ และพสกนิกรอยู่ภายใต้เศวตฉัตรเป็นนิตย์ มีความโดยสรุปว่า

ฝ่ายพระญาติทั้งหลาย คือสากิยวงศ์และโกลิยวงศ์ทั้งสองฝ่าย และชนทั้งหลายเหล่าอื่นเป็นอันมาก อาศัยที่ได้ฟังพยากรณ์แห่งพราหมณ์ทั้งหลายนั้น และได้เห็นปาฏิหาริย์เป็นอัศจรรย์ ซึ่งเป็นไปแห่งพระมหาบุรุษนั้น ก็ชื่นชมบันเทิงจิตมีความเคารพนับถือในพระมหาบุรุษมาก แล้วบริหารปฏิบัติพระมหาบุรุษเจ้านั้นด้วยสุขสมบัติตามกำลัง ให้ไพบูลย์พิเศษกว่าพระญาติสามัญอื่น ๆ ฯ เพราะเหตุนั้น พระมหาบุรุษเจ้า จึง

เป็นสุขุมาลบุทคลอุดมในความสุขอย่างยิ่ง อันพี่เลี้ยงนางนมทั้งหลายเปลี่ยนเอวเปลี่ยนหัตถ์กันอุ้มทรง บริหารบำรุงพระองค์ด้วยกุมารบริหารทั้งปวง ล้วนพิเศษไพศาลประณีต อุดมนัก ถึงซึ่งความเจริญด้วยความสุขบริโภคจันทน์เมืองกาสีภูษาทรง และภูษาโพก ล้วนประณีต เป็นของเกิดในเมืองกาสีทั้งสิ้น เป็นผ้าละเอียด สัมผัสอ่อนพิเศษดีกว่าผ้าอื่น ๆ ในครั้งนั้น ฯ เหล่าชนผู้อภิบาลเล่า ก็อภิบาลด้วย**เศวตฉัตร**กั้น ณ เบื้องบนพระมหา- บุรุษนั้นเป็นนิตย์ ทั้งกลางวันกลางคืน ด้วยจะมิให้ หนาว ร้อน แดด และ น้ำค้างมาเบียดเบียน พระมหาบุรุษได้ ฯลฯ

ในปฐมสมโพธิกถา ลักขณปริคคาหปริวรรต ตอนที่ว่าด้วยการทำนายพระลักษณะ ได้กล่าวถึงว่า แม้ในพระองค์เองก็มีปรากฏเศวตฉัตรในพระวรกาย คือ ในการทำนายพระลักษณะของพราหมณ์ อันกล่าวถึงมหาปุริสลักขณะแก่พระราชา เป็นลำดับ ๆ ไปนั้น มีความตอนหนึ่งว่า

พราหมณ์ทั้งหลายเมื่อจะทูลบอกลักษณะอื่นอีก จึงกราบทูลว่าขอเดชะ ที่พื้นภายใต้ฝ่าพระบาททั้งสองของพระกุมารนั้น มีรูปจักร มีซี่กำพันซี่ มีกง มีดุม บริบูรณ์ด้วยอาการทั้งปวง แม้นี้ก็เป็นมหาปุริสลักขณะของพระกุมารนั้น ทราบว่า ในท่ามกลางแห่งพื้นฝ่าพระบาท ปรากฏดุมล้อแห่งจักรทั้งหลายเหล่านั้น ปรากฏรอยวงรอบกำหนดเป็นดุม วงกลมกำหนดโดยรอบเป็นขอบปากดุมปรากฏ ปากวงรอบก็ปรากฏ ซี่กำทั้งหลายก็ปรากฏ ในซี่กำทั้งหลายปรากฏรอยขีด มีกงปรากฏ วงกลมแห่งกงก็ปรากฏ มงคล ๑๐๘ ประการ คือ รูปหอก แว่นส่องสิริ ดอกพุทสร้อย สังวาล บายสี มัจฉาคู่ ตั่งภัทรบิฐ ปราสาท ขอ โตมร **เศวตฉัตร** พระแสงขรรค์แก้ว ตาลปัตร กำหางนกยูง พัดวาลวีชนี ฯลฯ

ในปฐมสมโพธิกถา ฉบับของพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส พุทธบูชาปริวรรต ปริเฉทที่ ๘ ได้กล่าวไว้มีข้อความตอนหนึ่งว่า

"พระพุทธบิดา (พระเจ้าสุทโธทนะ) ถวายวันทนาประณตด้วย พระเศียรเกล้า สิ้นวาระสองครั้ง แล้วถวายมานุสกราชสมบัติบูชาด้วย**เศวตฉัตร**อันประเสริฐแล้ว"

เมื่อกล่าวอีกนัยหนึ่ง ตามความหมายของคำว่าฉัตรและเศวตฉัตร นั้น หมายถึงราชสมบัติ กล่าวคือ ความเป็นใหญ่ในแผ่นดินอันเป็นอาณา- เขตแห่งพระเจ้าแผ่นดินนั้น ดังนั้น ในการที่พระพุทธบิดาบูชาพระมหาสัตว์ผู้เป็นพระโอรสด้วยเศวตฉัตรแห่งพระองค์ก็คือราชสมบัติของ พระองค์นั่นเอง พระโบราณาจารย์ท่านเรียกว่า มานุสกเศวตฉัตร

๒. **ทิพยเศวตฉัตร** คือ เศวตฉัตรที่พวกเทวดาและพรหมยกขึ้นถวายนั้น ในปฐมสมโพธิกถา คัพภาภินิกขมนปริวรรต ปริเฉทที่ ๔ แสดงถึงทิพยเศวตฉัตรที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าเมื่อครั้งประสูติกล่าวคือ เสด็จออกจากพระครรภ์ไว้เป็นพระคาถาว่า

อเนกสาขญฺจ สหสฺสมณฺฑลํ
มรู ฉตฺตํ ธารยุมนฺตลิกฺเข
สุวณฺณทณฺฑา วิวตฺตนฺติ จามรา
น ทิสฺสเร จามรณตฺตคาหกาติ.

โดยความคือ ครั้งนั้น ท้าวสุทธาวาสมหาพรหมทั้ง ๔ ถือข่ายทองรองรับพระมหาสัตว์ผู้พอเสด็จออกเท่านั้นก่อน ไม่ให้ทันถึงพื้นปฐพีเลยทีเดียว ประดิษฐานไว้เบื้องพระหัตถ์ของพระเทวี กราบทูลว่า ข้าแต่พระเทวี ขอพระองค์จงเป็นผู้เบิกบานพระหฤทัย พระโอรสผู้มีศักดิ์ใหญ่ของพระองค์อุบัติขึ้นแล้ว ครั้งนั้น สายธารน้ำ ๒ สาย คือ ธารน้ำเย็นสายหนึ่ง ธารน้ำร้อนสายหนึ่ง พุ่งออกจากอากาศ รดลงที่สรีรกายของพระโพธิสัตว์และพระมารดาของพระโพธิสัตว์ เพื่อต้องการสักการะเพื่อให้ได้รับ

ความสบาย ต่อจากนั้น ท้าวจตุโลกบาลทั้ง ๔ ก็รับพระโพธิสัตว์จาก พระหัตถ์ของท้าวมหาพรหมด้วย แผ่นหนังเสือเหลืองอันมีสัมผัสสบาย ที่สมมติกันว่าเป็นมงคล แม่นมทั้งหลายก็รับพระโพธิสัตว์จากพระหัตถ์ ของท้าวมหาราชเหล่านั้นด้วยเทริดผ้าทุกูล พระโพธิสัตว์ก็พ้นจากมือของ นางนมทั้งหลาย ประดิษฐานอยู่บนพื้นปฐพีเองทีเดียว ประดิษฐานบนพื้นปฐพีด้วยพระบาททั้งสองอันเสมอ **เครื่องราชกกุธภัณฑ์ ๕ ประการเหล่านี้ ย่อมปรากฏ คือ ท้าวมหาพรหมทรงกางกั้นทิพยเศวตฉัตร ท้าวสุยามเทพบุตรถือพัดวาลวีชนี เทพบุตรองค์หนึ่ง ถือพระแสงขรรค์ชัยศรีอันขจิตด้วยรัตนะ ๗ ประการ เทพบุตรองค์หนึ่ง ถือฉลองพระบาททองคำ เทพบุตรองค์หนึ่ง ถือพระมหาพิชัยมงกุฎอันเป็นทิพย์** เทวดาทั้งหลายผู้ถือเครื่องราชกกุธภัณฑ์ นั้น ย่อมไม่ปรากฏกาย สมจริงดังคำที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า

เทพยดาทั้งหลายก็กางกั้นเศวตฉัตรอันมีมณฑลพันหนึ่ง
มีสาขามากมายในท่ามกลางท้องฟ้า จามรทั้งหลาย
อันมีด้ามเป็นทองโบกพัดไปมา แต่เทพยดาผู้ถือจามร
และเศวตฉัตรไม่ปรากฏกาย ฯ

อีกตอนหนึ่ง เมื่อครั้งยังเป็นพระกุมารครองเพศฆราวาสอยู่นั้น พวกเทวดาได้เนรมิตรเศวตฉัตรขึ้นถวายเป็นอันมาก ดังที่ปรากฏข้อความในปฐมสมโพธิกถา ราชาภิเษกปริวรรต ปริเฉทที่ ๖ ความว่า

"เมื่อพระโพธิสัตว์มีพระชนมายุได้ ๗ พรรษา พระราชบิดารับสั่งถามเหล่าอำมาตย์ว่าเด็กอายุ ๗ ขวบ ย่อมมีพฤติกรรมรักใคร่สิ่งใด เหล่าอำมาตย์กราบทูลว่า ขอเดชะมหาราช เด็กอายุ ๗ ขวบ ย่อมมีพฤติกรรมชอบในการเล่นน้ำพระเจ้าข้า พระราชาโปรดให้หานายช่างไม้ในเมืองหลวงเป็นต้นมาแล้ว ตรัสว่า พวกท่านทั้งหลายจงทำสระโบกขรณี เพื่อ

ประโยชน์แก่การเล่นน้ำแก่โอรสของเราในสถานที่โน้น นายช่างหลวงเหล่านั้น จึงไปสู่สถานที่นั้น ถือเอาเครื่องหมายบนพื้นแผ่นดิน ในขณะนั้นภพของท้าวสักกะหวั่นไหว ท้าวสักกะจึงพิจารณาดู ทราบเหตุนั้นแล้วจึง เรียกพระวิสสุกรรมเทพบุตรมา แล้วรับสั่งว่า ท่านจงไปเนรมิตสระโบกขรณีอันสำเร็จด้วยรัตนะ ๗ ประการ เพื่อประโยชน์แก่การเล่นน้ำของพระมหาบุรุษอย่างนี้ ดังนี้แล้วตรัสบอกวิธีการสร้าง สระโบกขรณีทุกประการแล้วส่งไป วิสสุกรรมเทพบุตรมาในเวลากลางคืน เนรมิตรสระโบกขรณีซึ่งเรี่ยรายไปด้วยทรายอันเป็นรัตนะ ๗ ประการ ประกอบไปด้วยชั้นบันไดอันเป็นแก้วประพาฬ ฯลฯ เนรมิตปทุมชาติทั้งหลาย ปทุมชาติเหล่านั้น ย่อมเบ่งบานตลอดกาลเป็นนิตย์ดาษดื่นอยู่บนพื้นน้ำ **พระวิสสุกรรมเทพบุตรเนรมิตเรือทองคำ แก้วมณี เงิน แก้วประพาฬ และรัตนะ ๗ ประการ บนเรือทองมีบัลลังก์เงิน บนเรือเงินมีบัลลังก์ทอง บนเรือแก้วมณีมีบัลลังก์แก้วประพาฬ บนเรือแก้วประพาฬมีบัลลังก์แก้วมณี บนเรือรัตนะ ๗ มีบัลลังก์รัตนะ ๗ ประการ บนบัลลังก์ทองทั้งหลายมีฉัตรเงิน บนบัลลังก์เงินมีฉัตรทอง บนบัลลังก์แก้วมณีมีฉัตรแก้วมณี บนบัลลังก์รัตนะ ๗ มีฉัตรรัตนะ ๗ ประการ ฯลฯ"**

อีกตอนหนึ่ง ทรงตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว คือ คราวที่พระองค์เสด็จไปเมืองเวสาลี ประทับอยู่ ณ ที่นั้น ซึ่งมีกล่าวไว้ใน อรรถกถารัตนสูตร และขุททกนิกาย อรรถกถา ปกิณณกวรรควรรณนาว่า

"พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงธรรมแก่นาคบริษัทตลอดคืนทั้งสิ้น ณ นาคพิภพนั้น ในวันที่สอง นาคราชทั้งหลาย ได้ถวายมหาทานด้วยขาทนียะและโภชนียะอันเป็นทิพย์ พระผู้พระภาคเจ้าทรงอนุโมทนาแล้วเสด็จออกจากนาคพิภพ **ภุมมัฏฐเทวดาคิดว่า พวกมนุษย์ทั้งหลาย และ**

นาคทั้งหลาย ย่อมกระทำสักการะแก่พระตถาคต พวกเราจัก ไม่ทำอะไรกันหรือ ดังนี้แล้ว จึงได้ยกฉัตรซ้อนฉัตร ขึ้นที่ป่า พุ่มไม้ ต้นไม้ และภูเขาเป็นต้น โดยอุบายนี้นั่นเอง มหาสักการะอันพิเศษบังเกิดขึ้นแล้วจนถึงภพของอกนิษฐพรหม แม้พระเจ้าพิมพิสารก็ได้ทรงทำสักการะเป็นทวีคูณกว่าสักการะที่เจ้าลิจฉวีทั้งหลายกระทำในกาลที่พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จมา พระองค์ได้นำเสด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าไปยังกรุงราชคฤห์โดยใช้เวลา ๕ วัน โดยนัยที่กล่าวแล้วในตอนก่อนนั้นเอง ฯลฯ”

กล่าวอีกนัยหนึ่ง ตามความหมายของคำว่าฉัตรและเศวตฉัตรนั้น หมายถึงราชสมบัติกล่าวคือ ความเป็นใหญ่ในแผ่นดินอันเป็นอาณาเขต แห่งพระเจ้าแผ่นดินนั้น ในเรื่องของเศวตฉัตรที่เทวดาและพรหมยกขึ้น ถวายเป็นพุทธบูชานั้น จึงหมายถึงราชสมบัติอันเป็นทิพย์ กล่าวคือความ เป็นใหญ่แห่งพวกเทวดาและพรหมผู้มีกายอันเป็นทิพย์อยู่ในโลกอันเป็นทิพย์ ในขณะที่พระองค์ทรงเป็นมนุษย์แต่ได้รับการเทิดทูนการบูชาด้วยเศวตฉัตร จากเจ้าแห่งพรหมคือท้าวมหาพรหม และเจ้าแห่งเทพคือท้าวสักกเทวราช นั้น พระโบราณาจารย์ท่านเรียกว่าทิพยเศวตฉัตร

๓. **วิมุตติเศวตฉัตร** คือ เศวตฉัตรที่ทรงยกขึ้นเองในคราวตรัสรู้นั้น ในทางพระพุทธศาสนาจัดเป็นเศวตฉัตรอันสูงสุด เป็นธรรมฉัตร ในปฐมสมโพธิกถา ฉบับของพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส พุทธบูชาปริวรรต ปริเฉทที่ ๘ ได้กล่าวไว้มีข้อความตอนหนึ่งว่า

“เมื่อพระมหาบุรุษ ยุทธนาการกับพระยาวัสวดีมาราธิราช ให้ปราชัยพ่ายแพ้ เพื่อจะถือเอาซึ่งพุทธสมบัติ พระพุทธรักขิตาจารย์ผู้รจนาคัมภีร์นี้ ได้แสดงไว้ว่า กาลเมื่อเสด็จออกสู่มหาภิเนษณ์กรม และกาลเมื่อเสด็จไปสู่โพธิบัลลังก์ กาลบัดนี้ พระมหาสัตว์ทรงยกขึ้นซึ่งวิมุตติเศวตฉัตร

ด้วยพระองค์เอง แล้วถือเอาซึ่งพุทธสมบัติ”

กล่าวอีกนัยหนึ่ง ตามความหมายของคำว่าฉัตรและเศวตฉัตรนั้น หมายถึงราชสมบัติ กล่าวคือ ความเป็นใหญ่ในแผ่นดินอันเป็นอาณาเขต แห่งพระเจ้าแผ่นดินนั้น ในกาลที่องค์พระมหาสัตว์ได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมา- สัมโพธิญาณ เข้าถึงวิมุตติหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง พระองค์ทรงถือเอา ซึ่งราชสมบัติแห่งพุทธะ กล่าวคือความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั่นเอง ซึ่งเป็นไปในพุทธเขตทั้ง ๓ คือ ชาติเขต อาณาเขต และวิสัยเขต ได้ครอง พุทธสมบัติ พระโบราณาจารย์ท่านเรียกว่า วิมุตติเศวตฉัตร

วิมุตติเศวตฉัตร จัดเป็นเศวตฉัตรอันสูงสุด กล่าวคือธรรมฉัตรนั้น จัดเป็นเศวตฉัตรที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงปรารถนามาเป็นเวลาเอนกอนันตชาติ จนในพระชาติสุดท้าย พระองค์จึงได้ทรงบรรลุความปรารถนา ยกขึ้นได้ซึ่งวิมุตติเศวตฉัตรในกาลก่อน เศวตฉัตร อันหมายถึงราชสมบัติแห่งพระราชานั้น แม้พระองค์จะมีโอกาสได้ครอบครอง แต่ด้วยทรงปรารถนาพระโพธิญาณ จึงทรงละเศวตฉัตรของมนุษย์มาเป็นเอนกชาติ ดังมีความปรากฏ ในพระราชวิทยานิพนธ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารี เรื่องทศบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท หน้า ๙๖ มีข้อความตอนหนึ่งกล่าวถึงการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ว่า

“ในเรื่องมูคปักขชาดก ในจริยาปิฎกได้กล่าวถึงพระราชกุมารทรงพระนามว่ามูคะปักขะ ได้เห็นภัยของการครองราชสมบัติ จึงได้ตั้งอธิษฐานอย่างมั่นคงว่า จะเสแสร้งเป็นคนหูหนวกตาบอด พิการ เป็นเวลา ๑๖ ปี จนในที่สุดพระราชบิดาสั่งให้เอาไปฆ่า ก็ยังไม่ยอมเสียอธิษฐานที่ตั้งใจไว้”

ทรงแสดงไว้อีกว่า “ในชาตกัฏฐกถา มีเนื้อหาละเอียดกว่าว่า พระเจ้ากาสีแห่งพาราณสี แม้จะมีพระสนมตั้ง ๑๖,๐๐๐ คน ก็ไม่มีพระราชบุตร

ในที่สุดพระมเหสีองค์ใหญ่นามว่า จันทาเทวี ได้ประกาศสัจจกิริยาขอเอาอำนาจแห่งศีลที่พระนางได้รักษาไว้อย่างดีโดยตลอด ให้พระนางมีพระราชโอรส ท้าวสักกะจึงขอให้พระโพธิสัตว์มาประสูติ เพื่อจะได้บำเพ็ญบารมี พระโพธิสัตว์จึงมาบังเกิดเป็นพระราชบุตร ทรงพระนามว่า เตมิยกุมาร เมื่อพระชนม์ ๑ เดือน ได้เห็นพระราชบิดาลงโทษโจร ๔ คน ก็รู้สึกว่าการครองราชสมบัติเป็นเหตุให้ต้องการะทำอันตรายต่อการประพฤติธรรม ต่อมาได้เห็น **เศวตฉัตร** ก็เกิดความกลัวอีก เทพยดาผู้รักษา **เศวตฉัตร** ได้แนะนำให้แกล้งทำเป็นคนหูหนวก ตาบอด พิการ พระองค์ก็ตั้งอธิษฐานทำใจให้มั่นคง แกล้งนอนเฉย ไม่รับรู้อะไรเลย พระบิดามารดา ตลอดจนบุคคลอื่นๆ ได้พยายามหลอกล่อด้วยวิธีการต่างๆ เช่น แกล้งไม่ให้นมเพื่อให้ร้อง ก็อดกลั้นไม่ร้องเสียเป็นต้น เมื่อพระชนมายุ ๑๖ ปี พระราชบิดาเชื่อคำทำนายของโหรว่า พระโพธิสัตว์เป็นกาลีต่อบ้านเมือง สั่งให้เอาไปฆ่า พระโพธิสัตว์ดีพระทัยที่จะสำเร็จตามความประสงค์ ขณะที่นายสารถี ผู้นำพระโพธิสัตว์ไปฆ่ากำลังขุดหลุมอยู่ พระองค์ก็ได้บอกความจริงทั้งหมด คนขับจึงไปกราบทูลให้พระเจ้ากาสี และพระนางจันทาเทวีทราบ ทั้ง ๒ พระองค์จึงเสด็จมารับ แต่เมื่อได้ฟังคำสั่งสอนของพระโพธิสัตว์จึงกลับใจออกบวชด้วย ทิ้งเมืองเป็นเมืองร้าง ต่อมาเจ้าเมืองอื่นยกทัพมาตีพบเมืองร้างติดตามไปจนพบ ก็ออกบวชด้วย เป็นอย่างนี้ถึง ๓ เมืองด้วยกัน”

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระราชวินิจฉัยไว้ว่า “ ตัวอย่างที่ยกมานี้ เป็นทรรศนะในการปฏิบัติธรรมของชาตกัฏฐกถา ซึ่งถ้าพิจารณาในระดับสามัญแล้วจะเห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เพราะผู้ที่เป็นพระเจ้าแผ่นดิน ต้องรักษาคุณธรรมของกษัตริย์ รักษาหน้าที่ในการคุ้มครองประเทศบ้านเมือง เมื่อมีผู้กระทำความผิดก็ต้องพิจารณาลงทัณฑ์ตามโทษานุโทษ ถ้าไม่กระทำเช่นนี้ พึงเป็นที่ตำหนิได้ว่า

ไม่รักษาราชกิจ แต่กิจของพระโพธิสัตว์นั้น คือการบำเพ็ญบารมี เพื่อความเป็นพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นภาวะอันจะนำประโยชน์ใหญ่ยิ่งมาสู่มนุษยโลก” ดังนั้น ใน เศวตฉัตร ทั้ง ๓ นั้น วิมุตติเศวตฉัตร จึงถือเป็นฉัตรอันสูงสุด กล่าวคือธรรมฉัตรอันเป็นพุทธสมบัติ โดยแท้แล

ฉัตรพระเจดีย์

ฉัตรพระเจดีย์ เมื่อพิจารณาตามที่ปรากฏต่อสายตาของเราท่าน ทั้งหลายที่เป็นชาวพุทธทั้งในประเทศเราและประเทศไกล้เคียงที่นับถือ พระพุทธศาสนาแล้วนั้น ปรากฏแพร่หลายอยู่ ๒ ประเภท คือ

๑. ฉัตรพระสถูปเจดีย์

๒. ฉัตรพระพุทธปฏิมากร (พระพุทธรูปหรือที่เรียกกันว่า พระประธาน)

ฉัตรพระสถูปเจดีย์ คือ ส่วนประกอบที่ประดิษฐานอยู่บนยอดพระเจดีย์ที่มีปรากฏเป็นสิ่งปลูกสร้างอันเป็นถาวรวัตถุซึ่งเป็นที่เคารพสักการะมีลักษณะทรงสูงยอดแหลมเป็นพื้น แม้จะมีการประดับตกแต่งวิจิตรพิสดาร ต่างกันในรายละเอียดของแต่ละยุคแต่ละสมัยอยู่บ้าง เมื่อกล่าวโดยสรุป ก็จะมีลักษณะยอดแหลมเป็นส่วนมาก เพื่อให้เกิดความเข้าใจและเพิ่มพูน ศรัทธาของพุทธศาสนิกชนทั้งหลายในเรื่องเจดีย์ จึงขอนำเสนอเรื่องที่ควรทราบเกี่ยวกับเจดีย์ให้ท่านผู้สนใจได้ทราบเป็นเบื้องต้นดังนี้ก่อน (คำว่า เจดีย์หรือพระเจดีย์ โดยความหมายแล้วเหมือนกัน แต่เมื่อกล่าวโดยสำนวนทางภาษา คำว่าพระเจดีย์ใช้กับเจดีย์ที่ประดิษฐานอยู่ในพระอารามหลวง)

พระเจดีย์

เจดีย์หรือพระเจดีย์ คือ สิ่งที่เคารพบูชาของเทวดาและมนุษย์นั้น

มี ๔ ชนิด คือ

๑. บริโภคเจดีย์ เป็นเจดีย์ที่บรรจุบริขาร (ของใช้สอย) มีผ้ากรองน้ำ, ประคตเอว, บาตรและจีวร ฯลฯ ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

๒. ธาตุเจดีย์ เป็นเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

๓. ธรรมเจดีย์ เป็นเจดีย์ที่บรรจุใบลาน, หนังสือเป็นต้นที่เขียนขึ้นกล่าวถึงพระธรรมมีปฏิจจสมุปบาท ฯลฯ

๔. อุทเทสิกเจดีย์คือ พระพุทธรูปที่เรียกเป็นภาษาทางการว่าพระพุทธปฏิมากร อันเป็นองค์แทนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

การสร้างพระเจดีย์

การสร้างพระเจดีย์นี้ เป็นกุศลกิจอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้สร้างได้รับความสุข ความเจริญ และคุณประโยชน์เป็นเอนกอนันต์ บุคคลผู้ก่อสร้างและเคารพบูชาพระเจดีย์ สามารถได้รับอานิสงส์มหาศาล คือ มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ จนกระทั่งถึงนิพพานสมบัติเป็นที่สุด

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเคยรับสั่งให้พระภิกษุสงฆ์ทำการสร้างพระเจดีย์บรรจุอัฐิธาตุของพระพาหิยะเถระซึ่งเป็นพระอรหันต์

ในธรรมบทอรรถกถา และในวิมานวัตถุอรรถกถา ยังกล่าวถึงการสร้างพระเจดีย์ทองคำในเวลาที่พระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงปรินิพพานแล้ว

ในมหาวรรค มีการกล่าวถึงการสร้างพระเจดีย์ของพระวิปัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้า พระพุทธองค์ตรัสถึงการถวายดอกไม้ของหอมแด่พระเจดีย์ว่ามีอานิสงส์มหาศาลต่อผู้ถวาย

ในทีฆนิกาย มีเรื่องที่พระเจ้าอชาตศัตรูสร้างพระเจดีย์บูชาพระบรม

สารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ในขุททกปาฐะ นิธิกัณฑสูตร พระพุทธองค์ตรัสถึงพระเจดีย์ว่าเป็นสถานที่ประเสริฐสำหรับฝังขุมทรัพย์ คือบุญกุศล

ในมิลินทปัญหาอนุมานปัญหากัณฑ์ กล่าวอุปมาถึงพระเจดีย์ว่าประดุจห้างสรรพสินค้า เป็นสิ่งประเสริฐที่ให้สมบัติต่าง ๆ มีมนุษย์สมบัติเป็นต้นมีนิพพานสมบัติเป็นที่สุด

ในการทำบุญทำกุศลของชาวพุทธนั้น สำหรับท่านผู้มีศรัทธาตั้งมั่นย่อมมั่นคงในการสร้างบุญกุศลอยู่เนือง ๆ แต่เมื่อกล่าวตามหลักของพระพุทธศาสนาแล้วนั้น ท่านสอนให้มีหลักสองอย่างประกอบกัน คือ ศรัทธาและปัญญา ถ้าลำพังมีศรัทธาเพียงอย่างเดียวในบางครั้ง บางกรณีมีคนพูดบ้างชักนำบ้างไปในทางอื่น ๆ ก็อาจเปลี่ยนแปลงหรือคล้อยไปตามกรณีเหล่านั้นได้ง่าย ขาดจุดยืนที่หนักแน่นมั่นคง ดังนั้น การที่เราจะทำอะไรก็ตามด้วยความเชื่อเพียงอย่างเดียวนั้น ยังไม่ถือว่าการทำอย่างนั้นจะยืนนานมั่นคงหนักแน่นตลอดไปได้ หากแต่เมื่อเราได้ทราบถึงเหตุถึงผลของกิจนั้น ๆ จะทำให้เราหนักแน่นและมุ่งมั่นในการกระทำความดีงามอย่างนั้นให้มากยิ่ง ๆ ขึ้นไป และถ้าตราบใดชาวพุทธเรากระทำการใด ๆ ก็ตามด้วยศรัทธาและปัญญาประกอบกันแล้ว ย่อมเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยกันรักษาจรรโลงและสืบทอดอายุของพระพุทธศาสนาได้ ดังนั้น แม้การกระทำตามประเพณี ถ้าเราได้รับรู้รับทราบที่มาของประเพณีนั้นว่ามีที่มาและมีหลักเหตุผลอย่างไรแล้ว ก็ย่อมเป็นเหตุประการหนึ่ง สำหรับท่านที่มีศรัทธาอยู่แล้วจักมีศรัทธาและปัญญาเพิ่มขึ้น ท่านที่ยังไม่มีศรัทธาก็จักได้เกิดศรัทธาเพราะพิจารณาตามเหตุผล ปัญญาก็จะตามมา

กล่าวโดยสรุปก็คือชาวพุทธมิได้ประกอบกิจต่าง ๆ ในทางพระพุทธศาสนาอันเป็นไปโดยความลุ่มหลงงมงาย หากแต่รู้เหตุผลต้นปลายและ

ผลานิสงส์ของการกระทำนั้น ๆ เป็นอย่างดี อันเป็นหลักของพุทธะ คือ รู้ ตื่น เบิกบาน นั่นเอง

ประเพณี

เมื่อกล่าวในทางภาษา ประเพณี มาจากศัพท์ภาษาบาลี คือ ปเวณิ แปลว่า การสืบเชื้อสาย หรือการสืบทอด แต่เมื่อกล่าวตามหลักวิชาการทางการศึกษาของบ้านเมือง มีอรรถาธิบายเชิงวิชาการดังนี้คือ

ประเพณี หมายถึง การประพฤติปฏิบัติที่ติดต่อกันมาจนเป็นที่ยอมรับของคนส่วนรวม เช่น การประพฤติปฏิบัติในเรื่องอันว่าด้วยการเกิด การตาย การแต่งกาย การรื่นเริง การทำบุญ เป็นต้น

ประเพณีอาจเกิดได้หลายทางเช่น

๑. เกิดจากคนคนเดียวหรือ หมู่คณะร่วมกันปฏิบัติและสืบต่อกันมาจนเป็นที่ยอมรับ

๒. การตัดแปลงประยุกต์ข้อปฏิบัติ หรือหลักการอันเกี่ยวด้วยการปฏิบัติของชาติอื่น ให้เหมาะสมกับความเป็นอยู่ของชาติของตน

อนึ่ง เรื่องประเพณีนี้บางอย่างที่เห็นว่าล้าสมัยหรือขัดแย้งกับสิ่งที่ดีงาม ก็ควรยกเลิกหรือปรับปรุงให้เหมาะสม เข้ากับกาลสมัย ที่ดีงามก็ถือปฏิบัติจนเป็นสากลนิยม

ชนิดของประเพณี

๑. **จารีตประเพณี** คือสิ่งที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนเป็นที่เข้าใจว่าถ้าใครไม่ปฏิบัติอย่างนี้ ถือกันว่าเป็นการทำผิดประเพณี เช่น ความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ เป็นต้น

๒. **ขนบประเพณี** คือสิ่งที่ปฏิบัติไปตามข้อกำหนดขององค์กร

สถาบัน หรือสังคม ที่ได้ตั้งระเบียบขึ้นมาเพื่อให้ผู้ที่อยู่ในสังคม สถาบัน หรือองค์กรนั้น ๆ ถือปฏิบัติให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน เช่น ประเพณีการ ไหว้ครูของนักเรียน ประเพณีดื่มน้ำพิพัฒน์สัตยาของทหาร เป็นต้น

๓. **ธรรมเนียมประเพณี** ประเพณีเบ็ดเตล็ดที่เป็นของสามัญธรรมดา ไม่มีระเบียบแบบแผนแน่นอนในการปฏิบัติ แต่ถ้าใครไม่ปฏิบัติตามก็จะรู้สึกตัวว่าขาดการศึกษา ขาดการเอาใจใส่ เช่นธรรมเนียมประเพณีในการกิน การพูด การแต่งตัวเป็นต้น

เรื่องความหมายของประเพณีนี้ ในทางวิชาการมีความสอดคล้องกันกับทางคณะสงฆ์ที่ใช้อยู่ ปฏิบัติอยู่ แต่ในทางคณะสงฆ์มีกล่าวไว้ในหนังสือคู่มือพระอุปัชฌาย์ **เรียกว่า แบบ** มี ๓ อย่าง คือ

๑. แบบอย่าง

๒. แบบแผน

๓. แบบฉบับ

แบบอย่าง ตรงกับคำว่า "ทิฏฐานุคติ" คือตัวอย่างที่ถือปฏิบัติกันสืบ ๆ มาซึ่งหมายถึงตัวอย่างแห่งความประพฤติดีปฏิบัติชอบที่ได้ประสบพบเห็นแล้วกำหนดจดจำไว้เป็นหลักเกณฑ์ใน ความประพฤติปฏิบัติสืบ ๆ กันมา กล่าวคือ

- การกระทำของบรรพบุรุษในอดีต ย่อมเป็นทิฏฐานุคติของอนุชนในปัจจุบันนี้ และ

- การกระทำของผู้ใหญ่ในปัจจุบันนี้ ก็จักเป็นทิฏฐานุคติของอนุชนในอนาคตสืบต่อไป

แบบแผน ตรงกับคำว่า "จารีต" คือความนิยมการประพฤติปฏิบัติที่ดีงามซึ่งกระทำตามกันมา โดยไม่ขัดต่อแบบฉบับ เช่นความนิยม

ในการเดินประทักษิณสิ่งที่เคารพ เพื่อรักษาแบบแผนที่ดีงามไว้ ฯ

แบบฉบับ ตรงกับคำว่า "ตำรา" หรือ "กฎเกณฑ์ที่ส่วนรวมได้ตกลงกันไว้แล้ว" คือหลักแห่งความจริง หลักแห่งความถูกต้อง หลักแห่งความเหมาะสม เช่น พระธรรมวินัย หรือกฎระเบียบต่าง ๆ ของสังคม

ดังนั้น การยกฉัตรพระเจดีย์ และการยกฉัตรพระประธานหรือพระพุทธรูปซึ่งประดิษฐาน ณ พุทธสถานที่ใดก็ตาม เมื่อจัดตามประเภทของประเพณี จัดเป็นจารีตประเพณี เมื่อจัดตามแบบที่ถือปฏิบัติกันมานั้น ย่อมจัดเป็น **แบบแผน** คือการกระทำตามแบบแผนที่ดีงาม ซึ่งกรณีดังกล่าวนี้ บรรพชนชาวพุทธได้ถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่ในอดีต แม้องค์สมเด็จพระสัมมา สัมพุทธเจ้าครั้งยังทรงเป็นพระโพธิสัตว์ ก็ทรงปฏิบัติด้วยพระองค์เองและ ทรงสรรเสริญไว้ จึงกล่าวได้ว่า เราท่านทั้งหลายที่เป็นชาวพุทธได้ปฏิบัติ ตามอริยะประเพณี ซึ่งพระอริยะเจ้าทั้งหลายมีพระพุทธเจ้าเป็นต้นทรง กระทำไว้แล้วในอดีตโดยแท้

ฉัตรและการยกฉัตรพระเจดีย์

๑. **ฉัตรพระสถูปเจดีย์** เป็นฉัตร ๙ ชั้นบ้าง ๗ ชั้นบ้าง ๕ ชั้นบ้าง ๓ ชั้นบ้าง ตั้งอยู่บนยอดพระเจดีย์ มีให้เห็นอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศไทย แต่ส่วนใหญ่ จะพบมากทางภาคเหนือ คือ ในภาคเหนือนั้น จะมีฉัตรยอด พระเจดีย์อยู่มาก แม้แต่พระอุโบสถ อุโบสถ พระวิหาร วิหารทางภาค เหนือก็มีประเพณีนิยมที่จะสร้างฉัตรแล้วยกไว้เบื้องบน ฉัตรยอดพระสถูป เจดีย์นั้น มักทำด้วยวัสดุอุปกรณ์ที่เป็นโลหะเป็นส่วนใหญ่ เพราะต้องการ ความคงทนถาวร เนื่องจากต้องอยู่ภายนอก ต้องแดด ต้องลมต้องฝน เนืองนิตย์ **การยกฉัตรยอดพระเจดีย์นี้ มีกล่าวไว้ใน**ขุททกนิกาย อรรถกถา ปกิณณกวรรควรรณนา อันพอกำหนดเป็นที่มาของ

ประเพณีการยก ฉัตรพระเจดีย์และอานิสงส์ได้ดังนี้ ว่า

พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้งที่ทรงประทับอยู่ในเมืองเวสาลีเป็นเวลาครึ่งเดือนแล้ว ทรงประกาศว่า เราจักไปเมืองราชคฤห์ ครั้งนั้น พระราชาทั้งหลาย ได้นำเสด็จพระพุทธองค์ไปยังฝั่งแม่น้ำคงคา โดยใช้เวลา ๓ วัน พร้อมด้วยเครื่องสักการะที่จัดถวายเป็นสองเท่า (ของพระเจ้า พิมพิสาร) นาคราชทั้งหลาย บังเกิดในแม่น้ำคงคาคิดกันว่า พวกมนุษย์กระทำสักการะแด่พระตถาคตเจ้า พวกเราจักไม่ทำอะไรกันหรือ จึงได้เนรมิตเรือเป็นจำนวนมากซึ่งสำเร็จด้วยทอง เงิน และแก้วมณี ให้ปูลาดบัลลังก์ทั้งหลายที่สำเร็จด้วยทอง เงิน และแก้วมณีเหมือนกัน ได้กระทำน้ำให้ดารดาษไปด้วยดอกปทุม ๕ สี แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้ากราบทูลว่า ขอพระองค์จงอนุเคราะห์ข้าพระองค์ทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับนิมนต์แล้ว ครั้นทรงรับนิมนต์แล้ว ก็เสด็จลงเรือรัตนะ ภิกษุ ๕๐๐ รูป ก็ลงเรือของตน ๆ นาคราชทั้งหลายได้นิมนต์พระผู้มีพระภาคเจ้ากับภิกษุสงฆ์ให้เสด็จเข้าไปสู่นาคพิภพ

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงธรรมแก่นาคบริษัทตลอดคืน ณ นาคพิภพนั้น ในวันที่สอง นาคราชทั้งหลายได้พากันถวายมหาทานด้วยขาทนียะและโภชนียะอันเป็นทิพย์ พระผู้พระภาคเจ้าทรงอนุโมทนาแล้วเสด็จออกจากนาคพิภพ **ภุมมัฏฐเทวดาคิดว่า พวกมนุษย์ทั้งหลายและนาคทั้งหลายย่อมกระทำสักการะแก่พระตถาคต พวกเราจักไม่ทำอะไรกันหรือ ดังนี้แล้ว จึงได้ยกฉัตรซ้อนฉัตร ขึ้นที่ป่า พุ่มไม้ต้นไม้ และภูเขาเป็นต้น โดยอุบายนี้นั่นเอง** มหาสักการะอันพิเศษบังเกิดขึ้นแล้วจนถึงภพของอกนิษฐพรหม แม้พระเจ้าพิมพิสารก็ได้ทรงทำสักการะเป็นทวิคูณกว่าสักการะที่เจ้าลิจฉวีกระทำในกาลที่พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จมา พระองค์ได้นำเสด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าไปยังกรุงราชคฤห์โดยใช้เวลา ๕ วัน โดยนัยที่กล่าวแล้วในตอนก่อนนั่นเอง

อานิสงส์การยกฉัตรพระเจดีย์

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จถึงกรุงราชคฤห์ ภิกษุทั้งหลายที่ประชุมกัน ณ โรงกลมภายหลังภัต เกิดการสนทนากันในระหว่างนั้นดังนี้ ว่า โอ อานุภาพของพระผู้ภาคพุทธเจ้า ภูมิภาค ๘ โยชน์จากฝั่งนี้และฝั่ง โน้นแห่งแม่น้ำคงคาอันพระราชาและมหาชน กระทำภาคพื้นที่เป็นที่ลุ่ม และที่ดอนให้เสมอกัน เกลี่ยด้วยทรายแล้วลาดด้วยดอกไม้ น้ำในแม่น้ำ คงคาประมาณ ๑ โยชน์ ก็ดารดาษไปด้วยดอกปทุมนานาพรรณ **เทวดาทั้งหลายยกฉัตรซ้อนฉัตรขึ้นถึงอกนิษฐภพทีเดียว** เจาะจง (อุทิศ) พระพุทธองค์ดังนี้

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบความเป็นไปนั้น เสด็จออกจากพระคันธกุฎี ไปยังโรงกลม (หอประชุม) ด้วยปาฏิหาริย์ที่เหมาะสมในขณะนั้น ประทับนั่งบนบวรพุทธอาสน์ที่เขาปูลาดไว้แล้ว ครั้นประทับนั่งแล้ว ได้ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ท่านทั้งหลายนั่งประชุมกันด้วยเรื่องอะไร ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องทั้งปวงให้ทรงทราบ พระพุทธองค์ได้ตรัสพระดำรัสนี้ว่า ภิกษุทั้งหลาย การบูชาพิเศษนี้หาได้เกิดขึ้นด้วยพุทธานุภาพของเราไม่ หาได้เกิดขึ้นด้วยอานุภาพของนาคเทพและพรหมไม่ โดยที่แท้ การบูชาพิเศษนี้ **เกิดขึ้นแล้วด้วยอานุภาพแห่งการบริจาคมีประมาณน้อย** ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์ไม่ทราบการบริจาคอันมีประมาณน้อยนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายขอพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจงตรัสบอกแก่ข้าพระองค์ทั้งหลาย โดยประการที่ข้าพระองค์ทั้งหลายจะพึงทราบเรื่องนั้นได้

ที่มาของการยกฉัตรพระเจดีย์

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมา

แล้ว ได้มีพราหมณ์คนหนึ่งชื่อว่า สังขะ ในเมืองตักกสิลา มาณพชื่อว่า สุสิมะ ที่เป็นบุตรของพราหมณ์นั้น มีอายุราว ๑๖ ปี วันหนึ่งได้เข้าไปหาบิดา ไหว้แล้วยืนอยู่ ณ ส่วนข้างหนึ่ง บิดาพูดกับบุตรนั้นว่า พ่อสุสิมะ มีอะไร หรือ บุตรนั้นพูดว่า คุณพ่อครับ ผมต้องการจะไปศึกษาศิลปะวิชาที่เมือง พาราณสี

บิดาพูดว่า ลูกสุสิมะ ถ้าอย่างนั้น เจ้าจงไปเถิด เพื่อนของพ่อเป็น พราหมณ์ชื่อโน้น เจ้าไปยังสำนักของพราหมณ์นั้นแล้ว จงเรียนวิชาเถิด ดังนี้ แล้วมอบทรัพย์ให้พันกหาปณะ สุสิมะมาณพนั้นรับทรัพย์ ๑ พัน กหาปณะนั้นแล้ว ไหว้อำลามารดาบิดา ไปสู่เมืองพาราณสีโดยลำดับ เข้า ไปหาอาจารย์ด้วยวิธีประกอบด้วยมรรยาทเรียบร้อย ไหว้แล้ว แนะนำ ตน อาจารย์ทราบว่าเด็กหนุ่มนี้เป็นบุตรเพื่อนของเรา จึงรับมาณพ (นั้น) แล้วได้กระทำการต้อนรับทุกอย่าง

มาณพนั้นบรรเทาความเมื่อยล้าจากการเดินทางไกล (พักผ่อน) แล้วได้มอบทรัพย์ ๑ พันกหาปณะนั้นไว้ที่ใกล้เท้าอาจารย์ ขอโอกาสเรียนศิลปะวิทยา อาจารย์ให้โอกาสแล้วก็ให้ศึกษา มาณพนั้นเรียนได้ไวด้วย เรียนได้มากด้วย และจดจำสิ่งที่เรียนไว้แล้ว ๆ ไม่ลืม เหมือนน้ำมันที่ใส่ไว้ในภาชนะทองฉะนั้น ได้เรียนศิลปะวิทยา ซึ่งคนทั่วไปใช้เวลาเรียน ๑๒ ปี (โดยใช้เวลาเรียน) เพียง ๒-๓ เดือนเท่านั้น เขาเมื่อกระทำการสาธยาย ย่อมเห็นเบื้องต้น และท่ามกลางของศิลปะนั้นได้ แต่ไม่เห็นที่สุด ครั้งนั้นเขาจึงเข้าไปหาอาจารย์แล้วเรียนว่า กระผมย่อมเห็นเบื้องต้น และท่ามกลางเท่านั้นของศิลปะนั้น แต่ไม่เห็นที่สุด อาจารย์กล่าวว่า ดูก่อนพ่อ แม้เราเองก็ไม่เห็นเหมือนกัน มาณพจึงเรียนถามว่า ข้าแต่ท่านอาจารย์ เมื่อเป็นเช่นนั้น ใครเล่าย่อมทราบที่สุดแห่งศิลปะนี้ได้ อาจารย์ตอบว่า ดูก่อนพ่อ ที่ป่าอิสิปตนะมีฤาษีทั้งหลายอยู่ ฤาษีเหล่านั้น พึงทราบได้ มาณพกล่าวว่า ท่านอาจารย์กระผมเข้าไปหาฤาษีเหล่านั้นแล้วจักได้ถาม

อาจารย์ตอบว่า เจ้าจงไปตามสบายเถิดพ่อ มาณพนั้นไปยังป่าอิสิปตนะ เข้าไปหาพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลายแล้ว เรียนถามว่า ท่านทั้งหลายทราบเบื้องต้น ท่ามกลางและที่สุด (ของศิลปะ) หรือ พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลายตอบว่า ดูก่อนอาวุโส ใช่แล้ว พวกเราทราบ มาณพเรียนว่า ท่านทั้งหลายจะให้กระผมศึกษาบ้างได้ไหม พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลายตอบว่า อาวุโส ถ้าอย่างนั้นเจ้าจงบวช (เสียก่อน) ด้วยว่าผู้ที่ไม่บวชไม่ อาจศึกษาได้ มาณพเรียนว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดีละ ท่านทั้งหลายจงให้ กระผมบวช ท่านทั้งหลายกระทำสิ่งที่ท่านหลายปรารถนาแล้ว จงให้กระ ผมทราบที่สุดแห่งศิลปะเถิด

พระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านี้ให้มาณพนั้นบวชแล้ว ก็ไม่สามารถที่จะสั่งสอนในกัมมัฏฐานได้ พระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้น ให้ศึกษาอภิสมาจาริกวัตรโดยนัยเป็นต้นว่า ท่านพึงนุ่งอย่างนี้ ท่านพึงห่มอย่างนี้ ก็สุสิมะนั้นศึกษาอยู่ที่ป่าอิสิปตนะนั้น ได้บรรลุปัจเจกโพธิญาณโดยไม่นานเลย เพราะความที่ตนสมบูรณ์ด้วยอุปนิสัย ท่านจึงได้ปรากฏในเมืองพาราณสีทั้งสิ้นว่า พระปัจเจกพุทธเจ้าสุสิมะเกิดขึ้นแล้ว ท่านถึงความ**เลิศด้วยลาภ เลิศด้วยยศ** มีบริวารพรั่งพร้อม พระปัจเจกพุทธเจ้าสุสิมะนั้น ไม่นานเลยก็ปรินิพพาน เพราะท่านได้ทำกรรมที่เป็นเหตุให้มีอายุน้อยไว้ พระปัจเจกพุทธเจ้าและหมู่มหาชนกระทำซึ่งสรีรกิจ ของพระปัจเจกพุทธเจ้าสุสิมะนั้นถือเอาแล้วซึ่งพระธาตุให้ประดิษฐานไว้ในพระสถูปที่ประตูพระนคร

ครั้งนั้นแล สังขะพราหมณ์คิดว่า บุตรของเราไปนานแล้ว และเราก็ ไม่ทราบความเป็นไปของบุตรนั้น ดังนี้ ต้องการที่จะพบบุตร จึงออกจาก เมืองตักกสิลา ไปถึงเมืองพาราณสีโดยลำดับ เห็นหมู่มหาชนประชุมกัน อยู่จึงดำริว่า ในบรรดาหมู่ชนเป็นอันมาก คงจะมีใครสักคนหนึ่งทราบความ เป็นไปแห่งบุตรของเราบ้างเป็นแน่ ดังนี้แล้ว จึงเข้าไปในที่นั้นถามว่า เด็กหนุ่มชื่อว่าสุสิมะมาในที่นี้มีอยู่ พวกท่านทราบความเป็นไป

ของเขา บ้างหรือ มหาชนตอบว่า ใช่แล้วพราหมณ์ เราทั้งหลายทราบอยู่ สุสิมะ มาณพเป็นผู้จบไตรเพทในสำนักของพราหมณ์ในนครนี้ บวชในสำนักของ พระปัจเจกพุทธเจ้า แล้วสำเร็จเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ สถูปองค์นี้ มหาชนได้สร้างประดิษฐานไว้ เพื่อสุสิมะปัจเจกพุทธเจ้าพระองค์นั้น

สังขะพราหมณ์นั้นใช้มือทุบแผ่นดินร้องไห้คร่ำครวญ ไปยังลานเจดีย์นั้น ถอนหญ้าทั้งหลายขึ้นแล้ว ใช้ผ้าห่ม (ห่อ) ขนทรายมา แล้วเกลี่ย ลงที่ลานพระเจดีย์ของพระปัจเจกพุทธเจ้า ประพรมด้วยน้ำจากคณโฑ (ลักจั่น) กระทำบูชาด้วยดอกไม้ป่าทั้งหลาย ใช้ผ้าห่มยกทำเป็นธงปฏาก ขึ้น ผูกฉัตร (ร่ม) ของตนไว้เบื้องบนสถูป แล้วหลีกไป

สรุปอานิสงส์

ครั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงนำอดีตนิทานมาอย่างนี้แล้ว เมื่อทรงสืบต่ออนุสนธิชาดกนั้น ให้เชื่อมกับเหตุการณ์ในปัจจุบัน จึงตรัสธรรมกถาแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายไม่พึงเห็นข้อนั้นอย่างนี้ว่า **คนอื่นจึงมีได้แล** สังขะพราหมณ์ได้มีแล้วในสมัยนั้นแน่แท้ เราเองได้เป็น สังขะพราหมณ์โดยสมัยนั้น เราได้ถอนหญ้าที่ลานพระเจดีย์ของพระ ปัจเจกพุทธเจ้าชื่อว่าสุสิมะ ด้วยผลที่ไหลออกแห่งกรรมของเรานั้นชน ทั้งหลายได้กระทำหนทางประมาณ ๘ โยชน์ ให้ปราศจากตอและหนาม แล้วกระทำพื้นที่ให้เสมอสะอาด เราได้เกลี่ยทรายลงที่ลานพระเจดีย์นั้น ด้วยผลที่ไหลออกแห่งกรรมของเรานั้น ชนทั้งหลายได้เกลี่ยทรายในหน ทางประมาณ ๘ โยชน์ เราได้ทำการบูชาด้วยดอกไม้ป่าที่พระเจดีย์ของ พระปัจเจกพุทธเจ้านั้น ด้วยผลที่ไหลออกแห่งกรรมของเรานั้น ชน ทั้งหลายได้ทำการลาดดอกไม้ ด้วยดอกไม้นานาชนิดทั้งบนบกและในน้ำ หนทางประมาณ ๘ โยชน์ เราได้ทำการประพรม

ภาคพื้นด้วยน้ำที่ลาน พระเจดีย์นั้น ด้วยน้ำในคนโฑ ด้วยผลอันไหลออกแห่งกรรมของเรานั้น ฝนโบกขรพรรษจึงตกลงในเมืองเวสาลี เราได้ยกธงปฏากและผูกฉัตรไว้ที่ เจดีย์ของพระปัจเจกพุทธเจ้านั้น ด้วยผลานิสงส์แห่งกรรมของเรานั้น มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ได้ยกธงปฏากและยกฉัตรซ้อนฉัตรขึ้นจนถึง อกนิษฐภพ ภิกษุทั้งหลาย **การบูชาพิเศษเพื่อเรานี้ มิได้บังเกิดขึ้น ด้วยพุทธานุภาพ มิได้เกิดขึ้นด้วยอานุภาพแห่งนาค เทพ และพรหม แต่บังเกิดขึ้นด้วยอานุภาพแห่งการบริจาคอันมีประมาณน้อย** (ของ เรา) ดังกล่าวมานี้แล ในที่สุดแห่งพระธรรมกถา พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัส พระคาถานี้ว่า

มตฺตาสุขปริจฺจาคา ปสฺเส เจ วิปุลํ สุขํ
จเช มตฺตาสุขํ ธีโร สมฺปสฺสํ วิปุลํ สุขนฺติ.

ถ้าหากว่า บุคคลพึงเห็นความสุขอันไพบูลย์ เพราะการสละความสุขอันพอประมาณไซร้ (ก็พึงสละความสุขพอประมาณเสีย) นักปราชญ์เมื่อเห็นความสุขอันไพบูลย์ก็พึงละความสุขพอประมาณเสีย ฯ

ฉัตรพระพุทธปฏิมากร (พระพุทธรูปหรือที่เรียกกันว่า พระประธาน) ดังได้กล่าวแล้วในเรื่องของพระเจดีย์ว่า พระพุทธปฏิมากร ก็จัดเป็นเจดีย์ชนิดหนึ่ง เรียกว่า อุทเทสิกเจดีย์ ในเจดีย์ ๔ ชนิด แต่ที่นำมากล่าวเป็นส่วนหนึ่งต่างหากนั้น ก็เพื่อให้ท่านผู้สนใจ ได้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้นถึงที่มาหรือเรื่องราวอันเกี่ยวข้องกับการยกฉัตรพระเจดีย์ที่เป็นพระพุทธปฏิมากรซึ่งมีประเพณีปฏิบัติกันอย่างต่อเนื่อง เรื่องฉัตรและการยกฉัตรพระประธานนี้ มีปรากฏอยู่ในหมายเหตุ หนังสือพจนานุกรม สถาปัตย

กรรม และศิลปะที่เกี่ยวเนื่องโดย โชติ กัลยาณมิตร เป็นผู้รวบรวม กล่าวไว้ว่า

"ฉัตรที่ประดิษฐานเหนือพระประธาน พระมหากษัตริย์ เป็นผู้ถวายเป็นพุทธบูชา โดยพระราชทานฉัตรที่เคยแขวน กั้นเหนือ โกศพระบรมศพของอดีตพระมหากษัตริย์ เมื่อถวายพระเพลิงพระ บรมศพแล้ว จึงถวายฉัตรนั้นมากั้นองค์พระประธาน"

ฉัตรที่กั้นเหนือพระประธานนั้น มีให้เห็นทั่วทุกภาคของประเทศไทยเช่นเดียวกันกับฉัตรยอดพระเจดีย์ แต่ที่พบเห็นมากที่สุดคือภาคกลาง โดยเฉพาะในกรุงเทพฯ ที่เป็นเช่นนั้นเพราะกรุงเทพฯ มีวัดมาก และที่เป็นพระอารามหลวงก็มีมาก ภายในพระอุโบสถ หรืออุโบสถ ภายในพระวิหาร หรือวิหาร ล้วนมีพระพุทธปฏิมากรที่เก่าแก่ และมีประวัติอันยาวนาน มีศิลปะสวยงามทรงคุณค่าเป็นอย่างยิ่ง เป็นที่เคารพของพุทธบริษัทโดยทั่วไป พระพุทธปฏิมากรอันประดิษฐานในพระอุโบสถ หรืออุโบสถ พระวิหาร หรือวิหารนั้น เรียกกันในหมู่ชาวพุทธว่า พระประธาน ซึ่งล้วนมีการยกฉัตรกั้นไว้ ณ เบื้องบนเหนือพระเศียรยอดพระเกตุมาลาเกือบทั้งสิ้น มีลักษณะแตกต่างกันอยู่บ้าง

ความต่างกันของสีและจำนวนชั้นของฉัตร

ฉัตรพระประธานที่พบเห็นอยู่นั้น มีความต่างกันที่เห็นชัดเจนอยู่ ๒ ประการ คือ

๑. จำนวนชั้นต่างกัน คือ เป็นฉัตร ๙ ชั้นบ้าง ๗ ชั้นบ้าง ๕ ชั้นบ้าง ๓ ชั้นบ้าง ๑ ชั้นบ้าง

๒. สีต่างกัน คือมีสีแตกต่างกันออกไป เป็นสีขาว (เศวตฉัตร) บ้าง

เป็นสีทอง (สุวรรณฉัตร) บ้าง และสีอื่น ๆ

ความต่างกันของจำนวนชั้นและสีของฉัตรนั้น เช่น พระประธานในพระอุโบสถวัดสุทัศนเทพวราราม เป็นฉัตรสีขาว มี ๙ ชั้น ในพระอุโบสถวัดราชโอรสาราม เป็นฉัตรสีเหลือง มี ๙ ชั้น ในพระอุโบสถ วัดสระเกศเป็นฉัตรสีขาว มี ๗ ชั้น ในพระอุโบสถวัดอรุณราชวราราม เป็นฉัตรสีทอง มี ๙ เก้าชั้น ในพระอุโบสถวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เป็นฉัตรสีทอง มี ๙ ชั้น ในพระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร เป็นฉัตรสีขาวมี ๗ ชั้น ใน พระอุโบสถวัดชนะสงคราม เป็นฉัตรสีขาวมี ๗ ชั้น วัดเฉลิมพระเกียรติเป็นฉัตรขาว มี ๗ ชั้น เป็นต้น ในส่วนของพระอารามหลวงนั้น ที่เป็นพระอารามประจำรัชกาล ประดิษฐานพระบรมอัฐิใต้ฐานชุกชีพระประธานซึ่งแต่เดิมก็เป็นพระมหาเศวตฉัตร ๙ ชั้น โดยพระราชทานฉัตรที่เคยแขวนกั้นเหนือโกศพระบรมศพของอดีตพระมหากษัตริย์ เมื่อถวายพระเพลิงพระบรมศพแล้วจึงถวายฉัตรนั้นมากั้นองค์พระประธาน และพระอารามหลวงที่ประจำองค์พระบรมวงศานุวงศ์ ก็อนุวัตรตามแบบของเศวตฉัตรที่พระราชทานมากั้นองค์พระประธานนี้ ตามพระอิสริยยศแห่งบรมวงศานุวงศ์พระองค์นั้น ๆ เป็นต้น ในส่วนของวัดราษฎร์ก็อนุวัตรตามพระอารามหลวงบ้าง ตามความเหมาะสมของสถานที่บ้าง เป็นต้น **ในส่วน สีของฉัตร เมื่อพิจารณาตามที่พระมหากษัตริย์ทรงพระราชทานฉัตรที่กั้น พระโกศพระบรมศพฯ มากั้นองค์พระประธานนั้น แต่เดิมคงเป็นสีขาว แต่ มาภายหลังหลายพระอารามแม้เป็นวัดประจำรัชกาล ก็มีฉัตรกั้นเป็นสีทอง ในความแตกต่างกันนี้ ผู้เขียนยังไม่พบหลักฐานอันเป็นข้อกำหนดที่แน่ชัด เพราะดูแลตกทอดกันมาหลายยุคหลายสมัย** จวบจนทางราชการมีการ กำหนดขึ้นทะเบียนโบราณสถานโบราณวัตถุ การบูรณะฉัตรที่ชำรุดก็มี อยู่ แต่ก็ต้องทำให้

ใกล้เคียงของเดิมไม่ว่าจะเป็นสีหรือจำนวนชั้น

ข้อสันนิษฐานเรื่องชั้นฉัตร

ในเรื่องของฉัตรนี้ มีข้อที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่ง คือจำนวนชั้นของฉัตร ฉัตร ๓ ชั้น ฉัตร ๕ ชั้น ฉัตร ๗ ชั้น หรือฉัตร ๙ ชั้นนั้น เมื่อคิดในทางธรรมาธิษฐาน สันนิษฐานได้ทางหนึ่งว่า เป็นเรื่องของการบูชาพระธรรม เพราะจำนวนชั้นของฉัตร ล้วนเป็นไปเท่าจำนวนพระธรรม อันเป็นไปเพื่อการตรัสรู้บ้างเป็นองค์แห่งการตรัสรู้บ้างของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งสิ้น กล่าวคือ

- ฉัตร ๓ ชั้น ตรงกับวิชชา ๓
- ฉัตร ๕ ชั้น ตรงกับ พละ ๕
- ฉัตร ๗ ชั้น ตรงกับวิมุติ ๗
- ฉัตร ๙ ชั้น ตรงกับ โลกุตตรธรรม ๙ เป็นต้น และสงเคราะห์เข้าในธรรมหมวดอื่น ๆ อีก

ข้อสันนิษฐานเรื่องสีฉัตร

ในส่วนสีของฉัตรที่ยกขึ้นเป็นพุทธบูชานั้น สันนิษฐานได้ ๒ ทาง คือ ทางหนึ่งบรรพชนชาวพุทธนั้น ล้วนมีความรู้ในเรื่องของพระพุทธเจ้าและพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี เป็นไปได้ว่า ท่านเหล่านั้น จะกำหนดสีของฉัตรตามสีของพระฉัพพรรณรังษี ก็เป็นได้ประการหนึ่ง เพราะเท่าที่พบเห็นนั้น สีของฉัตรที่ยกขึ้นบูชาพระพุทธเจ้านั้น ก็ไม่นอกเหนือไปจากสีของพระฉัพพรรณรังษีนั่นเอง อีกประการหนึ่ง บรรพชนชาวพุทธล้วนมีความรู้ในพระพุทธศาสนาดังกล่าวแล้ว ดังนั้น จึงเป็นไปได้ว่า การกำหนดสีฉัตรนั้น กำหนดตามที่มีปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ซึ่ง

มีคำบาลีปรากฏอยู่ในปกรณ์ทางพระพุทธศาสนาหลายศัพท์ เช่น **เสตฉตฺตํ** มณิฉตฺตํ **รชตฉตฺตํ** ปพาฬฉตฺตํ รตนฉตฺตํ สตฺตรตนฉตฺตํ เป็นต้น

เหตุที่ชาวพุทธยกฉัตรเหนือเศียรพุทธรูป

อันที่จริง ชาวพุทธมีความเคารพเทิดทูนพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นสรณะที่พึ่งที่เคารพสูงสุดไม่มีสิ่งอื่นยิ่งกว่า หากจะพึงมีคำถามว่า ก็เมื่อเคารพเทิดทูนพระพุทธองค์เป็นสิ่งสูงสุดแล้วนั้น ในกรณีการยกฉัตรนี้ทำไมจึงมีสิ่งที่ไปประดิษฐานเหนือพระเศียรขององค์พระบรมศาสดาเล่า ข้อนี้พึงมีข้อสันนิษฐานว่า เพราะฉัตรที่กั้นพระพุทธรูปนั้น ถือเป็นเครื่องกำหนดหมายพระธรรมหรือองค์ธรรมแห่งการตรัสรู้ของพระองค์นั้นเอง โดยเหตุที่แม้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ตรัสไว้ในพระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ เวรัญชกัณฑ์ ข้อ ๒ หน้า ๒-๓ ฉบับมหาจุฬาฯ สรุปความว่า

"สิ่งหรือบุคคลผู้ที่พระองค์ควรเคารพควรทำอัญชลีกรรมไม่มี หากพระองค์ทรงประคองอัญชลีแก่บุคคลใด ศีรษะของบุคคลนั้น พึงตกลงจากบ่า แต่พระองค์ทรงเคารพพระธรรม"

ดังนั้น พระธรรมจึงเป็นสิ่งที่แม้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเองก็ทรงเคารพ กล่าวอีกนัยหนึ่ง เพราะชาวพุทธเรามีความเคารพเทิดทูนพระพุทธเจ้าอย่างยิ่งนั่นเอง จึงไม่ประสงค์ให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งแม้เป็นละอองธุลีตกต้องถูกพระวรกาย หรือถูกองค์พระพุทธปฏิมากร จึงยกฉัตรขึ้นกั้นถวายเป็นพุทธบูชาดังกล่าว

ฉัตรเศรษฐี

ฉัตรเศรษฐีนั้น เป็นฉัตรประจำตำแหน่งของผู้ที่มีสมบัติมาก มีคุณประโยชน์กับบ้านเมืองในทางเศรษฐกิจและที่มีเรื่องกล่าวไว้จากคัมภีร์ใน

ทางพระพุทธศาสนานั้น หมายถึงผู้มีสมบัติมากและเป็นผู้มีคุณธรรมตั้ง มั่นอยู่ในความดีเป็นแบบอย่างที่ดีงามของคนทั่วไป เป็นผู้บำเพ็ญบุญญาบารมีมามาก ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณ โปรดเกล้าฯ พระราชทานฉัตรให้ไว้ เป็นเครื่องหมายประดับเกียรติยศ หรือเป็นเครื่องหมายสำคัญประจำตำแหน่ง ในเรื่องของฉัตรเศรษฐี นี้มีกล่าวไว้ในปกรณ์ทางพระพุทธศาสนาหลายแห่ง ดังจะได้นำมาสาธกเพื่อเพิ่มพูนศรัทธาของท่านผู้สนใจโดยสังเขป ดังนี้

ในคัมภีร์อรรถกถา ขุททกนิกายชาดก ได้กล่าวถึงผู้ที่ได้รับพระราชทานฉัตรเศรษฐีจากพระราชา โดยมีความย่อ ดังนี้

ในอดีตกาล ได้มีกุฎุมพีสองพี่น้อง ช่วยกันทำไร่อ้อย ในวันที่ตัดอ้อย เสร็จแล้วได้ถืออ้อยมาสองลำ ลำหนึ่งตั้งใจว่าให้เป็นของตน อีกลำหนึ่งให้ เป็นของพี่ชาย ระหว่างเดินทางกลับ น้องชายได้พบพระปัจเจกพุทธเจ้า มีจิตเลื่อมใสอย่างยิ่ง จึงได้ถวายน้ำอ้อยแด่พระปัจเจกพุทธเจ้าโดยมีความ ดำริในใจว่า ถ้าพี่ชายไม่เห็นด้วยจะคิดค่าอ้อยเราก็จะให้ หลังจากที่ได้ ถวายน้ำอ้อยแด่พระปัจเจกพุทธเจ้าแล้ว ก็ตั้งความปรารถนาว่าขอผล บุญที่ถวายทานอันเลิศในครั้งนี้ ขอให้ได้เกิดเสวยสมบัติในเทวโลกและ มนุษย์โลก และขอให้ได้บรรลุธรรมที่ท่านบรรลุแล้ว พระปัจเจกพุทธเจ้า ก็อนุโมทนาว่า ขอความปรารถนาที่ท่านตั้งไว้แล้ว จงสำเร็จอย่างนั้น แล้ว หลีกไป เมื่อเขากลับไปบ้านบอกความจริงแก่พี่ชาย พอพี่ชายทราบเรื่อง ก็ยิ่งดีใจมีศรัทธาอนุโมทนากับน้องชายด้วย เขาสองพี่น้องทำความดี อย่างนี้จนตลอดชีวิต หลังจากตายแล้วก็ไปเกิดในสวรรค์ หมดบุญจาก สวรรค์ก็มาเกิดเป็นมนุษย์ทั้งสองพี่น้อง

ต่อมาภายหลังพี่ชายได้บวชและบรรลุพระอรหันต์ ส่วนน้องชายได้

มีโอกาสสร้างพระคันธกุฎีและเครื่องสักการะถวายพระศาสดาเป็นเอนก **ชาติสุดท้ายเกิดเป็นนายโชติกะ** ด้วยกุศลวิบากที่ได้สร้างไว้ในอดีตชาติเป็นเอนก จึงทำให้เขาได้พบขุมทรัพย์เป็นจำนวนมาก **พระเจ้าพิมพิสาร** ทรงทราบว่าขุมทรัพย์มากมายมหาศาลผุดขึ้น (พบขุมทรัพย์นั่นเอง) แก่นายโชติกะ จึงทรงพระกรุณาโปรดฯ **ให้นำฉัตรตำแหน่งเศรษฐีไปพระราชทานให้แก่เขา จากนั้นมาเขาจึงได้ชื่อว่า โชติกะเศรษฐี**

อีกผู้หนึ่งคือ**นายชฎิละ** ได้บำเพ็ญบุญญาธิการมาเป็นเอนก ในชาติสุดท้ายได้มาเกิดเป็นชายชื่อว่า ชฎิละ เพราะกุศลวิบากของตนจึงเป็นเหตุให้เขาได้พบ**ภูเขาทอง**ที่หลังบ้าน **(เหมืองทอง)** ที่ตนพักอาศัยอยู่ ฝ่ายพระเจ้าพิมพิสาร ทรงทราบว่า นายชฎิละพบเหมืองทองที่หลังเรือนของเขา จึงได้ทรงส่ง**ฉัตร**สำหรับเศรษฐีไปพระราชทานแก่เขาอีกเช่นกัน เขาจึงได้ชื่อว่า ชฎิละเศรษฐี จำเดิมแต่นั้นมา

ฉัตรล้านนา

การยกฉัตรพระเจดีย์ที่เป็นเจดีย์ทรงยอดแหลม ฉัตรหลังคา พระอุโบสถ อุโบสถ ฉัตรหลังคาพระวิหาร วิหารนั้น แม้จะมีให้พบเห็นและเคารพกราบไหว้กันอยู่ทั่วทุกภาค แต่ที่มีพบมากนั้นเห็นจะเป็นในเขตภาคเหนือของไทยเรา และเป็นประเพณีสืบทอดปฏิบัติกันมายาวนาน อันเป็นประเพณีเฉพาะในแถบภาคเหนือ ที่เรียกกันว่าถิ่นล้านนา ในที่นี้จึงจักขอนำประเพณีว่าด้วยเรื่องฉัตรของล้านนามา กล่าวให้ท่านผู้สนใจได้ทราบทั่ว กันอีกโสดหนึ่ง เพราะถิ่นล้านนานี้ สาธุชนชาวล้านนาก็เป็นผู้มีศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง โดยมีแบบแผนการปฏิบัติในเรื่องฉัตรดังต่อไปนี้

ความหมายของฉัตรล้านนา

ฉัตต์ ตามความหมายในพจนานุกรมล้านนาไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง หมายถึง (คำนาม) ฉัตรเครื่องประดับคล้ายร่ม, สิ่งประดิษฐ์ เท่าที่พบจากศัพท์หมวดบาลี-ล้านนา มีดังนี้ ฉัตต์รวงข้าว ฉัตต์ทำด้วยรวงข้าว, ฉัตต์ดอกไม้,ฉัตต์อันสานด้วยไม้ตอก,ฉัตต์ขาว,ฉัตต์ดอกคำ, ฉัตต์ที่มีลวดลายทำด้วยทองคำ, ฉัตต์ผ้าเหลือง, ฉัตต์แดง

ความเป็นมาและแนวคิดในการสร้างฉัตต์ล้านนา

ความเป็นมาและแนวคิดในการทำฉัตรจากอดีตมาถึงปัจจุบันนั้น ท่านผู้รู้ได้แสดงความคิดว่า ฉัตต์คงพัฒนามาจากร่มที่ใช้กางป้องกันแดดฝนกันอย่างธรรมดาทั่วไปในหมู่ประชาชน แต่ต่อมาเมื่อสังคมมีการแบ่งชนชั้นวรรณะขึ้น รูปแบบการทำฉัตต์ก็เริ่มพัฒนาแตกต่างกันออกไป ส่วนหนึ่งก็กลายเป็นของสูงเป็นเครื่องราชกกุธภัณฑ์สำหรับพระมหากษัตริย์และเชื้อราชวงศ์ในระดับต่าง ๆ กันตลอดจนพระสงฆ์รวมถึงศาสนสถานต่าง ๆ ที่ถือว่าศักดิ์สิทธิ์เป็นของสูง เช่น เจดีย์ หรือพระบรมธาตุต่าง ๆ ก็จะมีฉัตต์กางกันแดดฝนให้

ฉัตรอาจจะมาจากลักษณะที่เป็นปริศนาธรรมทางพุทธศาสนา อันหมายถึงเครื่องบูชาเทียบระดับแห่งการบรรลุธรรมแห่งองค์พระศาสดา การแบ่งชั้นโดยมีฉัตรมีหลายอย่าง เช่น ฉัตร ๕ ชั้น เป็นการบูชาพระเจ้า ๕ พระองค์ ฉัตร ๗ ชั้น บูชาโภชงค์เจ็ด ฉัตร ๙ ชั้น เป็นการบูชานวโลกุตร- ธรรม ๙ ประการ เป็นต้น

ในเอกสารโบราณทั้งที่เป็นชาดกและตำนานต่าง ๆ ได้กล่าวถึงฉัตรอยู่ทั่วไป เช่น ในกฎหมายมังรายศาสตร์ กล่าวถึงการปูนบำเหน็จให้แก่ทหารที่รบข้าศึกตอนหนึ่งว่า

"คนตีนได้หัวนายช้างควรเลี้ยงเป็นนายช้าง แต่งรางวัลหื้อเกิ้งฉัตต์"

หมายถึงคนเดินเท้าได้ครบและตัดหัวนายช้างมา ได้ควรชุบเลี้ยงและให้ดำรงค์ตำแหน่งนายช้างให้รางวัลและเครื่องยศ มีฉัตรกั้น

ในโครงนิราศหริภุญชัยฉบับเชียงใหม่ บทที่ ๑๐๙ ที่ ปริวรรต โดย ศาตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร (ประเสริฐ ณ นคร : ๒๕๓๖) กล่าวถึง ฉัตรไว้ดังนี้ว่า

ระวังเวียงแวดชั้น มสอง สว่างเอ่
กแจ่งเฉลิมฉัตรทอง ทบเอื้อม
ระหารสี่หลีงยอง ยังเงื่อน งามเอ่
ทียมระวังซ้อนเซื้อม สี่ด้านเถิงตรู

บอกถึงลักษณะของฉัตรที่ตั้งอยู่สี่มุมเมืองและบนยอดพระวิหาร อยู่สวยงามในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ฉบับต้นฉบับใบลานอักษรไทย ยวนของสำนักนายกรัฐมนตรี กล่าวถึงตอนพระเจื๋องรบชนะเทวเจ้าเมือง แก๋ว และได้เป็นพระยาในเมืองแก๋ว มีการเฉลิมฉลองกันดังความว่า "ท้าวพระยาทั้งหลาย **ก็หื้อแป๋ง**ตำหนัก**ตูบผาม**เต็มภูเหิดทั้งมวล แล้วก็ตั้งปราสาทท่ามกลางภูเหิดสูง ๑๓๕ ว่า กว้าง ๙๕๐ มีเศวตฉัตร ๗๗๐ ดวง อ่างคำใส่น้ำอบน้ำหอมสูง ๓ ศอก กว้าง ๖ ศอก หนัก ๑๔๐,๐๐๐ ค่ำ"

รูปแแบบของฉัตร

รูปแบบของฉัตรประเภทต่าง ๆ ที่ปรากฏในงานวรรณกรรมของล้านนาจากเอกสารโบราณ ในรูปของคำภาษาบาลีที่รวบรวม มีทั้งหมด ๑๐ แบบดังนี้ คือ

๑. อนนฉตฺต หมายถึง ฉัตต์รวงเข้า (รวงข้าว)

๒. ปุปผฉตฺต หมายถึง ฉัตต์ดอกไม้-ประดับด้วยดอกไม้

๓ . อาวลิฉตฺต หมายถึง ฉัตต์อันสานด้วยไม้ดอก

๔. เสตฉตฺต หมายถึง ฉัตต์ขาว ๗ ชั้น

๕. กุสุมฉตฺต หมายถึง ฉัตต์ดอกคำ

๖. ฉตฺตมณฑลกมลก หมายถึง ฉัตต์มณฑปใบไม้

๗. จีวรวตถฉตฺต หมายถึง ฉัตต์ผ้าเหลือง

๘. เสตกุสุมฺภปุปฺผฉตฺต หมายถึง ฉัตต์ขาวยับห้อยดอกคำ

๙. เสตโก เสยฺยรตฺตฉตฺต หมายถึง ฉัตต์ขาวผ้าไหมแดงเป็น ยับย่อย

๑๐.รตฺตฉตฺต หมายถึง ฉัตต์แดง

ศาตราจารย์อุดม รุ่งเรืองศรี ได้ให้คำอธิบายเพิ่มเติมว่า รูปแบบของฉัตรทั้ง ๑๐ แบบ นั้นต่างกันตรงลวดลายประดับและวัสดุที่ใช้ใน การทำฉัตร อันได้แก่

ฉัตต์รวงข้าว คือฉัตต์ที่ประดับด้วยรวงข้าวหรือทำเป็นรูปรวงข้าว

ฉัตต์ดอกไม้ คือทำลวดลายประดับเป็นรูปดอกไม้ หรือประดับด้วยดอกไม้ในพิธีพลีกรรม

ฉัตต์อันสานด้วยดอกไม้ คือ ฉัตต์ที่ใช้สำหรับพิธีพลีกรรม จะทำด้วยไม้ตอกแล้วประดับด้วยกระดาษสีลวดลายต่างๆ สวยงาม

ฉัตต์ขาว ๗ ชั้น คือฉัตต์ที่ทำด้วยไม้ประดับด้วยกระดาษลวดลายสีขาวล้วนมี ๗ ชั้น

ฉัตต์ดอกคำ คือฉัตต์ทำด้วยแผ่นทองเหลืองแต่งลวดลายเป็นรูป

ดอกไม้ลายไทย ลายกนกต่าง ๆ แล้วปิดด้วยทองคำ

ฉัตต์มณฑปใบไม้ คือฉัตต์ทำลวดลายมณฑปใบไม้

ฉัตต์ผ้าเหลือง คือฉัตต์ประดับด้วยผ้าเหลืองลวดลายต่าง ๆ

ฉัตต์ขาวยับห้อยดอกคำ ตัวฉัตรสีขาวแต่กาบชาย ห้อยประดับด้วยโลหะปิดทองคำเปลว

ฉัตต์ขาวผ้าไหมแดงเป็นยับย่อย ตัวฉัตรแต่งประดับด้วยผ้าไหมแดงเป็นคู่ห้อยระย้า

ฉัตต์แดง คือฉัตต์ที่ทาด้วยสีแดง หรือหุ้มด้วยผ้าลวดลายสีแดง

รูปแบบของฉัตต์ทั้ง ๑๐ นั้น ต่างกันในหลายลักษณะ ได้แก่ โครงสร้าง วัสดุ ลวดลายที่ประดับและหน้าที่ที่ถูกนำไปใช้ โดยทั่วไปที่ใช้ในพระราชพิธีหรือใช้ประดับรอบองค์พระธาตุเจดีย์ ภายในวิหารแก้วจะใช้วัสดุที่คงทนถาวร โดยทำด้วยโครงเหล็กแล้วหุ้มหรือประดับลวดลายด้วยแผ่นทองเหลืองแล้วลงปิดทองคำเปลวหรือทองคำแผ่น แต่ถ้าใช้ในพิธีพลีกรรมต่าง ๆ (ไม้ตอก) ทรงสูงขึ้นไปเป็นชั้น ๆ แล้วประดับด้วยกระดาษหรือ ผ้าขาว ผ้าเหลือง ผ้าแดง ตามชื่อที่ปรากฏ

แต่อย่างไรก็ตาม ยังไม่เห็นปรากฏเป็นหลักฐานทางลายลักษณ์อักษร ถึงหน้าที่และรูปแบบต่าง ๆ ในการกำหนดตำแหน่งสำหรับกษัตริย์เชื้อพระวงศ์และเจ้านายฝ่ายเหนือ อย่างชัดเจนแต่อย่างใด

ส่วนประกอบของฉัตร

ฉัตรประกอบประเภทต่าง ๆ จะประกอบด้วยส่วนประกอบต่าง ๆ นับจากฐานขึ้นสู่ปลายยอด ดังนี้

๑. คันฉัตรหรือแกนฉัตร ถ้าใช้ในพิธีพลีกรรมจะทำด้วยไม้ ถ้าใช้

ในราชพิธีหรือประดับรอบองค์เจดีย์หรือหลังคาโบสถ์วิหารต่าง ๆ จะทำด้วยเหล็ก

๒. ใบไฮ (ใบโพธิ์), ไทร) ใช้ห้อยประดับส่วนล่าง

๓. เด็ง (กระดิ่ง, กระดึง)

๔. กายสา เป็นแผ่นทองเหลืองตัดลวดลายแบบต่างๆ เป็นเชิงฉัตร

๕. ดอกคอ ลวดลายดอกไม้อยู่ระหว่างกึ่งกลางลงชั้นฉัตร แต่ละชั้น

๖. ดูกงู เป็นส่วนขดลวดที่ใช้ยึดโครงชั้นฉัตรแต่ละชั้น

๘. กระจับตาอ้อย (กระจับบน) เป็นลวดลายบัวหงายประดับส่วนบนดูกงูเพื่อสวยงาม

๙. เครือยอด เป็นเชิงชั้นล่างถัดจากช่องลงมาคล้ายเปลวเพลิงประกบอยู่กับแกนฉัตร ๒ ด้าน

๑๐ ช่อ คล้ายเครือยอดแต่อยู่สูงถัดขึ้นไป อีกชั้นหนึ่ง ใบใหญ่กว่าเครือยอด

๑๑. กาบปลี อยู่ถัดขึ้นไปจากช่อ ลักษณะคล้ายกันแต่เล็กกว่า

๑๒. ยอดปลี คือ ส่วนปลายยอดสุด คล้ายปลีกล้วย ปลายแหลมสวมปิดรูช่องคันฉัตร

ประเภทและชนิดของฉัตรล้านนา

ฉัตรของล้านนามีอยู่ ๒ ประเภท คือ

๑. ฉัตรปักในศาสนสถาน

๒. ฉัตรตั้งในพิธี

๑. **ฉัตรปักในศาสนสถาน** มี ๒ รูปแบบ คือ

๑.๑ ฉัตรยอดแหลม

เป็นฉัตรที่ใช้สำหรับปักประดับในศาสนสถานต่างๆ เช่น บนหลังคาโบสถ์ วิหาร ปลายยอดเจดีย์หรือพระบรมธาตุสำคัญ ๆ เช่น พระธาตุดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ พระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน พระธาตุช่อแฮ จังหวัดแพร่ พระธาตุแช่แห้ง จังหวัดน่าน และตามหลังคาโบสถ์วิหารของวัดทางภาคเหนือทั่วไป

ลักษณะของฉัตรจะเป็นฉัตรทรงสูงเป็นชั้นๆ ชั้นล่างสุดจะมีโคนฐานของชั้นกว้างสุด และชั้นต่อไปจะเล็กลงไปสุดปลายแหลม เรียกว่าจิกฉัตรหรือช่อทุง นิยมทำกันเป็นหลายชั้นตามคติความเชื่อทางศาสนา เช่น ๕ ชั้น ๗ ชั้น หรือ ๙ ชั้น ฉัตรยอดแหลมโดยมากทำด้วยโครงเหล็กและแต่ง ประดับลวดลายกาบและส่วนอื่นๆ ด้วยทองเหลืองแล้วลงรักปิดทองทับ ภายหลัง

๑.๒ ฉัตรปีกกว้าง

เป็นฉัตรที่ใช้สำหรับกางประดับในบริเวณกำแพงแก้ว ของพระบรมธาตุทั้ง ๔ มุม หรือใช้กางประดับแลกันแดดฝนแก่พระพุทธรูปที่ประดิษฐานในที่โล่งแจ้ง หรือพระประธานตามโบสถ์วิหารบางแห่งก็มี

ลักษณะของฉัตรปีกกว้างจะมีลักษณะคล้ายร่มหรือสัปทนของภาคกลางคือสามารถใช้เป็นสิ่งประดับเพื่อความสวยงามก็ได้ หรือทำเป็นแบบหลังคาทึบเพื่อกันแดดฝนจริงๆ แก่พระพุทธรูปก็ได้ ฉัตรปีกกว้างตัวโครงทำด้วยเหล็กเส้นดัด ส่วนปีกหรือหลังคาทำด้วยวัสดุ ๓ แบบ คือ แบบหลังคาโปร่ง หุ้มด้วยสังกะสี ทาสีแดงหรือลงรักปิดทอง และแบบหลังคาทึบ หุ้มด้วยแผ่นสเตนเลส

๒. ฉัตรตั้งในพิธีกรรม

เป็นฉัตรที่ใช้สำหรับปักตั้งในพิธีกรรมทางศาสนา เช่น พิธีพุทธาภิเษก พิธีทำบุญฉลอง(ปอยหลวง) พิธีฝังลูกนิมิต พิธีทำบุญสืบชะตาเมือง เป็นต้น ฉัตรตั้งในพิธีกรรมส่วนมากจะทำด้วยวัสดุที่หาง่าย ในท้องถิ่น โดยโครงฉัตรทำด้วยไม้ไผ่แล้วประดับด้วยวัสดุต่างๆ เช่น รวงข้าว ดอกไม้ ใบไม้ ผ้าเหลือง ผ้าขาว ผ้าแดง ฯลฯ

การยกฉัตรพระเจดีย์ จัดเป็นการบำเพ็ญบุญในทางพระพุทธศาสนา

การยกฉัตรพระเจดีย์ กล่าวคือการบูชาพระเจดีย์นั้น จัดเป็นการบำเพ็ญบุญในทางพระพุทธศาสนา ตามหลักแห่งการบำเพ็ญบุญ คือ

๑. จัดเป็นทานมัย

๒. จัดเป็นเวยยาวัจมัย

๑. **จัดเป็นทานมัย** ในการยกฉัตรพระเจดีย์ ทั้งที่เป็นองค์เจดีย์มียอดแหลม หรือการยกฉัตรพระประธานก็ตาม เบื้องต้น ท่านผู้มีจิตศรัทธาต้องสละทรัพย์ของตนในการสร้างฉัตร บ้างก็ร่วมกันเป็นคณะ บ้างก็สละทรัพย์เฉพาะของตน เพื่อจ้างนายช่างผู้มีฝีมือมาทำ ในส่วนนี้กว่าจะได้ฉัตรมาท่านผู้มีศรัทธาจึงต้องจ่ายทรัพย์สินโดยการสละด้วยความเต็มใจ จึงจัดเป็นการบำเพ็ญทานในทางพระพุทธศาสนาเพื่อกำจัดมัจฉริยะคือความตระหนี่ออกจากจิตใจ ในจริยาปิฎก สังขพราหมณจริยา กล่าวถึงการบำเพ็ญทานบารมีและอานิสงส์ไว้ ครั้งที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเสวยพระชาติเป็นสังขะพราหมณ์ ว่า

ในกาลเมื่อเรา (พระผู้มีพระภาคเจ้า) เป็นพราหมณ์ชื่อว่า สังขะ

ประสงค์จะข้ามสมุทรจึงไปที่ท่าน้ำ ณ ที่นั้นได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เสด็จเดินทางกันดารมาบนพื้นดินอันแข็งและร้อน สวนทางมา จึงคิดว่า (บัดนี้) เนื้อนาบุญของผู้ต้องการบุญมาถึงที่นี่แล้ว จึงถอดรองเท้า ถวายฉัตร (ร่ม) และรองเท้า เพราะเหตุนั้น เราจึงเป็นผู้สุขุมาลชาติ (ละเอียดอ่อน)โดยคุณตั้งร้อยได้รับความสุข เราได้บำเพ็ญทาน ถวายทานแด่พระผู้ มีพระภาคเจ้านั้นด้วยประการอย่างนี้

๒. **จัดเป็นเวยยาวัจจมัย** ในการยกฉัตรนั้น เมื่อท่านผู้มีศรัทธาได้ สร้างฉัตรขึ้นโดยการบริจาคทรัพย์ของตนสร้างฉัตรขึ้นมาเป็นที่เรียบร้อย แล้ว ก็ทำพิธียกฉัตรนั้นขึ้นสู่ยอดพระเจดีย์บ้าง ยกขึ้นกั้นเหนือพระเศียร ยอดพระเกตุมาลา ของพระพุทธปฏิมากรที่ประดิษฐานเป็นพระประธานใน พระอุโบสถบ้าง พระวิหารบ้างหรือในพุทธสถานต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อประดับประดาบ้าง เพื่อป้องกันละอองธุลี ที่จะตกลงมาถูกองค์ พระพุทธปฏิมากรบ้าง ทั้งนี้ เพื่อให้พระพุทธปฏิมากรคงความสง่าสวยงาม เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาเคารพกราบไหว้ของคนทั่วไปนั่นเอง ลักษณะอย่างนี้ จัดเป็นเวยยาวัจจมัย กล่าวคือ การขวนขวายในกิจที่ชอบในกิจที่ดีงาม ในกิจที่ถูกต้อง จัดเป็นการบำเพ็ญบุญในทางพระพุทธศาสนา

การยกฉัตรพระเจดีย์
เป็นอามิสบูชาอันนำไปสู่การปฏิบัติบูชา

การบูชาในทางพระพุทธศาสนา มี ๒ ประการ คือ

๑. อามิสบูชา การบูชาด้วยอามิส มีอานิสงส์มาก

๒. ปฏิบัติบูชา การบูชาด้วยการปฏิบัติ มีอานิสงส์มากกว่าอามิสบูชา และองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ทรงสรรเสริญการปฏิบัติบูชา

การยกฉัตรพระเจดีย์
เป็นฐานะแห่งอนุสสติกรรมฐาน

ในเรื่องการยกฉัตรพระเจดีย์นั้น หากมองแบบผิวเผิน ก็จัดเป็นการทำบุญตามประเพณีนิยมของชาวพุทธตามปกติ แต่เมื่อพิจารณาโดยแยบคายแล้ว จะเห็นว่า การยกฉัตรพระเจดีย์นั้น มีคุณค่ามีความหมายและเป็นบุญกุศลมากกว่าที่คิด เหตุผลก็คือว่า ไม่ว่าจะเป็นการยกฉัตรขึ้นเหนือยอดองค์พระเจดีย์ก็ตาม ยกฉัตรเหนืออุทเทสิกเจดีย์ กล่าวคือพระพุทธปฏิมากรก็ตาม ดังได้กล่าวในตอนที่ว่าด้วยชนิดของพระเจดีย์แล้วว่า เจดีย์มี ๔ ประเภท คือ

๑. **บริโภคเจดีย์** เป็นเจดีย์ที่บรรจุบริขาร (ของใช้สอย) มีผ้ากรองน้ำ, ประคตเอว, บาตรและจีวร ฯลฯ ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

๒. **ธาตุเจดีย์** เป็นเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

๓. **ธรรมเจดีย์** เป็นเจดีย์ที่บรรจุใบลาน, หนังสือเป็นต้นที่เขียนขึ้น กล่าวถึงพระธรรมมีปฏิจจสมุปบาท ฯลฯ

๔. **อุเทสิกเจดีย์** คือพระพุทธรูปที่เรียกเป็นภาษาทางการว่าพระพุทธปฏิมากร อันเป็นองค์แทนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ดังนั้น การยกฉัตรพระเจดีย์ จึงเกี่ยวข้องทั้งพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์ทั้งสิ้น อีกทั้งการสร้างฉัตรเพื่อยกขึ้นบนยอดพระเจดีย์หรือยกถวายเป็นพุทธบูชา เหนือพระเศียรเกตุมาลานั้น ยังเป็นการทำบุญที่มีการบริจาคทรัพย์สละทรัพย์ของตนเป็นเบื้องต้นด้วย เมื่อเป็นดังนี้ บุคคลผู้มีศรัทธา ได้ทำการบูชา ด้วยการยกฉัตรบูชาพระเจดีย์ ย่อมได้อนุสสติ ๔ ประการเบื้องต้น คือ

๑. พุทธานุสสติ

๒. ธรรมานุสสติ

๓. สังฆานุสสติ

๔. จาคานุสสติ

อนุสสตินั้น เป็นเรื่องของการเจริญพระกรรมฐาน อันเป็นการบำเพ็ญเพียรทางจิต เพื่อยกระดับจิตให้สูงขึ้น ปรับปรุงจิตให้สะอาดขึ้น ให้สว่างขึ้น และทำจิตให้สงบขึ้น กล่าวโดยย่อก็คือ การทำจิตให้สะอาด สว่าง สงบนั่นเอง ต้องตามหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรง ประทานไว้แก่พุทธบริษัทว่า **สจิตฺตปริโยทปนํ** การทำจิตให้ผ่องใส เป็น คำสอนอันเป็นหัวใจของคำสอนในทางพระพุทธศาสนาทีเดียว

การยกฉัตรพระเจดีย์และการยกฉัตรพระประธานนั้น เป็นอามิสบูชา ซึ่งเป็นฐานนำท่านผู้มีศรัทธาไปสู่การปฏิบัติบูชาได้ กล่าวคือ เจริญอนุสสติได้ โดยที่มีความเข้าใจโดยตลอดในเหตุผลรู้ความหมายในพระเจดีย์และความสำคัญของพระเจดีย์ ดังนี้คือ

- การยกฉัตรพระเจดีย์ ถ้าเจดีย์นั้น จัดเป็นธาตุเจดีย์ บริโภคเจดีย์ หรืออุทเทสิกเจดีย์ (พระพุทธรูป) ก็เป็นเหตุให้ท่านผู้บำเพ็ญบุญในส่วนนี้ได้มีโอกาสระลึกถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันจัดเป็นพุทธานุสสติ

- การยกฉัตรพระเจดีย์ ถ้าเจดีย์นั้น เป็นธรรมเจดีย์ ก็เป็นเหตุให้ท่านผู้บำเพ็ญบุญในส่วนนี้ ได้มีโอกาส ระลึกถึงพระธรรม เพราะธรรมเจดีย์เป็นเจดีย์ที่บรรจุพระธรรม คัมภีร์จารึกหลักธรรมคำสอน อันจัดเป็นธรรมานุสสติ

- การยกฉัตรพระเจดีย์ ถ้าเป็นธาตุเจดีย์ คือเจดีย์บรรจุพระธาตุ กล่าวคืออัฐิของพระอรหันตสาวก ก็เป็นเหตุให้ท่านผู้บำเพ็ญบุญในส่วนนี้ได้มีโอกาสระลึกถึงพระสงฆ์สาวก ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า อันจัดเป็นสังฆานุสสติ

- การยกฉัตรพระเจดีย์ ย่อมเป็นเหตุให้ท่านผู้บำเพ็ญบุญในส่วนนี้ ได้มีโอกาสระลึกถึงการสละทรัพย์ของตนในการสร้างฉัตรถวายพระเจดีย์ อันจัดเป็นจาคานุสสติ

การยกฉัตรพระเจดีย์เป็นการบำเพ็ญคารวะธรรม

คารวะธรรม ๖ อย่าง

ความเคารพ ในพระพุทธเจ้า ๑ ในพระธรรม ๑ ในพระสงฆ์ ๑ ในความศึกษา ๑ ในความไม่ประมาท ๑ ในปฏิสันถาร ๑ มีมาในพระบาลีอันมาในฉักกนิบาต อังคุตตรนิกาย

คำว่า "คารวะ" นั้น คือความเคารพ หมายถึง ความเอื้อเฟื้อ มักจะพูดติดต่อกันว่า ความเคารพเอื้อเฟื้อ และมักจะใช้คู่กับคำว่า "นับถือบูชา" โดยความหมาย ก็คือ การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบยกย่องบูชา ไม่ลบหลู่ดูหมิ่น ในบุคคลนั้น ๆ และในธรรมนั้น ๆ ตลอดถึงในวัตถุนั้น ๆ อันเป็นที่ตั้งแห่งความเคารพ ซึ่งในที่นี้มี ๖ อย่าง คือ

๑. เคารพในพระพุทธเจ้า คือเคารพเอื้อเฟื้อนับถือบูชาด้วยอามิส และด้วยการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบทางกายวาจาใจ อันประกอบด้วยความเชื่อ ความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า แม้ดับขันธปรินิพพานนานแล้ว ก็ไม่ลบหลู่ สำรวมกิริยามารยาท ในสัมมาสัมพุทธเจดีย์ทั้ง ๔ ประการ คือ

ก. พระบรมธาตุเจดีย์ ๆ บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

ข. บริโภคเจดีย์ ๆ บรรจุบริขารของพระพุทธเจ้า และสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล

ค. ธรรมเจดีย์ ๆ บรรจุพระธรรม จารึกพระพุทธวจนะ

ง. อุทเทสิกเจดีย์ อันได้แก่ พระพุทธรูป ดังได้กล่าวไว้แล้วใน

ตอนที่ว่าด้วยพระเจดีย์

๒. เคารพในพระธรรม คือ เคารพเอื้อเฟื้อ เลื่อมใสในพระธรรม คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า แม้วัตถุที่จารึกพระธรรมก็ต้องให้ความเคารพ ไม่เหยียบย่ำข้ามกราย

๓. เคารพในพระสงฆ์ คือ เคารพเอื้อเฟื้อ ฯลฯ เลื่อมใสในพระสงฆ์ คือ ภิกษุ (สามเณร) ทั้งที่เป็นอริสงฆ์ ทั้งที่เป็นสมมติสงฆ์ แม้ผ้ากาสาว- พัสตร์ คือผ้าย้อมน้ำฝาดที่พระสงฆ์นุ่งห่ม อันเป็นดุจธงชัยในพระพุทธ- ศาสนา ก็ควรให้ความเคารพ ไม่แสดงกิริยาอาการล้อเล่นดูถูกดูหมิ่นพระ สงฆ์สามเณร ซึ่งเป็นผู้สอนพระธรรมนำพระศาสนาสืบต่อมาไม่ขาดสาย ตั้งใจกราบไว้ และปฏิบัติตามคำสอนของพระสงฆ์ ซึ่งเป็นผู้สืบทอดคำสอน พระพุทธเจ้า

๔. เคารพในความศึกษา คือ เคารพเอื้อเฟื้อในความศึกษาตั้งใจศึกษาหาความรู้ ความชำนาญในสิ่งที่ควรรู้ ทั้งคดีโลก ทั้งคดีธรรม

- สิ่งที่ควรศึกษาหาความรู้ในทางโลก ได้แก่ ศิลปวิชาการสาขาต่าง ๆ ซึ่งเป็นทางดำรงชีพอยู่อย่างสุจริตและโดยผาสุกในโลก

- สิ่งที่ควรศึกษาหาความรู้ในทางธรรม ได้แก่ ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญาเป็นต้น และหลักธรรมคำสอนอื่น ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยสนับสนุน ให้ดำรงชีวิตอยู่โดยความสงบร่มเย็น ไม่มีความเดือดร้อน

ฉะนั้น ความเคารพเอื้อเฟื้อในการศึกษาทั้ง ๒ ฝ่าย ไม่เบื่อหน่าย ไม่ดูหมิ่น ควรปลูกฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสาลงในการศึกษา ทำการศึกษาให้บริบูรณ์ยิ่งๆ ขึ้น

๕. เคารพในความไม่ประมาท คือ เคารพเอื้อเฟื้อในความไม่ประมาทในที่ ๔ สถาน โดยใจความก็คือมีสติควบคุมกาย วาจา จิต ในเวลา

ทำพูดคิด อย่าให้ผิดสม่ำเสมอ ไม่พลั้งเผลอ ในที่ทุกสถาน ในกาลทุกเมื่อ

๖. เคารพในปฏิสันถาร คือ ต้อนรับปราศรัย แสดงความเคารพเอื้อเฟื้อในปฏิสันถาร ๒ อย่าง คือ

ก. อามิสปฏิสันถาร ต้อนรับด้วยวัตถุสิ่งของ เช่น ที่นั่ง ที่พัก ข้าว น้ำ เป็นต้น

ข. ธรรมปฏิสันถาร ต้อนรับด้วยการกล่าวเชื้อเชิญ สนทนาปราศรัย ด้วยไมตรีจิต และจัดแจงตามสมควรแก่ฐานานุรูป

ปฏิสันถารทั้ง ๒ อย่างนี้ เป็นสิ่งจำเป็น ใคร ๆ ไม่ควรปล่อยปละละเลยเป็นอันขาด ตนจะอยู่ในฐานะภาวะใดก็ตาม เมื่อมีแขกมาถึงที่อยู่ก็ต้องเคารพเอื้อเฟื้อ ต้อนรับปราศรัยตามสมควรแก่ฐานะ **แม้เขาเป็นโจร ผู้ร้ายก็ควรต้อนรับตามสมควร เช่น ระวังตัว ระวังคำพูด ถ้ารู้จักใช้คำ พูดให้เหมาะเจาะ และไม่แสดงกิริยาดูถูกดูหมิ่นเขา** เขาอาจกลับใจไม่ทำ อันตราย และคอยป้องกันอันตรายให้ด้วย สำหรับแขกที่มาด้วยความ หวังดี เมื่อมาถึงได้รับการปฏิสันถารอันดี เขาก็ย่อมมีความยินดี มีจิตเป็น ไมตรีทวีความสนิทสนมยิ่ง ๆ ขึ้น แต่ตรงกันข้าม ถ้าไม่ได้ปฏิสันถารอันดี หรือได้รับปฏิสันถารที่ไม่ดีถึงกับดูถูกดูหมิ่น เขาก็ย่อมจะโกรธแค้น อาฆาตพยาบาททก็ได้ ฉะนั้น ทุกคนควรเคารพเอื้อเฟื้อในปฏิสันถาร และ**ยังถือเป็นการลดมานะความถือตัวลงได้อีกประการหนึ่งด้วย**

คารวะ ควรทำในบุคคล ในธรรมะและในวัตถุ อันเป็นครุฏฐานีย์ คือ เป็นที่ตั้งแห่งความเคารพทั่วไป แต่เมื่อประมวลเข้าตามพระบาลี มี ๖ อย่าง เช่น มารดาบิดา ครูอาจารย์เป็นต้นตลอดไปถึงพระมหากษัตริย์ ล้วนแต่เป็นครุฏฐานียบุคคล แม้ในพระบาลีนี้มิได้ระบุไว้โดยตรง แต่ก็สงเคราะห์เข้าในธัมมคารวตา ความเคารพเอื้อเฟื้อในพระธรรม คือ คำสอน

ของพระพุทธเจ้า ๆ ได้ทรงสอนเรื่องความเคารพนับถือบูชาบุคคลที่เคารพบูชา ในมงคลสูตร และในสิงคาลกสูตร เป็นต้น

ผู้เห็นภัยในวัฏฏะ ควรทำคารวะในฐานะ ๖ อย่างนี้ เมื่อสามารถทำได้แม้เพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง ถ้าทำได้ดีก็ย่อมเกี่ยวโยงอย่างอื่นด้วย ย่อมไม่เสื่อมจากพระศาสนาและคุณธรรมที่จะพึงได้พึงถึง ท่านกล่าวว่าเป็นผู้ใกล้ต่อพระนิพพานโดยแท้แล

จะเห็นได้ว่า การยกฉัตรพระเจดีย์หรือการยกฉัตรพระพุทธ- ปฏิมากร อันเป็นการบูชานั้น เป็นเรื่องที่ก่อให้เกิดการรู้การปฏิบัติคุณ- ธรรมในส่วนอื่น ๆ อีก อันเป็นเหตุปัจจัยก่อให้เข้าถึงธรรมะขั้นสูง ๆ ต่อ ๆ ไปอีกด้วย ดังนั้น การที่จะทำสิ่งใดก็ตามหากใช้ปัญญาพินิจพิจารณา หรือเรียกว่าทำด้วยปัญญาแล้ว อานิสงส์อันไพศาลย่อมเกิดขึ้นแก่ผู้ทำ นั้นเป็นอย่างยิ่ง

เหตุที่ทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ไม่ได้นาน

ในพระไตรปิฎก ปัญจกนิบาต อังคุตตรนิกาย ๒๒/๒๗๕ กล่าวถึง เหตุที่ทำให้พระสัทธรรม (พระศาสนา) ตั้งอยู่ไม่นานว่า

“สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ ป่าไผ่ ใกล้เมืองมิถิลา ลำดับนั้น ท่านพระกิมพิละเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคม นั่ง ณ ส่วนข้างหนึ่งแล้ว กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยที่ทำให้พระสัทธรรมไม่ตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตปรินิพพานแล้ว ดูก่อน กิมพิละ เมื่อตถาคต ปรินพพานแล้ว ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในพระธรรมวินัยนี้ไม่เคารพ ไม่ยำเกรงในพระศาสดา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในการศึกษา ไม่เคารพยำเกรงกันและกัน เป็นเหตุเป็นปัจจัยที่ทำให้พระสัทธรรมไม่ตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อ

ตถาคตปรินิพพานแล้ว”

เหตุที่ทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้นาน

“พระกิมพิละ ทูลถามต่อไปว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็อะไรเล่าเป็นเหตุเป็นปัจจัยที่ทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตปรินิพพาน แล้ว ดูก่อนกิมพิละ เมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว ภิกษุ ภิกษ ณี อุบาสก อุบาสิกาในพระธรรมวินัยนี้ เคารพ ยำเกรง ในพระศาสดา ในพระ ธรรม ในพระสงฆ์ ในการศึกษา เคารพยำเกรงกันและกัน เป็นเหตุเป็น ปัจจัยที่ทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้นานในเมื่อตถาคตปริพพานแล้ว”

โดยที่ได้นำหลักฐานในพระไตรปิฎกมาแสดงนี้ เพื่อให้ท่านผู้มีศรัทธาได้มั่นคงในศรัทธาและได้เพิ่มพูนกุศลจริยาสัมมาปฏิบัติให้ยิ่ง ๆ ขึ้น ทั้งก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในการทำความดีและรักษาความดีที่ทำนั้น ในหนังสือเล่มนี้ มุ่งหมายกล่าวถึงฉัตร การยกฉัตรพระเจดีย์ การยกฉัตรพระ พุทธปฏิมากร และอานิสงส์ ที่สาธุชนชาวพุทธถือเป็นประเพณีปฏิบัติกัน สืบมาเป็นสำคัญ แม้เพียงการสร้างฉัตร การยกฉัตร ซึ่งท่านสาธุชนได้ บำเพ็ญด้วยศรัทธาและปัญญา ยังมีอานิสงส์และเชื่อมโยงคุณธรรมกับความดีงาม หลักธรรมหรือการปฏิบัติของชาวพุทธในส่วนอื่น ๆ อย่างมากมายเห็นปานนี้ หากท่านสาธุชนถือมั่นและเพิ่มพูนในการทำความดี ยกระดับการทำความดีขึ้นเรื่อย ๆ มีการรักษาศีลเป็นต้น ยิ่งกว่า เดิม การเพิ่มพูนดังกล่าวจะมีอานิสงส์มากเพียงใด

****

ธรรมฉัตร

อนึ่ง การที่ชาวพุทธเรายึดถือประเพณีอันเป็นแบบแผนแห่งการปฏิบัติอันดีงามในเรื่องสร้างฉัตร การยกฉัตรพระเจดีย์ และการยกฉัตรพระพุทธปฏิมากรเพื่อเป็นพุทธบูชานั้น ย่อมเป็นเรื่องที่ดีงามดังกล่าวแล้ว แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือท่านสาธุชนชาวพุทธทุกท่าน ต้องไม่ลืมในการสร้างฉัตรให้กับตัวเองด้วย ฉัตรที่ควรสร้างและยกขึ้นให้กับตัวเองนั้น เรียกว่า **"ธรรมฉัตร"** อันหมายถึงฉัตรคือธรรมะอันควรแก่การยกไว้สำหรับตนในตนและเหนือตน กล่าวคือ หากยกธรรมฉัตรขึ้นสำหรับตนเองแล้ว ธรรมฉัตรนี้เองย่อมกางกั้น กำบังความชั่วร้ายต่าง ๆ ที่จะพึงเข้ามาแผ้ว พานทำลายจิตใจของตนให้เศร้าหมองขุ่นมัวเสียได้ และก็ธรรมฉัตรนี้เอง ที่ยกขึ้นแล้ว ย่อมกั้นคุณงามความดีที่จะพึงไหลออกจากจิตใจของบุคคล นั้นให้คงความดีงามนั้นไว้ได้ และพัฒนาความดีเหล่านั้น ให้เจริญงอกงามไพบูลย์ยิ่ง ๆ ขึ้นไปจนถึงที่สุด ภายใต้ร่มแห่งธรรมฉัตรโดยแท้

ธรรมฉัตรในชีวิตประจำวัน

คำว่า **ฉัตร** นั้น นอกจากจะมีความหมายว่า กั้น กำบัง เป็นต้น แล้วยังมีความหมายอย่างอื่นอีก เช่น เครื่องหมายแห่งความเป็นพระราชามหากษัตริย์ หรืออาจหมายถึงความเป็นยอด ความดีงาม ความสูงส่ง เป็นความหมายอันเป็นไปในฝักฝ่ายแห่งความเจริญ เช่นวิมุตติเศวตฉัตรขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันหมายถึงพุทธสมบัติ เป็นฉัตรแห่งความหลุดพ้นกล่าวคือธรรมฉัตรนั่นเอง

ธรรมฉัตร คือ ฉัตรแห่งธรรมหรือฉัตรคือธรรมในที่นี้ หมายถึงหน้าที่ที่ควรปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ในหน้าที่การงานการดำเนินชีวิต เพื่อ

ความดีงามและความสุขความเจริญ ตามฐานะที่ดำรงอยู่ในสังคมแห่งความเป็นจริงซึ่งสามารถจำแนกได้ ๔ ประเภท คือ

๑. ฉัตรในครอบครัว

๒. ฉัตรในองค์กร

๓. ฉัตรในสังคม

๔. ฉัตรในบ้านเมือง

ฉัตรในครอบครัว

อันครอบครัวนั้น หมายถึงสังคมเล็ก ๆ สังคม หนึ่งซึ่งมีสมาชิกอันได้แก่ พ่อ แม่ลูก และญาติพี่น้องอื่น ๆ อีกบ้าง แต่ในความหมายที่เป็นสังคมเล็กนี้ กลับมีความสำคัญมาก เพราะเป็นพื้นฐานของสังคมใหญ่ ดังนั้น สมาชิกในครอบครัว จึงจำเป็นต้องมีฉัตร คือมีหน้าที่ที่รับผิดชอบและปฏิบัติหน้าที่นั้นให้สมบูรณ์ที่สุด ได้แก่

- พ่อบ้าน ควรทำตัวเป็นฉัตรของแม่บ้าน และลูก ๆ กล่าวโดยรวมก็คือต้องกั้น กำบัง ปกป้องคุ้มครองสมาชิกในบ้านทั้งหมด ให้ปลอดภัยจากอันตรายภายในภายนอกนานับประการ เช่น คอย กั้น กำบัง ขัดขวางมิให้ภรรยาและลูก ๆ ประพฤติในทางที่เสียหาย หรือป้องกันมิให้ตกไปใน ทางที่ชั่วร้าย เป็นต้น

- แม่เรือน ควรทำตัวเป็นฉัตรของเรือนครัวของลูก ๆ ต้องคอยกั้นกำบัง ปกป้องคุ้มครองให้ลูก ๆ ปลอดภัยจากอันตรายทั้งภายในภายนอกนานับประการ คอยกั้น กำบัง ขัดขวาง ห้ามปราม มิให้ลูก ๆ ประพฤติในทางที่เสียหาย หรือป้องกันมิให้ตกไปในทางที่ชั่วร้าย เป็นต้น

- พี่ ควรทำตัวเป็นฉัตรสำหรับน้อง ๆ กันกำบังมิให้สิ่งที่ไม่ดี ไม่งามต่าง ๆ มาแผ้วพานน้อง ๆ และป้องกันขัดขวางมิให้น้อง ๆ ไป คลุกคลีในที่ไม่ดี เช่น คลุกคลีกับสิ่งเสพติดให้โทษ เป็นต้น

ฉัตรในองค์กร

หมายถึงหน่วยงาน หรือส่วนงานที่มีหมู่คณะ ทำงานรับผิดชอบกันตามตำแหน่งหน้าที่เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ในทางปฏิบัติแล้วนั้นตัวองค์กร ไม่มีชีวิตจิตใจ แต่สมาชิกขององค์กรนั้น ล้วน มีชีวิตจิตใจ ดังนั้นในที่นี้ จึงขอกล่าวถึงผู้ที่มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบใน ส่วนขององค์กรแต่ละประเภทอันได้แก่

- ผู้บริหาร หรือหัวหน้าในส่วนขององค์กรเอกชน ผู้บริหารหรือ หัวหน้านั้น ควรทำตัวเป็นฉัตรให้สำหรับผู้ที่ตนควบคุมดูแล คอยปกป้อง คุ้มครอง กั้น กำบัง ในเรื่องราวต่าง ๆ กล่าวคือเป็นที่พึ่งพิงให้กับพวกเขาเหล่านั้น เมื่อพวกเขารู้สึกว่า ร่มเย็น อบอุ่น ไม่มีความวิตก ในการทำงาน ไม่หวาดระแวงใจการทำงาน ก็จะทำงานในหน้าที่ของตน ๆ อย่างเต็มกำลังความสามารถ ย่อมทำให้องค์กรนั้น ๆ เจริญรุ่งเรือง

- ผู้บังคับบัญชา กล่าวหมายถึงส่วนของราชการ ผู้บังคับบัญชาควรทำตัวให้เป็นฉัตรสำหรับผู้อยู่ในบังคับบัญชา คอยปกป้องคุ้มครองป้องกัน กั้นกำบัง ในส่วนที่จะเกิดความผิดพลาดแก่ส่วนงานในหน้าที่ ที่พวกเขาเหล่านั้นรับนโยบายจากเราไปปฏิบัติ ทำตัวเป็นฉัตรให้ผู้อยู่ในบังคับบัญชารู้สึกว่าร่มเย็น อบอุ่น เมื่อเกิดความผิดพลาดขึ้นบ้าง ก็หาทางแก้ไขในลักษณะที่ผ่อนหนักผ่อนเบา จนผู้อยู่ในบังคับบัญชาทำงานอย่างหมดความกังวลใจ ไม่เกร็งไม่หวาดระแวงภัยอันจะพึงเกิดขึ้นจากผู้บังคับบัญชา ก็ย่อมทำงานเต็มที่ไม่ผลัดวันประกันพรุ่ง งานของส่วนราชการก็ย่อมอำนวยประโยชน์อย่างสมบูรณ์โดยแท้

ฉัตรในสังคม

- ผู้ใหญ่ในทางสังคม ผู้ใหญ่ในสังคมทุกระดับ ควรทำตัวเป็นฉัตรให้กับผู้น้อย ปกป้องคุ้มครอง กั้นกำบัง สิ่งต่าง ๆ ที่ไม่เหมาะสม ไม่ดีไม่

งาม ขัดต่อหลักศีลธรรม มิให้เกิดขึ้นกับสมาชิกในสังคมนั้น ๆ เป็นต้น

- เพื่อน เพื่อนนั้น ควรทำตัวเป็นฉัตรสำหรับเพื่อน คอยป้องกัน กั้น กำบัง ขัดขวางเพื่อนมิให้ลุ่มหลง ดำเนินไปสู่ทางที่ผิดทางที่ชั่ว เป็นเกราะกำบังความไม่ดีไม่งามต่าง ๆ มิให้มาเกลือกกลั้วกับเพื่อนได้ เมื่อกล่าวโดยลักษณะอย่างนี้ ย่อมต้องตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา และได้รับการขนานนามว่า มิตรแท้ มิตรที่ดีงาม กล่าวคือ กัลยาณมิตร ที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสรรเสริญ

ฉัตรในบ้านเมือง

- ผู้นำ คือผู้ที่มีอำนาจในการที่จะบริหารกิจการบ้านเมือง เรียกว่า ผู้นำ ในความหมายนี้ ควรทำตัวเป็นฉัตร คอยปกป้อง คุ้มครอง กันกำบัง มิให้สิ่งใด ๆ อันไม่เหมาะสมเกิดขึ้นกับประชาชน วางกรอบกัน มิให้ประชาชนหรือผู้มีอิทธิพลกลุ่มใด ๆ หรือคนใด ๆ เอารัดเอาเปรียบประชาชน ป้องกันกำบัง มิให้ประชาชนประพฤติในสิ่งที่ผิดศีลธรรมขัดต่อหลักแห่งความดีงาม อันจะนำมาซึ่งความเสื่อมความเสียแก่บ้านเมืองโดยส่วนรวม เมื่อกล่าวโดยภาพรวม ก็เพื่อให้ประชาชนมีความประพฤติปฏิบัติที่ดี อยู่อย่างสงบสุข ไม่ระแวงภัย เพราะได้รับการปกป้องคุ้มครองจากผู้นำที่ดี เมื่อเป็นดังนี้ ประชาชนมีความประพฤติดี ประกอบสัมมาอาชีพ ไม่เบียดเบียนข่มเหงคะเนงร้ายกันและกัน มีความกินดีอยู่ดี มีความสุขกันโดยทั่วหน้า ชาติบ้านเมืองก็ย่อมมีแต่ความเจริญรุ่งเรืองไพบูลย์ โดยส่วนเดียวแน่แท้ ฯ

****

อักขราวลี

บทความเรื่องฉัตรนี้ มีศัพท์เฉพาะที่น่าศึกษาอยู่หลายศัพท์ ขอนำเสนอเรียงตามลำดับที่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒ ดังนี้

๑. กกุธภัณฑ์ (กะ – กุด – ทะ – พัน) มาจากภาษาบาลี กกุธ = เครื่องหมายความเป็น พระราชา + ภณฑ = ของใช้ = หมายถึงของใช้ ของพระราชาผู้ได้รับบรมราชาภิเษก

๒. กำมะลอ = เรียกกลดที่ทำด้วยผ้าขาวหรือแพรขาวเขียน ลายทอง สำหรับใช้กับเจ้านายหรือพระพุทธรูปว่า กลดกำมะลอ เรียก ฉัตรกำมะลอก็มี

๓. เครื่องราชอิสริยาภรณ์ = สิ่งซึ่งเป็นเครื่องหมายแสดงเกียรติยศ และบำเหน็จความชอบในราชการหรือส่วนพระองค์

๔. เครื่องสูง = ของสำหรับประดับเกียรติยศ เช่น ฉัตร พัด โบก จามร กลด เป็นต้น

๕. ฉัตรมงคล = พระราชพิธีฉลองพระเศวตฉัตร ทำในวันซึ่งตรงกับวันบรมราชาภิเษก

๖. ฉัตรสามชั้น = นอกจากเป็นชื่อฉัตรใช้เฉพาะสำหรับพระสังฆราชแล้ว ยังเป็นชื่อกลบทชนิดหนึ่ง ตัวอย่างว่า "หวนสวาทโหยถวิลโหยสวาทหวน ครวญคะนึงคะเนนึก คะนึงครวญ ใจเศร้าโศกแสนกำสรวลโศกเศร้า" อีกด้วย

๗. ทักษิณานุประทาน (ส.) = การทำบุญอุทิศส่วนกุศลเพิ่มแก่ผู้ตาย หรือผู้วายชนม์ใช้กับเจ้านาย

๘. นักขัตฤกษ์ (ป. + ส.) = งานรื่นเริงตามธรรมเนียมตามฤดูกาล เช่น งานสงกรานต์ เป็นต้น

๙. ปฎล. (ป.ปฏล) = หลังคา, เพดาน, ชั้น เช่น สัปตปฎลเศวตฉัตร = ฉัตรสีขาว เจ็ดชั้น

๑๐. มงคลสมัย (ป.) = กาลทำมงคล เช่นวันที่ ๕ พฤษภาคม เป็นมงคลสมัยควรทำมงคล

๑๑. ราชาภิเษก (ป.ส.) พระราชพิธีในการสถาปนาขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ใช้ว่า พระราชพิธีบรมราชาภิเษก

๑๒. ราชูปโภค (ป.) = เครื่องใช้สอยของพระราชา

๑๓. ราชาคณะ (ป.) = สมณศักดิ์ชั้นสูงกว่าชั้นพระครูสัญญาบัตรขึ้นไป เรียกตามภาษาปากว่าเจ้าคุณฯ

๑๔. สดับปกรณ์ (ป.)= สตฺตปกรณ หมายถึง อภิธรรม ๗ คัมภีร์ เป็นพิธีสวดมาติกาบังสุกุลใช้กับเจ้านาย)

๑๕. เศวต : สีขาว

๑๖. เศวตฉัตร :ฉัตรขาว, ร่มขาว, พระกลดขาวซึ่งนับว่า เป็นของสูง

๑๗. เศวตอัสดร : ม้าสีขาว

****

บรรณานุกรม

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารี ทศบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท กรุงเทพ ฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒

พระปฐมสมโพธิ ของสมเด็จพระสังฆราช (ปุสสเทว) ตอน ๑, กรุงเทพ : โรงพิมพ์ไท ถนนรองเมือง. ๒๔๖๕

สังวร ยุตตสังวโร,ปฐมสมโพธิกถา พระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, กรุงเทพ : อักษรเจริญทัศน์. ๒๕๑๖

พระธัมมานันทมหาเถระ อัครมหาบัณฑิต, นานาวินิจฉัย กิจเสรีการพิมพ์, ๒๕๔๒

พระมหาวีระ ถาวโร, คู่มือปฏิบัติพระกรรมฐาน, พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานประชุมพระสัฆาธิการ จังหวัดขอนแก่น ๙ ตุลาคม ๒๕๔๘

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, กรุงเทพ :โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙.

โชติ กัลยาณมิตร. พจนานุกรมสถาปัตยกรรมและศิลปะที่เกี่ยวเนื่อง. กรุงเทพ : การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยจัดพิมพ์. ๒๕๑๘

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ ; กรุงเทพฯ : อักษรบัณฑิต, ๒๕๔๖

พจนานุกรมไทย-ล้านนา ฉบับแม่ฟ้าหลวง ๒๕๓๔

พลาดิศัย สิทธิธัญกิจ, เฉลิมพระเกียรติกาญจนาภิเษก กรุงเทพ : สำนักพิมพ์บันทึกสยาม, ๒๕๓๙

รังสรรค์ จันต๊ะ **ศิลปวัฒนธรรม** ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๔ (เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๘)

สุภัค อนุกูล. **วันสำคัญของไทย.** กรุงเทพฯ : ทิพย์วิสุทธิ์การพิมพ์. ๒๕๓๓

วิมลสรรค์ ไสลวงษ์ **นิตยสารไทย** ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๕)

วารี อัมไพรพรรณ. **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับประเทศไทย.** กรุงเทพฯ : ทิพย์วิสุทธิ์การพิมพ์, ๒๕๓๖

****

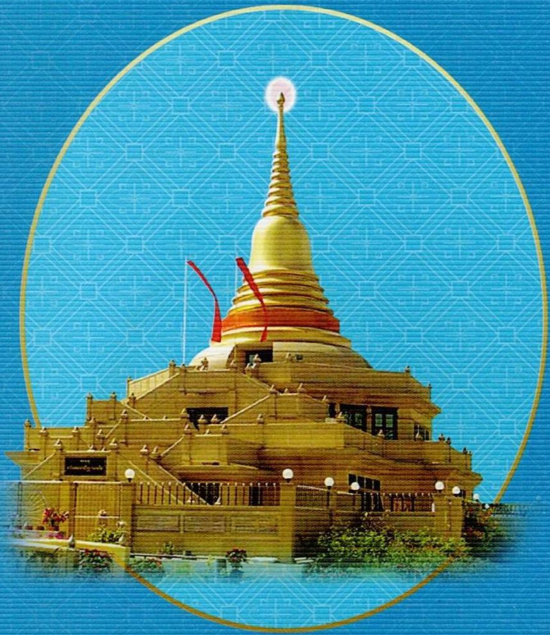
รายชื่อเจ้าภาพร่วมพิมพ์หนังสือฉัตรและการยกฉัตร

๑.	กองทุนพิมพ์หนังสือวัดจากแดง โดย อ.อิศริยา นุตสาระและคณะ	๕๐,๐๐๐ บาท
๒.	คุณณรงศักดิ์ เตชะไกรศรี	๑๕,๐๐๐ บาท
๓.	คณะคุณยศริน โชติเสน	๑๐,๐๐๐ บาท
๔.	อ.อิศริยา - คุณวิวรรณ สืบวัฒนะ	๑๐,๐๐๐ บาท
๕.	คุณเกยูร อัสสกุล และครอบครัว	๓,๔๐๐ บาท
๖.	คุณเบญจางค์ เตียงพิทักษ์	๑,๕๐๐ บาท
๗.	ผศ.มยุรี เจริญ	๑,๕๐๐ บาท
๘.	ผู้ไม่ประสงค์จะออกนาม	๑,๓๐๐ บาท
๙.	คุณสมลักษณ์ กมลเลิศวรา	๑,๐๐๐ บาท
๑๐.	คุณดิเรก - คุณแสงโสม รอดทิม	๑,๐๐๐ บาท
๑๑.	คุณสุกัญญา คุณานพรัตน์	๑,๐๐๐ บาท
๑๒.	นพ.สมชาย - พญ.นภาฉัตร เรืองวัฒนสุข และญาติมิตร	๑,๐๐๐ บาท
๑๓.	คุณทัศนีย์ หอมกลิ่นแก้ว	๕๐๐ บาท
๑๔.	คุณอรพรรณ สุวรรณรัตน์	๕๐๐ บาท
๑๕.	คุณบุญรักษ์ นาครัตน์	๕๐๐ บาท
๑๖.	คุณราณี กู้ไมตรีจิต และครอบครัว	๕๐๐ บาท
๑๗.	คุณอัจฉรา มลคลรัตน์	๕๐๐ บาท
๑๘.	คุณวิชัย ผดุงทรัพย์	๕๐๐ บาท
๑๙.	คุณสุนีย์ ธุระงาน	๕๐๐ บาท
๒๐.	คุณรำภาวดี พรประสิทธิ์	๕๐๐ บาท
๒๑.	คุณปรียา ศิลากุล	๓๐๐ บาท

๒๒.	คุณชัชรีย์ สุวชูเพ็ชรน้อย	๓๐๐ บาท
๒๓.	คุณอุษณีย์ สว่างกุล	๓๐๐ บาท
๒๔.	คุณจันทิมา ลิมปานนท์	๓๐๐ บาท
๒๕.	คุณสุขมาลย์ เตียพิริยะ และครอบครัว	๒๕๐ บาท
๒๖.	คุณสายพิณ ศรีผดุง	๒๓๐ บาท
๒๗.	คุณธนดล มงคลชัย - คุณยศรินทร์ โชติเสน	๒๑๐ บาท
๒๘.	คุณพิศเพลิน รัตนวิจารณ์	๒๐๐ บาท
๒๙.	คุณนัดดา สุขพินิจ	๒๐๐ บาท
๓๐.	คุณนวลยง โชติวิเชียร	๒๐๐ บาท
๓๑.	คุณประนอม วิชัย	๒๐๐ บาท
๓๒.	คุณปราณี ทัพเป็นไทย	๒๐๐ บาท
๓๓.	คุณเยาวลักษณ์ วรรธนะพิศิษฏ์	๒๐๐ บาท
๓๔.	คุณบังอร ศยามเศรณี	๒๐๐ บาท
๓๕.	คุณประไพพิศ สุรัตนสัญญา	๒๐๐ บาท
๓๖.	คุณอุดมพร สิรสุทธิ	๒๐๐ บาท
๓๗.	คุณมนพร พิบูลภานุวัธน	๒๐๐ บาท
๓๘.	คุณโสภาวรรณ แทนศิริ	๒๐๐ บาท
๓๙.	คุณดาวลี พุกกะณะสุต	๒๐๐ บาท
๔๐.	น.ส.พิณทิพา โชติเสน	๒๐๐ บาท
๔๑.	น.ส.อติพร มูลศาสตร์	๒๐๐ บาท
๔๒.	คุณเอมฤดี ธีรวิบูลย์ขจร	๒๐๐ บาท
๔๓.	คุณสุวรรณ ตันตระเธียร	๒๐๐ บาท
๔๔.	คุณกานดา ยากี	๒๐๐ บาท
๔๕.	คุณดาวลี พุกกะณะสุต และครอบครัว	๒๐๐ บาท
๔๖.	คุณโสภาวรรณ แทนศิริ และครอบครัว	๒๐๐ บาท

๔๗. คุณสุนี เงาประเสริฐวงศ์	๑๔๐	บาท
๔๘. คุณคมคาย โชคตระกูลชัย	๑๔๐	บาท
๔๙. คุณเพ็ญศรี บ้านไกรทอง	๑๔๐	บาท
๕๐. คุณกุญชร ภวจันทร์รัศมี	๑๔๐	บาท
๕๑. คุณระพีพรรณ ธนพงษ์วรสกุล	๑๓๕	บาท
๕๒. คุณบุษย์ จันดิษย์ยานนท์ และ คุณจริยา ศรีพงษ์	๑๓๕	บาท
๕๓. คุณพรหมพร นิธิโกศล	๑๐๐	บาท
๕๔. คุณอัจฉรา ปิ่นปัณณะ	๑๐๐	บาท
๕๕. คุณอุบลรัตน์ ตรีคันธา	๑๐๐	บาท
๕๖. คุณนิสา เลาวางกูร	๑๐๐	บาท
๕๗. คุณพิมพา ศรีโสภณ	๑๐๐	บาท
๕๘. คุณมารศรี พิบูลย์ฤกษ์	๑๐๐	บาท
๕๙. คุณปวัณณลักษณ์ นพคุณดิลกรัตน์	๑๐๐	บาท
๖๐. คุณศิริพร ศรีทอง	๑๐๐	บาท
๖๑. ดร.บุญยืน สาริกะภูติ	๑๐๐	บาท
๖๒. คุณกฤษณา สิทธิรักษ์	๑๐๐	บาท
๖๓. คุณสุนีย์ ลีวิริยะเลิศ	๑๐๐	บาท
๖๔. คุณสุภาพร หลายเจริญทรัพย์	๑๐๐	บาท
๖๕. คุณทัศนีย์ โชคเจริญทรัพย์	๑๐๐	บาท
๖๖. คุณอิงกมล มุตตามระ	๑๐๐	บาท
๖๗. คุณเลอสันติ์ - คุณศยามล พัฒนสิงห์	๑๐๐	บาท
๖๘. คุณชุติกาญจน์ ฟักโต	๑๐๐	บาท
๖๙. คุณสิตานัน อุปพัทธางกูร และครอบครัว	๑๐๐	บาท
๗๐. คุณสมใจ - คุณภัคจิรา - ด.ญ.ภัชภิชา เอื้อนวจีเสนาะ	๑๐๐	บาท
๗๑. คุณสำเนียง - คุณนวชัย กุลเกิด	๑๐๐	บาท

๗๒. คุณภรณี พรเกษมศาสตร์	๑๐๐ บาท
๗๓. คุณขวัญจิตต์ อินทรสุขศรี	๑๐๐ บาท
๗๔. คุณลัดดา ปกินนกะ	๑๐๐ บาท
๗๕. คุณเสาวนีย์ สุนทรพิทักษ์	๑๐๐ บาท
๗๖. คุณทิพย์สุนี จันทร์ประภาพ	๑๐๐ บาท
๗๗. คุณพิชาพร พิสุทธิชานนท์	๑๐๐ บาท
๗๘. พ.ญ.ไพจิตร หิรัณยวณิชย์	๑๐๐ บาท
๗๙. คุณจิราพร เปรมโยธิน	๑๐๐ บาท
๘๐. คุณเพทาย ศิริไวทยพงศ์	๑๐๐ บาท
๘๑. ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม	๖๐ บาท
๘๒. คุณหนูกลิ่น มะลิทิพย์	๕๐ บาท
๘๓. คุณกุลวดี นิยมศิลป์	๕๐ บาท
๘๔. คุณโสภณ	๒๐ บาท
รวมยอดเงิน	**๑๐๙,๒๐๐ บาท**

ฉัตรและการยกฉัตรพระเจดีย์

มหาวัดแข้ง / เรียบเรียง